

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO**

DARBO TEISĖS IR SOCIALINĖS SAUGOS KATEDRA

VAIDA PUMERIENĖ

TEMA

**DARBE SUŽALOTŲ ŽMONIŲ SOCIALINĖS GARANTIJOS
PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINĮ
REGLAMENTAVIMĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. dr. Juozapas Tartilas

Vilnius, 2011

DARBE SUŽALOTŲ ŽMONIŲ SOCIALINĖS GARANTIJOS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINĮ REGLAMENTAVIMĄ

ANOTACIJA	3
NAUDOJAMOS SANTRUMPOS	4
ĮVADAS	5-7
1.SVEIKATOS SUŽALOJIMO DARBE BENDROSIOS NUOSTATOS:	
1.1. Socialinė sauga ir garantijos	8
1.2. Nelaimingo atsitikimo darbe ir profesinės ligos sampratos	11
1.3. Žalos atlyginimo aspektai	16
2.DARBOVIETĖJE TAIKOMOS GARANTIJOS PAGAL LR DARBO KODEKSO NUOSTATAS	
2.1. Saugos ir sveikatos darbe užtikrinimo ypatumai	18
2.2. Garantijų įtvirtinimas Darbo kodekso normose	20
3.NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO IŠMOKOS	
3.1. Draudiminiai įvykiai	28
3.2. Nedraudiminių įvykių konstatavimas	34
3.3. Socialinio draudimo išmokų rūšys:	38
3.3.1. Ligos dėl nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa	39
3.3.2. Netekto darbingumo vienkartinė kompensacija	40
3.3.3. Netekto darbingumo periodinė kompensacija	41
3.3.4. Periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus	42
3.3.5. Vienkartinė draudimo išmoka apdraustajam mirus	43
4.DARBDAVIO MATERIALINĖ ATSAKOMYBĖ	
4.1. Darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo pagrindai	45
4.2. Priežastinis ryšys ir kaltė kaip atsakomybės atsiradimo sąlygos	47
4.3. Turtinės žalos atlyginimas	51
4.4. Neturtinės žalos įvertinimas	54
IŠVADOS	57-59
PASIŪLYMAI	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61-63
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65
PRIEDAI	66-72

ABSTRACT

Workplace injury insurance guarantees are stipulated in several legal norms and regulations of the Republic of Lithuania. Due to frequent amendments and additions to the legislation, the appearance of irrational concepts can be noticed and a lack of systematic analysis of the existing insurance guarantees can be observed. The present paper reviews the insurance benefits currently offered by the State to the employees who get injured at work, and attempts to answer the question whether the said benefits are sufficient to assure the rights of the working people. The author seeks to present the key peculiarities of the legal regulation and to focus on the essence of the topic. Assurance of safe and hazardless work conditions as well as proper implementation of the social insurance guarantees in the event of workplace injuries or occupational illnesses play an important role when promoting employment possibilities, business efficiency, and work productivity. It also reduces the expenses incurred in relation to workplace injuries and occupational illnesses.

NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

CK– Civilinis kodeksas

DK – Darbo kodeksas

LAT _ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

TDO – Tarptautinė darbo organizacija

VDI – Valstybinė darbo inspekcija

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija

VSDFV - Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba

MDNT - Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba

FNTT – Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba

ĮVADAS

Darbuotojų sauga ir sveikata – vienas svarbiausių su užimtumu ir socialiniais reikalais susijusių Europos Sąjungos politikos prioritetų. Kiekvienai valstybei yra svarbu užtikrinti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas tam, kad sumažėtų nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų. Šio tikslo įgyvendinimas svarbus skatinant įsidarbinimo galimybes, verslo efektyvumą, gerinant darbo našumą, taip pat mažinant išlaidas, patiriamas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų sukeltų pasekmių.

Valstybės ir visuomenės interesas yra užtikrinti žalą patyrusio darbuotojo socialinio saugumo poreikius. Tai deklaruojamos vertybės, tačiau dažnai realybėje tikslas prasilenkia su esama situacija. Šiame darbe siekiama atskleisti, kokias socialines garantijas pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą gali gauti darbe sužalotas asmuo, išsiaiškinti esamus taikomos socialinės saugos sistemos aspektus, trūkumus ir pasiūlyti galimus sprendimo variantus.

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. 669 patvirtino Darbuotojų saugos ir sveikatos 2009–2012 metų strategiją, kurios paskirtis yra efektyviau įgyvendinti darbuotojų saugos ir sveikatos politiką nacionaliniu lygmeniu, atkreipti suinteresuotų šalių dėmesį į darbuotojų saugą ir sveikatą – sudėtinę gero valdymo dalį, esminį gamybos efektyvumo ir konkurencingumo didinimo veiksnį. Taip pat Europos Komisijos komunikate „2007–2012 m. Bendrijos darbuotojų sveikatos ir saugos strategija: gerinti darbo kokybę ir našumą“ apžvelgiami galimi tolesni veiksmai, kuriais visos Europos piliečiams būtų užtikrinama saugesnė ir sveikesnė darbo aplinka.

Šioje srityje yra daug skirtingų teisės aktų, kuriuose išdėstytos valstybės taikomos socialinės garantijos darbe sužalotiems asmenims, tačiau trūksta jų sisteminimo ir išsamios analizės. Garantijų sąrašas konkretizuojamas įstatymuose, detaliau nesigilinant į su šiuo institutu susijusių problematiką.

Mokslinis naujumas. Daugelyje literatūros šaltinių analizuojami darbdavio materialinės atsakomybės ir socialinio draudimo aspektai, o šio darbo naujumas pasireiškia tuo, kad įtraukiamas ir apibendrinamas mažiau analizuojamas klausimas apie darbovietėje taikomas garantijas, įvertinama taikomų socialinių garantijų sužalojimo darbe atveju visumą.

¹ Valstybinė darbo inspekcija, *vdi.lt*, <http://www.vdi.lt/index.php?-104701728> [2010-07-28].

Darbo objektas – išnagrinėti taikomų socialinių garantijų turinį, apimtį, taikymą teoriniu ir praktiniu aspektu.

Dalykas - valstybės socialinės garantijos pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą darbe sužalotiems žmonėms.

Darbo tikslas – išdėstyti ir susisteminti valstybės taikomas socialines garantijas pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą darbe sužalotiems žmonėms, kompleksiskai ištirti skiriamų garantijų teorinius ir praktinius aspektus, surasti esamus teisinio reglamentavimo trūkumus ir pateikti, autorės nuomone, galimus sprendimo būdus bei tobulinimo kryptis. Darbe siekiama pateikti reikšmingiausias teisinio reguliavimo ypatumus ir konkretizuoti temos esmę.

Darbo uždaviniai. Siekiant tyrimo tikslo, sprendžiami šie uždaviniai:

-Išanalizuoti sveikatos sužalojimo darbe bendrąsias nuostatas, aptariant garantijų, nelaimingo atsitikimo darbe, profesinės ligos, žalos atlyginimo sąvokų ir taikymo ypatumus.

-Išdėstyti darbovietėje taikomas socialines garantijas sužalojimo darbe atveju pagal LR Darbo kodekso nuostatas;

-Išsiaiškinti nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo garantuojamų pašalpų apimtį;

-Atskleisti darbdavio materialinės atsakomybės aspektus;

-Ištyrus esamo teisinio reguliavimo privalumus ir trūkumus, pateikti, autorės nuomone, galimus sprendimo būdus.

Teorinė ir praktinė reikšmė. Įvertinant tai, kad nėra bendros ir visiems prieinamos informavimo darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais sistemos, praktinė numatomų gauti rezultatų svarba pasireiškia tuo, kad surinkti duomenys būtų naudingi informuojant darbuotojus apie kompleksinį jų interesų ir socialinių garantijų užtikrinimą bei valstybės politiką įgyvendinant priimtų teisės aktų reikalavimus. Suformuotos nuostatos padeda konstatuoti esamą padėtį ir įvertinti sistemos tobulinimo kryptis.

Darbo metodai. Darbas yra teorinio analitinio pobūdžio krypties - nagrinėjami teoriniai literatūros šaltiniai, teisės aktai, teismų praktika, statistika, pateikiami esamų problemų sprendimo variantai. Tiriant taikomų socialinių garantijų darbe sužalotiems asmenims ypatumus buvo naudojami įvairūs mokslinio pažinimo metodai- mokslinės literatūros, teisės normų ir teismo sprendimų analizė, apibendrinimas, sisteminis, lyginamasis bei loginis metodai.

Sisteminės analizės metodas padėjo apibūdinti teisinio reguliavimo sistemos elementus. Lyginamasis metodas taikomas lyginant nagrinėjamų teisės aktų nuostatas. Loginės analizės metodo pagalba tiriamos taikomų garantijų sampratos ir jų teisinio reglamentavimo pavyzdžiai. Siekiant išsamių ir nuoseklių tyrimo rezultatų, šie metodai dažnai buvo derinami tarpusavyje.

Darbo šaltiniai. Pagrindiniai tyrimo šaltiniai yra LR Konstitucija, LR Darbo kodeksas, LR Civilinis kodeksas, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, kiti įstatymai bei poįstatyminiai aktai, Bagdanskio T. knyga „Materialinė atsakomybė darbo teisėje“, Veriko A. daktaro disertacija „Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai“, Usonio J. daktaro disertacija „Darbo teisinių santykių reglamentavimo ypatumai kelių transporte“, Tartilaitės A. daktaro disertacija „Darbų saugos ir sveikatos teisinis reguliavimas“, oficialių institucijų statistiniai duomenys, teismų praktika.

Darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš įvado, keturių skyrių teorinės dalies, suformuotų išvadų bei pasiūlymų.

1. SVEIKATOS SUŽALOJIMO DARBE PAGRINDINĖS NUOSTATOS

1.1. Socialinė sauga ir garantijos

Kiekvieno piliečio teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio nuostatose – „**Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.**“ Valstybės politika darbų saugos pasireiškia darbuotojų gyvybės, sveikatos ir darbingumo išsaugojimo prioritetu ir tai reiškia, kad šis uždavinys yra svarbesnis nei darbo arba gamybos rezultatai. Prevencija ir kontrolė yra aktualūs sprendimai siekiant išvengti nelaimingų atsitikimų darbe ir darbuotojų sužalojimo. Lietuvoje valstybės vykdoma darbuotojų saugos ir sveikatos politika atitinka ES sistemą ir Tarptautinės darbo organizacijos standartus.

Įgyvendindama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189 (Žin., 2009, Nr. [33-1268](#)), 3 lentelės 618 punktą, siekdama gerinti darbuotojų saugą ir sveikatą ir atsižvelgdama į 2007 m. vasario 21 d. priimtą Europos Komisijos komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „2007–2012 m. Bendrijos darbuotojų sveikatos ir saugos strategija: gerinti darbo kokybę ir našumą“ (KOM(2007)62 galutinis), Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi **Darbuotojų saugos ir sveikatos 2009–2012 metų strategiją (1 priedas) ir jos įgyvendinimo 2009–2010 metų priemonių planą².**

Darbuotojų saugos ir sveikatos 2009–2012 metų strategijos tikslas - efektyviau įgyvendinti darbuotojų saugos ir sveikatos politiką nacionaliniu lygmeniu, atkreipti suinteresuotų šalių dėmesį į darbuotojų saugą ir sveikatą, skatinti sužalojimų darbe prevenciją. Tačiau, kai asmuo yra sužalojamas darbe, valstybės ir visuomenės pareiga yra užtikrinti jo socialinio saugumo poreikius taikant socialines garantijas pagal valstybės teisinį reglamentavimą .

Šiame darbe nagrinėjami klausimai, kokias garantijas taiko valstybė darbe sužalotiems asmenims pagal socialinės saugos sistemą ir ar to pakanka užtikrinti dirbančiųjų teises. „Nuo to, kaip efektyviai socialinė sauga atlieka politinę funkciją, priklauso socialinė rimtis ir ramybė visuomenėje. Socialinė įtampa atspindi visuomenės poreikių socialinei saugai nepatenkinimą.“³

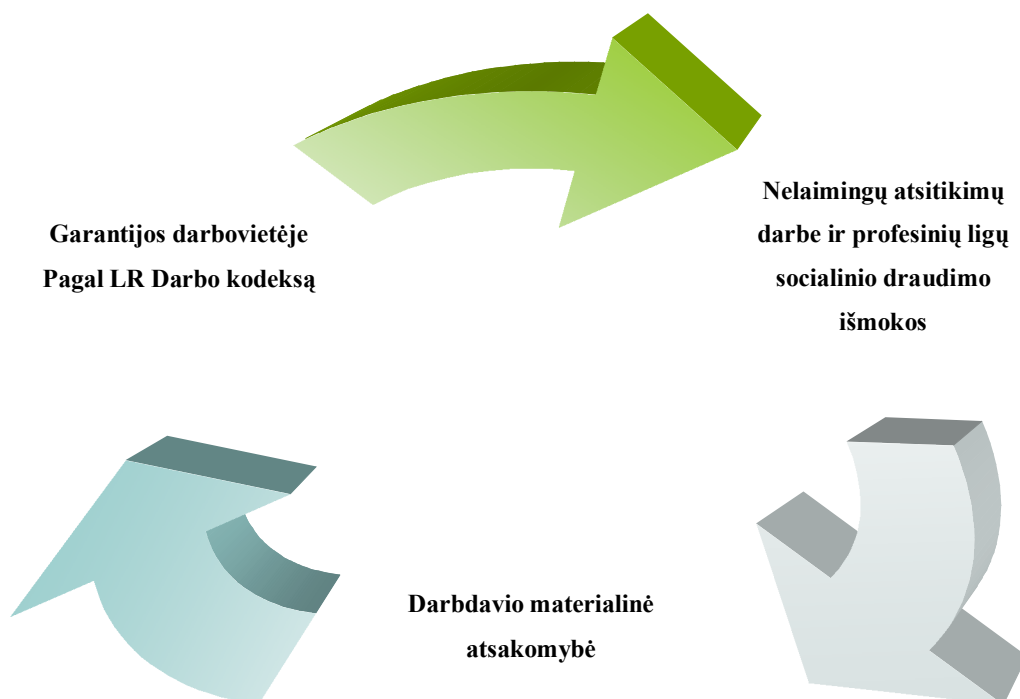
² Valstybinė darbo inspekcija. Darbuotojų saugos ir sveikatos 2009–2012 metų strategija. [http://www.vdi.lt/index.php?-1662271869\[2010-09-17\]](http://www.vdi.lt/index.php?-1662271869[2010-09-17]).

³ Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P.30.

„Socialinė sauga – tai valstybės taikomų priemonių visuma, dėl kurių atsiranda žmonių, netekusių darbo pajamų, turėjusių išlaidų, stokojančių lėšų pragyvenimui, taip pat kuriems būtina medicininė pagalba, solidarumas“.⁴ Ši tikslą valstybė įgyvendina garantijų forma.

Garantija – tai valstybės numatytos materialaus ar nematerialaus pavidalo priemonės, skirtos užtikrinti konkrečių žmogaus teisių įgyvendinimą. Materialinės garantijos gali būti piniginės išmokos ar kompensacijos - išmokos iš socialinio draudimo sistemos, darbdavio materialinė atsakomybė, nematerialaus pavidalo – tai darbovietėje taikomos papildomos lengvatos sužalotiems darbuotojams: darbo vietos išsaugojimas, kol bus atgautas darbingumas arba nustatytas invalidumas, darbdavio pareiga perkelti darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą ir kt. Nagrinėjamos garantijos suskirstytos į tris dalis – garantijos darbovietėje, socialinio draudimo išmokos bei darbdavio materialinė atsakomybė (1 pavyzdys).

1 pavyzdys. Darbe sužalotiems asmenims taikomos garantijos pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą

„Darbuotojo teisę turėti saugias ir sveikas darbo sąlygas garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, šis Įstatymas ir kiti darbuotojų saugos ir sveikatos norminiai teisės

⁴Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P.16.

aktai. Saugias ir sveikas darbo sąlygas darbuotojams privalo sudaryti darbdaviai.“⁵ Darbuotojo sveikatai padarytos žalos specifika ir skirtumus nuo kitų žalos sveikatai atlyginimo atvejų sąlygoja skirtingas darbo santykio šalių teisinis statusas: darbuotojas yra silpnesnė darbo santykių šalis, jis privalo paklusti darbdavio nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys yra darbo proceso iniciatorius, panaudodamas samdomo asmens darbą darbdavys gauna ekonominę naudą, todėl turi prisiimti didesnę riziką.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „Kiekvienam darbuotojui privalo būti sudarytos saugios ir sveikos darbo sąlygos, neatsižvelgiant į įmonės veiklos rūšį, darbo sutarties rūšį, darbuotojų skaičių, įmonės rentabilumą, darbo vietą, darbo aplinką, darbo pobūdį, darbo dienos ar darbo pamainos trukmę, darbuotojo pilietybę, rasę, tautybę, lytį, seksualinę orientaciją, amžių, socialinę kilmę, politinius ar religinius įsitikinimus.“ Tokia įstatymo nuostata reiškia, kad darbuotojų sauga ir sveikata būtina pasirūpinti netaikant jokių išimčių dėl darbo pobūdžio ar darbuotojų asmeninių savybių. Ypatingai svarbus valstybės vaidmuo norint užtikrinti dirbančiųjų teises. Tik centralizuotai ir visapusiškai ėmusi spręsti kylančias problemas galima pasiekti priimtina rezultata.

Dėl dabartinės ekonominės situacijos blogėja įmonių ekonominė būklė, taigi darbuotojų saugai ir sveikatai, darbo priemonėms modernizuoti ar atnaujinti gali būti skiriama vis mažiau lėšų. Be to dauguma žmonių sutinka dirbti bet kokią darbą, tame tarpe ir nelegaliai bei gaunant atlyginimus vokeliuose. Tokiais atvejais asmenys nesinaudoja socialiniu draudimu, neturi jokių socialinių garantijų arba taikomos garantijos dėl nerodomo tikrojo atlyginimo yra ženkliai mažesnės nei galėtų būti.

Darbdaviai dažnai naudojami sunkia darbuotojų materialine padėtimi ir piktnaudžiauja savo teisėmis prieš silpnesniąją darbo santykių šalį. Galimi atvejai, kai apie nelaimingus atsitikimus darbdavio nurodymu iš viso nėra pranešama arba siūloma darbuotojui tai traktuoti kaip buitinę traumą, kad darbdavys išvengtų atsakomybės. Tokią situaciją iliustruoja žemiau pateikiamas straipsnis iš spaudos.

„Nelaimė į M.Maskoliūno individualiąją įmonę atsėlino 2008 m. gegužės 8-ąją. Tą dieną Satkūnų girininkijos 38-ame kvartale įmonės darbininkai kirto mišką. Tarp darbininkų – trijų pjūklininkų ir trijų jų padėjėjų – buvo ir 21 metų Arnas. Darbas sekėsi puikiai, kol viena nurėžta eglė nepakibo ant šalimais augančio medžio šakų. Vyrai visaip bandė „nupurtyti“ pakibusį medį, bet nepavyko. Tuomet buvo sugalvota nupjauti šalimais augantį medį, kuris

⁵ Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, 3 str. 2 d.// Valstybės žinios. 2003, Nr. [70-3170](#). Aktualioji redakcija 2010-05-11 Nr. IX-1672, nuo 2010-06-01, [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373260&p_query=&p_tr2=\[2010-08-13\]](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373260&p_query=&p_tr2=[2010-08-13]).

virsdamas užkliudytų pakibusią eglę ir numuštų ją ant žemės. Bet nepadėjo ir tai, todėl vyrai, palikę grėsmingai kabantį medį, nuėjo prie kitų darbų. Netrukus eglė, manoma, dėl vėjo gūσιο, krito žemyn ir kamieniu trenkė į saugią vietą nepasitraukusiam Arnei.

Tačiau teisme liudiję M.Maskoliūno darbininkai kalbėjo ne darbdavio naudai. Vaidas teigė už jokią darbų saugą miške niekada nebuvo atsakingas, o kursuose dalyvavęs dėl medienos ruošos. Ten nė kalbos nebuvo apie darbų saugą, jis mokėsi, kaip gerai paruošti medieną, kaip ją krauti ir kitus dalykus. Tačiau net dėl medienos darbų ruošos saugos Vaidas teigė pasirašęs tik po nelaimės, kai jo paprašęs M.Maskoliūnas. Tai buvo padaryta atgaline data. **Paiškėjo ir tai, kad M.Maskoliūnas savo darbininkų prašė nesakyti, jog žuvusysis Arnas buvo pjovėjas, darbininkų buvo prašyta liudyti, jog jis buvo tik pjovėjo padėjėjas ir rinko šakas.**⁶

1.2. Nelaimingo atsitikimo darbe ir profesinės ligos sampratos

Asmuo sužalojamas darbe įvykus nelaimingam atsitikimui, todėl svarbu detaliai išsiaiškinti nelaimingo atsitikimo sąvoką. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 str. 11 d. konstatuojama, kad „**Nelaimingas atsitikimas darbe** - įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka ištirtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys - darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina).“ Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatuose⁷ numatoma tyrimo tvarka, bet nėra pačio nelaimingo atsitikimo sąvokos. „Vargu, ar teisiniu požiūriu toks apibrėžimas yra priimtinas. Į klausimą, kas yra nelaimingas atsitikimas, atsakoma, kad nelaimingas atsitikimas yra nelaimingas atsitikimas ir dar siūloma teisiniu būdu jį pripažinti nelaimingu atsitikimu.“⁸ Sąvoka iš tiesų kritikuotina. Tikslinga būtų nelaimingo atsitikimo darbe sąvoką formuluoti kaip darbuotojo sveikatos sužalojimą dėl darbo aplinkos poveikio ar neatsargumo, dėl kurio darbuotojas netenka darbingumo ar miršta, ir kurio tyrimo tvarką nustato Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai.

Analogiškai kritikuotinas ir profesinės ligos apibrėžimas. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 str.14 d. nurodyta, kad „Profesinė liga –

⁶Delfi, Nusikaltimai ir nelaimės, 2011-03-19. Medkirtys žuvo dėl darbdavio kaltės, <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/medkirtys-zuvo-del-darbdavio-kaltes.d?id=43316745> [žiūrėta 2011-03-21].

⁷ Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai, Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimu Nr. 1118, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=369045 [2011-01-20].

⁸ Tartilas J., „Darbų saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu“. Jurisprudencija.Mokslo darbai – 2008 8(110); 13-17.

ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga.“ Tačiau profesinei ligai kaip tik būdingas lėtinis pobūdis, todėl neaišku, kodėl įstatymų leidėjas pirma akcentuoja ūmų profesinės ligos pasireiškimą. Kyla problema ir dėl profesinių ligų nustatymo. Darbingo amžiaus žmonės stengiasi, kad profesinės ligos nustatymas būtų atidėtas iki pensijinio amžiaus, siekiant išvengti konfliktų su darbdaviu. Darbdaviai taip pat nėra suinteresuoti profesinių ligų savalaikiu nustatymu, jie akcentuoja ankstesnių darboviečių nepalankią įtaką darbuotojų sveikatai. Dėl tokių aplinkybių profesinių ligų nustatymas tampa tik sudėtingesnis.

Sąvoka „darbe“ apima ne tik siaurai suprantamą konkrečią vietą, kur atliekamos darbo funkcijos, t.y. kabinete, ceche, bet ir platesnį aiškinimą - darbo vieta suprantama kaip visa darbovietė, jos teritorija. Jeigu darbuotojo darbas susijęs su pareigų atlikimu už darbovietės ribų, pvz. vadybininko darbas vykstant pas klientus, tai taip pat būtų traktuojama kaip nelaimingas įvykis darbe. Įvykis pakeliui į darbą ar iš jo suprantamas kaip atsitikęs darbuotojui vykstant tiesioginiu maršrutu tarp darbo ir namų.

Pavojingi veiksniai, dėl kurių gali įvykti nelaimingas atsitikimas, gali būti fizinės, cheminės, biologinės ar psichofiziologinės kilmės. Valstybinė darbo inspekcija informuoja, kad

„Padidėjusį pavojų kelia trumpas stažas atliekant darbą. Valstybinės darbo inspekcijos nelaimingų atsitikimų darbe daugiametės analizės duomenimis, apie 45 proc. sunkių ir apie 47 proc. mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe įvyksta darbuotojams, kurių darbo stažas įmonėje iki vienerių metų. Dažniausiai šios nelaimės atsitinka dėl to, kad neturintys profesinių įgūdžių darbuotojai įmonėse nemokomi saugiai dirbti, jiems prižiūrėti darbo metu neskiriami kvalifikuoti, patyrę darbuotojai.“⁹ Darytina išvada, kad jaunimas tinkamai neparengtas darbinei veiklai, dėl to gausėja nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų bei kad darbuotojų saugos ir sveikatos klausimai per menkai integruojami į švietimą ir mokymą.

Nelaimingi atsitikimai pagal santykį su atliekamu darbu skirstomi į šias kategorijas:

1. nelaimingi atsitikimai įvykę betarpiškai darbo proceso metu;
2. nelaimingi atsitikimai, susiję su darbo veikla;

⁹ Valstybinė darbo inspekcija, Naujienos, *vdi.lt*, [http://www.vdi.lt/\[2011-01-15\]](http://www.vdi.lt/[2011-01-15])

3. nelaimingi atsitikimai, sąlyginai prilyginti susijusiais su darbu.¹⁰

Nelaimingi atsitikimai, susiję su darbu, kai surašomi N-I formos aktai, yra atsitikimai, įvykę asmenims esant dviems reikšmingoms aplinkybėms –nelaimingas atsitikimas įvyksta darbo metu ir dirbant darbo sutartyje sulygta darbą, t.y. betarpiškai darbo proceso metu.

Sąvoka „darbo metu“ analizuojama kaip dirbant draudėjo nustatytu darbo laiku, o jeigu toks laikas nenustatomas, tai atskiru draudėjo nurodymu paskirtu dirbti laiku bei dirbant tarnybinių komandiruočių laiku. „Dirbant darbo sutartyje sulygta darbą“ reiškia ir tokias funkcijas kaip darbo vietos parengimą prieš darbą, jos sutvarkymą po darbo, taip pat atliekant kitus darbdavio pavestus darbus jo naudai arba atliekant viešojo administravimo funkcijas. Taigi, N-1 formos aktai surašomi, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta:

1. atliekantiems darbo sutartimi sulygta, kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia dirbamą darbą. Šiuo atveju kyla klausimas, kaip darbuotojui tektų įrodyti, kad jis dirbo kitą pavestą darbą su darbdavio žinia, kai įvyko nelaimingas atsitikimas. Darbdavys galėtų teigti, kad darbuotojas dirbo be jo žinios ir savo naudai. Neginčytinas faktas būtų raštiškas darbdavio nurodymas, tačiau kasdieninėje veikloje kiekvienas pavedimas retai forminamas raštu.

2. rengiantiems arba tvarkantiems darbo vietą, darbo priemones ir atliekantiems kitus su darbu susijusius veiksmus įmonės teritorijoje, patalpoje ar kitoje vietoje (prieš pradėdant darbą, darbo laiku ar po darbo);

3. darbo metu vykstantiems darbo reikalais (vykdantiems darbdavio pavestą užduotį, įskaitant jo siuntimą tikrintis sveikatos);

4. vykstantiems į darbą ar iš darbo įmonės samdomu transportu;

5. nukentėjusiems dėl smurto, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai susiję su darbu (remiantis teisėsaugos institucijos ir tiriančių asmenų išvadomis);

7. dirbantiems sau įmonėje (darbdavio ar padalinio vadovo rašytiniu leidimu);

8. darbuotoją nušalinus nuo darbo, tačiau nušalintajam esant įmonės teritorijoje.

Asmenims, kurie pagal darbo sutartį dirba namuose, draudiminiais įvykiais pripažįstami tik tie nelaimingi atsitikimai, kurie įvyko dirbant darbdavio naudai ir su jo pateiktomis darbo priemonėmis, medžiagomis ar paties gamybos proceso metu.

Kiti nelaimingi atsitikimai darbe, dėl kurių surašomi N-I formos aktai, t.y. nelaimingi atsitikimai susiję su darbo veikla. Nelaimingi atsitikimai įvyksta tiesiogiai nevykdant darbinės veiklos ir ne darbo metu, bet atliekant veiklą, susijusią su darbo sutartimi prisiimtą

¹⁰ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007, P.159.

įsipareigojimų tinkamu vykdymu: per pietų pertrauką, poilsio ir kitas pertraukas, įskaitomas į darbo laiką, darbo vietoje, įmonės teritorijoje ar patalpoje, vykstant į darbą ar iš jo. Šiuo atveju darbuotojo patirtų sveikatos sužalojimų ryšys su darbu neturėtų būti vertinamas, svarbu tik faktas, kad darbuotojas žalą sveikatai patyrė nurodytu laiku.

Nelaimingi atsitikimai, sąlyginai prilyginami nelaimingiems atsitikimams darbe. Žalą sveikatai darbuotojas patiria neatlikdamas darbinės veiklos ir neveikdamas darbdavio interesais, bet sveikatos sužalojimą galima vertinti kaip susijusį su darbu, kadangi tuo metu darbuotojas yra susijęs darbiniais santykiais su darbdaviu. Tai atvejai, kai:

1. darbo metu atliekant pilietinę pareigą: gelbstint žmones, materialines vertybes gaisro, avarijos, stichinės ir kitos nelaimės įmonėje likvidavimo metu;

2. darbdavio rašytiniu pavedimu (nurodymu) dalyvaujant sporto, kultūros ir kituose panašiuose renginiuose; darbo metu dalyvaujant įstatymo numatytoje visuomeninėje veikloje;

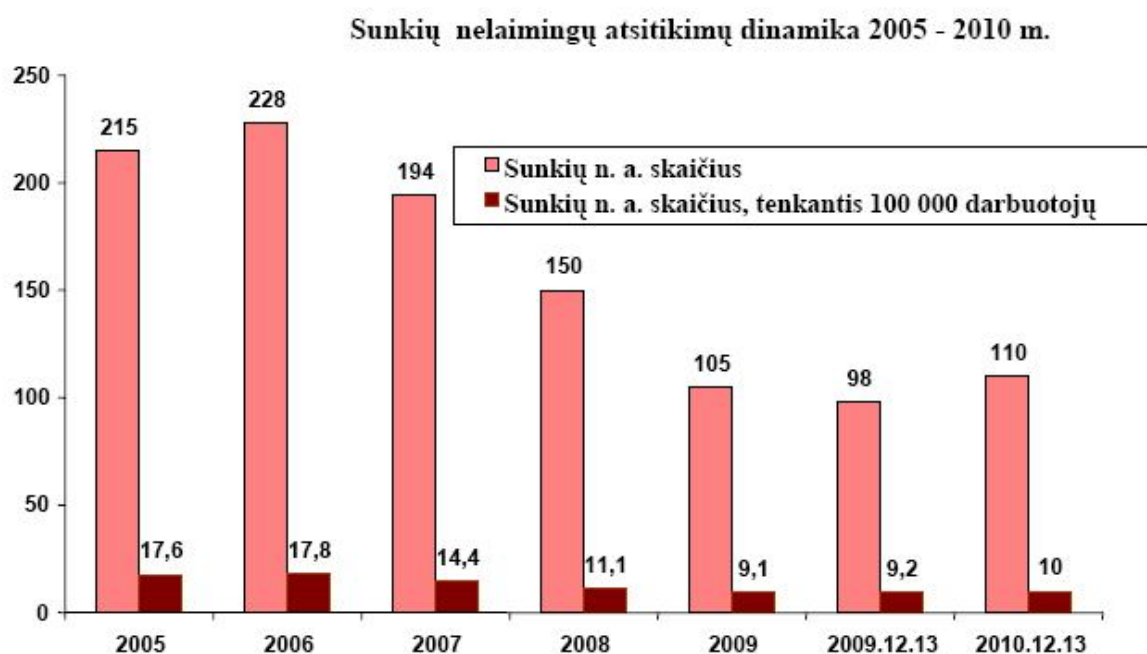
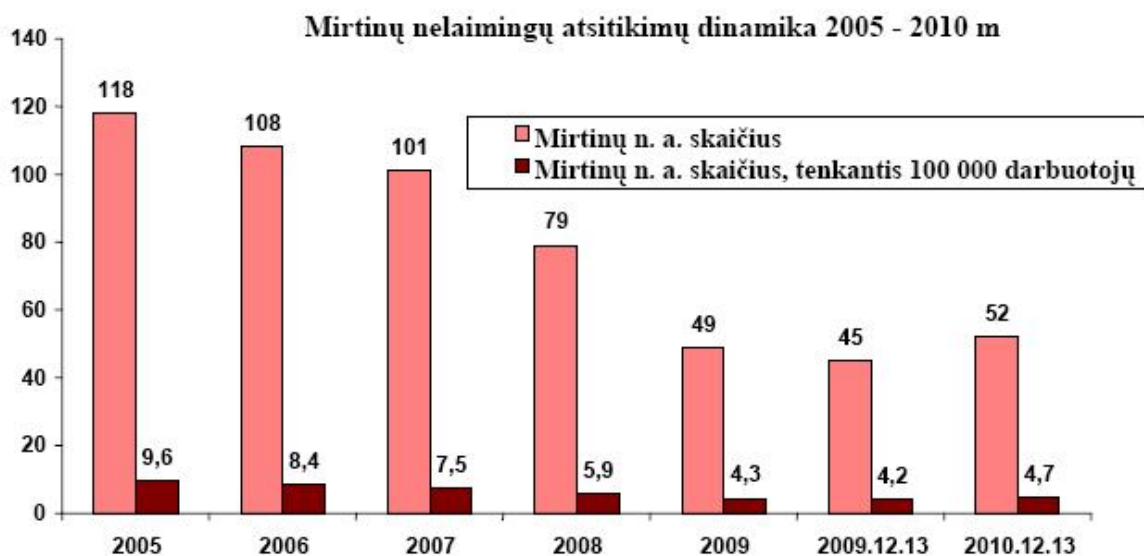
3. įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu ieškant naujo darbo laisvo nuo darbo laiku, esant kitoje įmonėje.

Žemiau pateikiami duomenys iš Valstybinės darbo inspekcijos statistikos leidžia įvertinti nelaimingų atsitikimų darbe dinamiką bei suprasti kaip svarbu plėtoti nelaimingų atsitikimų prevenciją. Neretai darbdaviai neįvertina, kad nelaimingų atsitikimų prevencija ir investavimas į darbo proceso saugumą yra daug efektyvesnis ir ekonomiškai naudingesnis nei nelaimingo atsitikimo padarinių šalinimas bei žalos darbuotojui atlyginimas, nekalbant jau apie darbuotojo patiriamą moralinę ir materialinę žalą.

Iš 1 lentelės aišku, kad lyginant nelaimingų atsitikimų darbe skaičių nuo 2005 metų iki 2010 12 mėnesio matyti tendencija, kad tokių sužalojimų darbe mažėja. Tokį teigiamą reiškinį galėjo sąlygoti prevencinės priemonės, stiprėjantis darbdavių suvokimas, kad darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimas įmonėje – didesnio darbo našumo ir gerėjančios darbo kokybės pagrindas, gerėjantis darbuotojų mokymas informuojant juos kaip svarbu saugoti savo ir kitų darbuotojų sveikatą ir gyvybę. Tačiau neatmestinas ir tas variantas, kad dėl nedarbo lygio ir emigracijos sumažėjo bendras dirbančiųjų skaičius, todėl atitinkamai sumažėjo ir nelaimingų atsitikimų darbe statistiniai duomenys.

1 lentelė¹¹

Nelaimingi atsitikimai darbe 2009 - 2010 m. (2010-12-13 duomenimis)

¹¹ Valstybinė darbo inspekcija. Mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų dinamika 2005-2010 m. (2010-12-13 duomenimis), <http://www.vdi.lt/index.php?-1735841536> [2011-01-15].

1.3. Žalos atlygimo aspektai

Sužalojimas darbe reiškia asmens sveikatos pakenkimą ar jo gyvybės atėmimą. Įvykus nelaimingam atsitikimui asmuo praranda ne tik fizinę sveikatą, tačiau nukenčia morališkai bei finansiškai - jam reikalingos papildomos lėšos gydymui, dažnai ir reabilitacijai, jis pats ir šeima netenka iš darbo gaunamų pajamų, taip praranda finansinį stabilumą, kyla daug neigiamų dvasinių išgyvenimų.

Konstitucijos 30 straipsnyje skelbiama, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. „Aiškinant šios konstitucinės nuostatos turinį reikia konstatuoti, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas. Įtvirtinant šį konstitucinį principą siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta.“¹² Konstitucinio principo taikymas užtikrinamas priimamais detalesniais teisės aktais.

Padaryta žala sveikatai skirstoma į neturtinę žalą ir turtinius nuostolius(CK 6.250, 6.283 str. 1, 2 d., 6.249 str. 1 d., DK 257 str. 1 d.). Turtinius nuostolius sudaro nukentėjusiojo turėtos išlaidos - kai asmuo dėl sužalojimo turi papildomų išlaidų gydymuisi, reabilitacijai, ir negautos pajamos - kai asmuo dėl patirto sužalojimo netenka dalies ar visų savo ankstesnių pajamų. Negautos pajamos įvertinamos skaičiuojant, kad asmuo neteko tokios dalies iki sveikatos sužalojimo buvusio uždarbio, kiek neteko darbingumo pagal procentinę išraišką. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas.

Neturtinė žala – tai patirtas skausmas, dvasiniai išgyvenimai, fiziniai ir sociologiniai nepatogumai. Ji gali būti nesusijusi su žmogaus turėtais turtiniais nuostoliais, ypač tada, kai dėl sveikatos sužalojimo nesumažėja nukentėjusiojo galimybė dirbti ir gauti pajamas. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus(LR CK 6.250).

„Teisėjų kolegija pažymi, kad neturtinės žalos dydį pinigais kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas, tai – fakto klausimas ir jo iš anksto neįmanoma įtvirtinti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 1 dalis). Nagrinėjamu atveju teismai, pripažinę, jog dėl sveikatos sutrikimo privalomosios pradinės karos tarnybos metu kasatorius patyrė neturtinę žalą, visiškai nenustatinėjo ir netyrė bylos aplinkybių tam, kad įvertintų dėl to kasatoriaus turėtus neturtinio

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo nr. 1004 "Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo" 3.1 punkto Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui“// Valstybės žinios, 1997, Nr.7-130. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/1997/n710120a.htm> [2010-08-15].

pobūdžio praradimus pinigais, nors, minėta, įvertinti konkrečiu atveju neturtinę žalą pinigais – teismo funkcija (CK 6.250 straipsnio 1 dalis)“

Dėl kasatoriaus argumentų, kad jo patirta neturtinė žala turi būti atlyginta visiškai, remiantis visišku žalos atlyginimo principu, teisėjų kolegija pažymi, kad kasacinio teismo ne kartą pažymėta, jog neturtinės žalos atlyginimo atveju visiško žalos atlyginimo principas (*restitutio in integrum*) objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos neįmanoma tiksliai įvertinti pinigais. Teismo pareiga yra nustatyti teisingą kompensaciją už patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus, praradimus, parenkant tokią piniginę satisfakciją, kuri kiek galima teisingiau kompensuotų nukentėjusiojo neturtinėms vertybėms padarytą žalą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartį civilinėje byloje *N. Ž. v. UAB „Vilniaus troleibusai*, bylos Nr. 3K-3-371/2003; 2004 m. vasario 18 d. nutartį civilinėje byloje *O. R. ir kt. v. VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, bylos Nr. 3K-3-16/2004, kt.)¹³.

DK 249 straipsnis reglamentuoja, kad darbdavys pagal Civilinio kodekso normas privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, taip pat dėl darbuotojo turto sugadinimo, sunaikinimo arba praradimo bei jo ar kitų asmenų turtinių interesų pažeidimo. Asmens, kalto dėl žalos padarymo, atsakomybė yra deliktinė. Draudimo atsakomybė kyla iš sutartinių santykių.

Valstybė ir visuomenė privalo užtikrinti žalą sveikatai patyrusių asmenų socialinę apsaugą. Sveikatai padarytos žalos samprata „sveikata“ yra nemateriali vertybė. Neturtinės žalos ir turtinių nuostolių įvertinimui naudojami kriterijai turi garantuoti, kad sveikatai padarytos žalos atlyginimas nebūtų per didelis ar per mažas, kad būtų proporcingai apginti abiejų šalių interesai, o žalos atlyginimas turi užtikrinti optimalią nukentėjusiojo tolesnio gyvenimo kokybę. Visada yra siekiama visiško padarytos žalos atlyginimo – tokią nuostatą formuoja tiek teisės aktų reikalavimai, tiek teismų praktika.

¹³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Civilinė byla Nr. 3K-3-129/2009, 2009 m. kovo 20 d., www.lai.lt/[2011-01-16].

2.DARBOVIETĖJE TAIKOMOS GARANTIJOS PAGAL LR DARBO KODEKSO NUOSTATAS

2.1. Saugos ir sveikatos darbe užtikrinimo ypatumai

Kaip jau minėta anksčiau - darbuotojas ekonomiškai yra silpnesnė darbo santykių šalis, jis privalo paklusti darbdavio nustatytai darbo tvarkai. Darbdavys organizuoja darbo procesą, iš samdomo asmens darbo gauna ekonominę naudą, todėl darbdaviui ir tenka didesnė atsakomybė už darbo proceso organizavimą.

Būtent darbdavys privalo darbuotojams užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas. Tarybos direktyvos 89/391/EEB Dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatai gerinti 6 straipsnyje numatyta, kad „darbdavys įvertina riziką darbuotojų saugai ir sveikatai, inter alia, atsižvelgdamas į pasirinktas darbo priemones, chemines medžiagas ar naudojamus preparatus bei darbo vietų įrengimą. Įvertinęs šią riziką, jeigu reikia, darbdavys taiko prevencijos priemones ir darbo bei gamybos metodus privalėdamas užtikrinti geresnį darbuotojų sveikatos apsaugos ir saugos lygį.“¹⁴

Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba, vadovaudamasi 2010 m. gruodžio 09 d. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2011 metų rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. XI - 1212 bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 1368 patvirtinta Draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupei metodika (Žin.,2005, Nr.149-5437), 2010 m. gruodžio 16d. nutarimu Nr. 9-2 priskyrė draudėjus atitinkamoms nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifo grupėms. Draudėjai atitinkamai tarifų grupei priskiriami pagal šiuos rodiklius: „ nelaimingų atsitikimų darbe sunkumą (sunkūs ar mirtini), apdraustųjų, nukentėjusių dėl sunkių nelaimingų atsitikimų darbe, skaičių, apdraustųjų, nukentėjusių dėl mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe, skaičių, draudėjo vidutinį metinį apdraustųjų skaičių.“¹⁵ Pirmajai nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifo grupei priskirtų draudėjų įmokos siekia 0,9 procento tarifą, antrajai– 0,38 procento, trečiajai– 0,18 procento bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo.

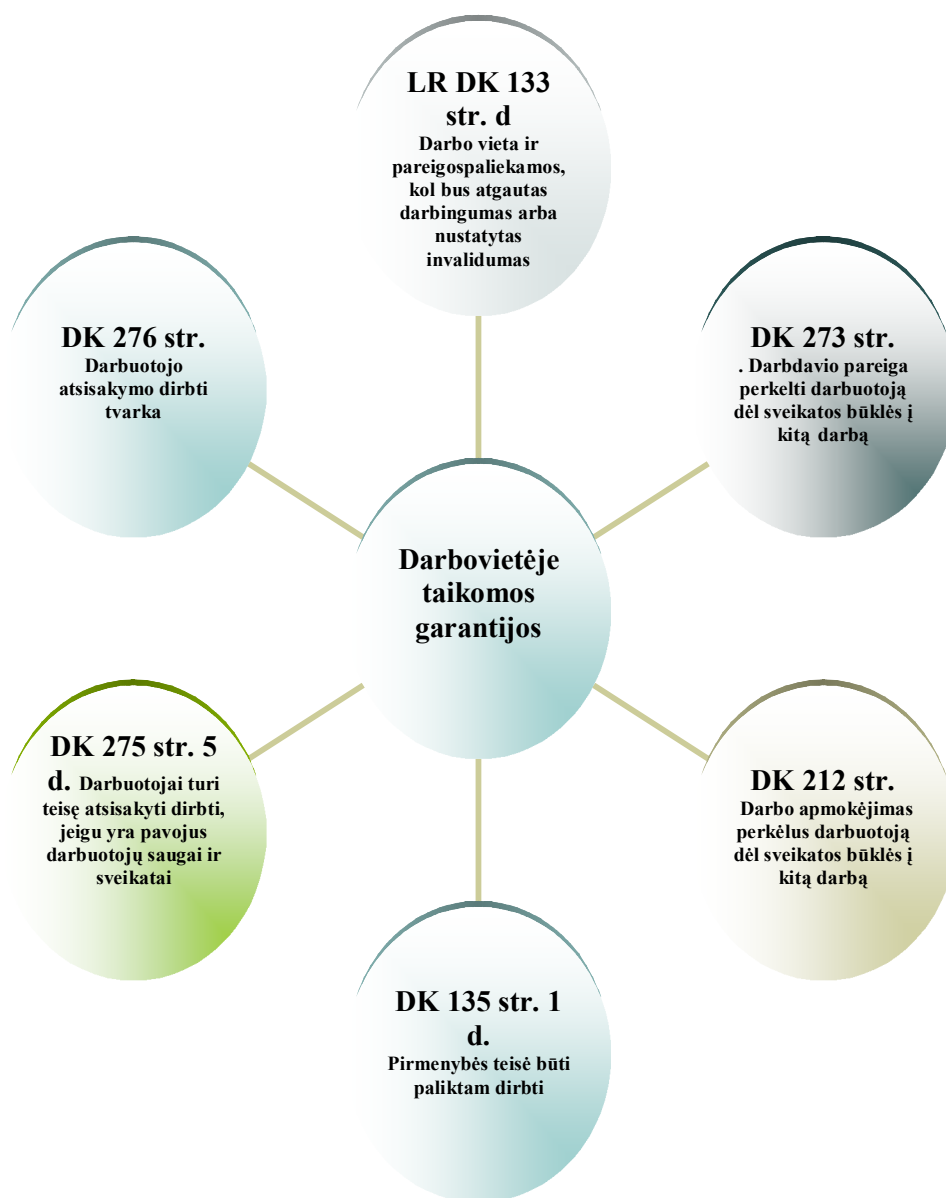
Tačiau akivaizdu, kad ne draudimo įmokų diferencijavimas, o stiprėjantis darbdavių suvokimas, kad darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimas įmonėje – didesnio darbo našumo ir gerėjančios darbo kokybės pagrindas, turėtų būti tinkama paskata efektyviai pasirūpinti

¹⁴ Europos sąjungos socialinė teisė. Norminių teisės aktų rinkinys. Sudarytojai dr. Davulis T., Usonis J. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. Tarybos direktyva 89/391/EEB 1989 06 12. P. 527.

¹⁵ Bitinas A., Tartilas J., Litvaitienė J. Socialinės apsaugos teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011. P.284,285.

darbuotojų sauga įmonėse. Įvykus nelaimingam atsitikimui ir sužalojus darbuotoją svarbus aspektas ginant darbuotojo teises yra įstatymo numatytos garantijos darbe, privalomos darbdaviui ir būtinos darbuotojui. Šios garantijos apima tiek nematerialią apsaugą- darbdavio pareiga perkelti darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą, išsaugoti darbo vietą ir kt., tiek materialinių klausimų reglamentavimą - darbo apmokėjimą perkėlus darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą ir kt. (2 pavyzdys). Taip pat apžvelgiamos ir darbuotojų teisės bei pareigos, susijusios su darbų sauga, siekiant išvengti nelaimingo atsitikimo darbe ir sveikatos sužalojimo.

2 pavyzdys. Darbovietėje taikomos garantijos pagal LR Darbo kodekso straipsnių nuostatas

2.2 Garantijų įtvirtinimas Darbo kodekso normose

LR DK 133 straipsnyje numatyta, kad darbuotojams, netekusiems darbingumo dėl sužalojimo darbe arba profesinės ligos, darbo vieta ir pareigos paliekamos, kol bus atgautas darbingumas arba nustatytas invalidumas. Atkreiptinas dėmesys, kad šis DK straipsnis numato darbo vietos išsaugojimo garantijas, o ne atleidimo iš darbo pagrindą. „Darbuotojo ilgalaikis laikinas nedarbingumas (DK 133 straipsnio 2 dalis) negali būti vertinamas kaip įstatymo numatyta svarbi priežastis, sudaranti pagrindą darbdaviui nutraukti darbo sutartį pagal DK 129 straipsnį. Tai gali būti tik svarbi aplinkybė, leidžianti darbdaviui spręsti darbo sutarties nutraukimo dėl svarbios priežasties klausimą.“¹⁶ Straipsnio 1 dalis numato garantijas išimtinai tik tiems darbuotojams, kurie prarado darbingumą dėl sužalojimo darbe ar profesinės ligos. Darbuotojas, kuris negali pagal medicininę išvadą dirbti sulygto darbo, nes tai neatitinka jo sveikatos galimybių arba jo atliekamas darbas gali sukelti pavojų kitiems asmenims, jo sutikimu turi būti perkeltas į jo sveikatą ir esant galimybei jo kvalifikaciją atitinkantį darbą kaip numatyta DK 273 str. 1 dalyje. Jei tokios galimybės nėra, nes pavyzdžiui įmonė negali neturi tokio darbo, kuris atitiktų darbuotojo sveikatos būklę, pagal DK 212 str. 1 d. nuostatas jam mokama ligos pašalpa, kol bus gauta komisijos išvada dėl darbuotojo darbingumo.

Su darbuotoju, kuriam nustatytas neįgalumas, darbo sutartis gali būti nutraukiama laikantis DK Ketvirtojo skirsnio nuostatų. Pagal šias nuostatas (DK 129 straipsnio 1 dalis) darbdavys gali nutraukti neterminuotą darbo sutartį, jei negalima darbuotojo perkelti jo sutikimu į kitą darbą. Pagal DK 136 straipsnio 1 dalies 4 punktą darbo sutartis su darbuotoju turi būti nutraukiama, kai darbuotojas pagal medicinos ar invalidumą nustatančios komisijos išvadą negali eiti šių pareigų ar dirbti šio darbo. Šiuo pagrindu darbo sutartis nutraukiama nepriklausomai nuo darbo sutarties šalių valios. Darbdaviui tai yra privalomas darbo sutarties nutraukimo pagrindas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 23 d nutartyje civilinėje byloje Nr.3K-3-14/2007 analizuojamas atvejis, kai darbuotojas pirma atleidžiamas 2003 m. liepos 31 d. pagal DK 136 straipsnio 1 dalies 4 punktą, esant išvadai, kad dėl sveikatos būklės negali atlikti darbo sutartimi sulygto piloto darbo, o tik vėliau - 2003 m. lapkričio 6 d. jam nustatyta trečia invalidumo grupė ir Vilniaus apygardos administracinis teismas 2004 m. sausio 16 d. sprendimu pripažino S. J. sumušimą nelaimingu atsitikimu, susijusiu su darbu.

¹⁶ Kapočiūtė J./ moksliniai redaktoriai dr. Milčiuvienė S., doc. dr. Kiršienė J. Darbo teisė. Kaunas: Smarta, 2006. P.222.

„ S. J. dirbo pas atsakovą AB aviakompanijoje „Lietuvos avialinijos“ Skraidymo departamento Boeing grupės antruoju pilotu. 2002 m. spalio 14 d. jis patyrė sunkų sveikatos sužalojimą dėl nelaimingo atsitikimo pakeliui į darbą. 2003 m. kovo 7 d. S. J. informavo darbdavį apie įvykusį nelaimingą atsitikimą. 2003 m. balandžio 15 d. Civilinės aviacijos administracija informavo atsakovą, kad nepratęs piloto S. J. iki 2003 m. sausio 1 d. galiojusio sveikatos pažymėjimo, ir nurodė, kad S. J. negali skraidyti pilotu orlaivio skrydžio įgulos sudėtyje. S. J. šios išvados neginčijo. 2003 m. birželio, liepos mėnesiais S. J. dirbo pas atsakovą, tačiau žymų apie tai, kad jis skraidė pilotu orlaivio skrydžio įgulos sudėtyje, į bylą pateiktuose darbo laiko apskaitos žiniaraščiuose nėra. 2003 m. liepos 31 d. S. J. buvo atleistas iš darbo pagal DK 136 straipsnio 1 dalies 4 punktą (šio punkto redakciją, galiojusią iki 2005 m. liepos 14 d.). 2003 m. rugsėjo 10 d. S. J. buvo duotas siuntimas į medicininę socialinės ekspertizės komisiją dėl neįgalumo nustatymo. 2003 m. lapkričio 6 d. jam nustatyta trečia invalidumo grupė. Vilniaus apygardos administracinis teismas 2004 m. sausio 16 d. sprendimu pripažino S. J. sumušimą nelaimingu atsitikimu, susijusiu su darbu. 2004 m. vasario 20 d. buvo surašytas nelaimingo atsitikimo kelyje į darbą aktas.

Iš bylos duomenų matyti, kad 2003 m. balandžio 15 d. Civilinės aviacijos administracija išpėjo S. J., dirbusį „Boeing“ orlaivio grupės antruoju pilotu, kad jam dėl sveikatos būklės nepratęs piloto sveikatos pažymėjimo, nes jis negali skraidyti pilotu skrydžio įgulos sudėtyje. Pagal LR aviacijos įstatymą, LR susisiekimo ministro 1999 m. rugsėjo 9 d. įsakymu Nr. 336 patvirtintus Lietuvos respublikos civilinės aviacijos specialistų licencijavimo nuostatus, LR sveikatos apsaugos ir susisiekimo ministro 1996 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. 652/394 patvirtintas Civilinės aviacijos specialistų medicinos ekspertizių atlikimo taisyklės sprendimą, ar pilotas S. J. dėl sveikatos būklės gali dirbti tokį darbą, priima Civilinės aviacijos administracijos medicinos sektorius. Vyriausiojo civilinės aviacijos medicinos eksperto galutinio sprendimo (išvados), kuri yra privaloma ir aviakompanijai, ir darbuotojui, S. J. neginčijo. Esant išvadai, kad pilotas S. J. dėl sveikatos būklės negali atlikti darbo sutartimi sulygto piloto darbo, atsakovas pagrįstai atleido jį iš darbo pagal DK 136 straipsnio 1 dalies 4 punktą. Nors atleidžiant darbuotoją minėtu pagrindu nereikalaujama, kad jam būtų pasiūlytas kitas darbas, tačiau atsakovas siūlė S. J. keturias kitas pareigas, nesusijusias su piloto darbu, tačiau nė vienos iš keturių pareigybių jis nepasirinko.

Atsižvelgiant į tai, kad atleidimo iš darbo dieną S. J. nesirgo, buvo darbingas, dėl neįgalumo nustatymo iki atleidimo iš darbo nesikreipė, negalima pripažinti, kad atsakovas 2003 m. liepos 31 d. atleisdamas jį iš darbo pagal DK 136 straipsnio 1 dalies 4 punktą, buvo nesąžiningas ir pažeidė DK 133 straipsnio 1 dalies nuostatą.

Vėliau paaiškėjusi aplinkybė, kad S. J. 2002 m. spalio 14 d. buvo sužalotas ryšium su darbu ir jam dėl to pripažinta trečia invalidumo grupė, nustatytas 50 proc. darbingumo netekimas, leidžiantys dirbti kanceliarinį darbą, nesudaro pagrindo tenkinti kasacinį skundą ir naikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį (CPK 346 straipsnio 2 dalis).¹⁷

273 straipsnis. Darbdavio pareiga perkelti darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą. Darbuotojas, kuris pagal valstybinės socialinės medicininės ekspertizės komisijos ar sveikatos priežiūros įstaigos išvadą dėl sveikatos būklės negali dirbti sutarto darbo (eiti pareigų), nes tai pavojinga jo sveikatai arba jo darbas gali būti pavojingas kitiems, jo sutikimu turi būti perkeltas į jo sveikatą ir esant galimybei kvalifikaciją atitinkantį darbą. Jeigu darbuotojas nesutinka būti perkeltas į siūlomą darbą arba įmonėje nėra darbo, į kurį jis galėtų būti perkeltas, sprendžiamas klausimas dėl tokio darbuotojo atleidimo iš darbo pagal DK 136 str. pirmos dalies 4 punktą, išskyrus atvejį, nustatytą Kodekso 212 straipsnyje.

Tokios pozicijos laikosi ir teismų praktika. Taip ieškovui V. Č., dirbančiam įmonėje vairuotoju, pagal NDNT išvadą dėl darbo pobūdžio ir sąlygų jam buvo rekomenduota dirbti ne visą darbo laiką, t. y. 5 ar 6 valandas per darbo dieną. Kadangi ieškovas (darbuotojas) nepanoro dirbti tokiomis sąlygomis, todėl su juo darbo sutartis buvo nutraukta pagal DK 136 str. pirmos dalies 4 punktą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kasacine tvarka nagrinėdamas bylą pagal ieškovo ieškinį dėl neteisėto atleidimo iš darbo, nurodė, kad pagal byloje esančius įrodymus nustatyta, kad ieškovas raštu nesutiko dirbti to paties darbo sutrumpintą darbo laiką – 6 valandas. Tuo metu įmonėje buvo laisvi du sargo ir vienas automobilių šaltkalvio etatai. *Atsižvelgiant į tai, kad ieškovas negalėjo dirbti visos darbo dienos – 8 valandų, jam negalėjo būti siūlomas viso etato darbas. Taigi įmonėje objektyviai nebuvo darbo, į kurį pagal savo sveikatos būklę ir kvalifikaciją galėtų būti perkeltas ieškovas. Tuo remiantis darytina išvada, kad, atleisdamas ieškovą iš darbo DK 136 str. pirmos dalies 4 punkto pagrindu, darbdavys nepažeidė DK 273 straipsnio reikalavimų perkelti atleidžiamą darbuotoją į kitą darbą, dėl to darbo santykių nutraukimas su ieškovu yra teisėtas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis, priimta byloje Nr. 3K-3-278/2007).*

212 straipsnis. Darbo apmokėjimas perkėlus darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą Jeigu darbuotojo sveikata pablogėjo dėl darbo šioje įmonėje (negali dirbti ankstesnio darbo dėl traumos, profesinės ligos, kitokio sveikatos pakenkimo) ir nėra galimybės jį perkelti į kitą darbą, atitinkantį jo sveikatą ir esant galimybei kvalifikaciją, nes

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinė byla Nr.3K-3-14/2007, 2007 m. sausio 23 d., [www.lat.lt/http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1](http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1) [2011-01-16].

įmonėje nėra darbo, kurį darbuotojas pagal savo sveikatą galėtų dirbti, jam mokama įstatymų nustatyto dydžio ligos pašalpa, kol bus gauta valstybinės socialinės medicininės ekspertizės komisijos išvada dėl darbuotojo darbingumo. Nustačius darbingumo netekimo laipsnį, jei darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, jam mokamas žalos atlyginimas (Kodekso 249 straipsnis). Jei darbuotojas dėl nurodytų aplinkybių perkeliamas į kitą, mažiau apmokamą darbą, mokamas darbo užmokesčio skirtumas tarp ankstesnio vidutinio darbo užmokesčio ir gaunamo uždarbio pagal atliekamą darbą, kol bus gauta valstybinės socialinės medicininės ekspertizės komisijos išvada dėl darbuotojo darbingumo.

135 straipsnio 1 dalyje reglamentuota pirmenybės teisė būti paliktam dirbti darbuotojams, kurie toje darbovietėje buvo sužaloti arba susirgo profesine liga, , kai dėl ekonominių ar technologinių priežasčių arba dėl darbovietės struktūrinių pertvarkymų mažinamas darbuotojų skaičius. Tam tikrų kategorijų darbuotojų teisės į darbą apsaugos priemonės turi būti taikomos nepriklausomai nuo to, dėl kokių priežasčių mažinamas darbuotojų skaičius. DK 135 straipsnį aiškinant taip, kad jis būtų taikomas tik tais atvejais, kai darbuotojų skaičius mažinamas dėl ekonominių ar technologinių priežasčių arba dėl darbovietės struktūrinių pertvarkymų, o kai darbuotojų skaičius mažinamas dėl panašių svarbių priežasčių (DK 129 straipsnio 2 dalis) - netaikomas, DK 135 straipsnio tikslas ir uždavinys nebūtų realizuotas. Todėl DK. 135 straipsnis turi būti taikomas, kai darbuotojų skaičius mažinamas ne tik dėl ekonominių ar technologinių priežasčių arba dėl darbovietės struktūrinių pertvarkymų, bet ir dėl DK 129 straipsnio 2 dalyje numatytų panašių svarbių priežasčių.

Pagal DK 135 straipsnio 1 dalies 1 punktą pirmenybės teisę būti palikti dirbti darbuotojų skaičiaus mažinimo darbovietėje atveju turi tie toje darbovietėje sužaloti darbuotojai, kurie darbuotojų skaičiaus mažinimo metu vis dar yra netekę tam tikros, procentais išreikštos profesinio darbingumo dalies. Vien tik praeityje įvykęs darbuotojo sužalojimo darbe faktas, po kurio darbuotojo darbingumas visiškai atsistatė, nesudaro pagrindo tokį darbuotoją priskirti prie darbuotojų, turinčių pirmenybės teisę būti paliktiems dirbti. Pažymėtina, kad darbuotojams, kurie darbovietėje buvo sužaloti arba susirgo profesine liga, kol jie yra nedarbingi, darbo vietos (pareigų) išsaugojimo garantijas nustato DK 133 straipsnio 1 dalis. Kol jiems galioja DK 133 straipsnio 1 dalyje numatyta garantija, DK 135 straipsnis jiems negali būti taikomas, t.y. šis straipsnis taikomas tik pasibaigus DK 133 straipsnio 1 dalyje numatytos garantijos galiojimo laikui. Darbe sužalotiems darbuotojams pirmenybės teisę būti paliktiems darbe nėra siejama su jų turima kvalifikacija, nes pirmenybės teisę turi visų kitų tos darbovietės darbuotojų atžvilgiu, net ir numatytų DK 135 str. kituose punktuose, t.y. kurie vieni augina vaikus (įvaikius) iki 16 metų, kurie turi 10 metų nepertraukiamą stažą toje įmonėje, kuriems iki

senatvės pensijos liko ne daugiau kaip treji metai, net jei jų kvalifikacija ir būtų žemesnė nei išvardintų asmenų grupių.

275 straipsnis. 5 d. Darbuotojai turi teisę atsisakyti dirbti, jeigu yra pavojus darbuotojų saugai ir sveikatai, taip pat dirbti tuos darbus, kuriuos saugiai atlikti nėra apmokyti, jei neįrengtos kolektyvinės apsaugos priemonės ar patys neaprūpinti reikiamomis asmeninės apsaugos priemonėmis. Tiek LR Konstitucijos 48 straipsnis, tiek LR DK 260 straipsnio nuostatos reglamentuoja darbuotojų teisę į saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas. Europos socialinės chartijos I dalies 3 punkte taip pat įrašyta, kad „visi darbuotojai turi teisę į saugias ir sveikas darbo sąlygas“¹⁸. Atsižvelgiant į minėtų teisės aktų reikalavimus logiška yra DK 275 straipsnio suteikta teisė atsisakyti dirbti, jei yra kilęs pavojus saugai ir sveikatai.

Autorei nepavyko rasti jokių duomenų nei Valstybinės darbo inspekcijos, nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skelbiamoje informacijoje apie tokio pobūdžio ginčo nagrinėjimą. Abejotina, ar ši norma veikia praktikoje ir ar dažnai darbuotojai išdrįsta pasinaudoti tokia garantija. Tai iš karto reikštų konfliktą su darbdaviu, ko darbuotojai vengia. Be to, tokiam atsisakymui reikalingas tiek atsisakymo įforminimo žinojimas, tiek pačio darbuotojo darbų saugos išmanymas, kad galėtų įvertinti kylantį pavojų. Kyla pagrįstas klausimas dėl praktinio šios garantijos įgyvendinimo ir kas kontroliuoja jos taikymą.

Darbo inspekcija nekontroliuoja individualaus darbo ginčo, kilusio tarp darbdavio ir darbuotojo. Kreipimasis į darbo inspekciją nepakeičia privalomos tvarkos kreiptis į darbo ginčų komisiją ar teismą. Vienintelė išimtis, leidžianti VDI spręsti tam tikro pobūdžio ginčą, yra Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatytas įpareigojimas VDI inspektoriams spręsti ginčus tarp darbdavio ir darbuotojo dėl darbuotojo atsisakymo dirbti motyvuojant, jog negarantuota darbuotojų sauga ir sveikata, sutinkamai su Lietuvos Respublikos darbo kodekso 276 straipsniu, kuris sudaro prielaidą tokia kompetenciją įstatymu priskirti VDI. Pagal Valstybinės darbo inspekcijos įstatymo¹⁹ 9 str. 1 d. 9 p. VDI turi teisę reikalauti, kad darbdaviui atstovaujantis asmuo ar darbdavio įgaliotas asmuo nedelsdamas sustabdytų darbus: kai darbuotojai neapmokyti ir (ar) neinstruktuoti saugiai dirbti, kai sugedus darbo priemonei ar susidarius avarinei situacijai yra pavojus saugai ir sveikatai, kai dirbama pažeidžiant technologinius reglamentus, neįrengus reikiamų kolektyvinės apsaugos priemonių arba kai darbuotojas (darbuotojai) neaprūpinti

¹⁸ Europos sąjungos socialinė teisė. Norminių teisės aktų rinkinys. Sudarytojai dr. Davulis T., Usonis J. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. Europos socialinė chartija (Pataisyta), 1996 05 03. P. 87.

¹⁹ Valstybinės darbo inspekcijos įstatymas 2003 m. spalio 14 d. Nr. IX-1768//; Žin. 2003, Nr. 102-4585, aktuali redakcija nuo 2009 08 04, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350626 [žiūrėta 2011-02-02].

asmeninėmis apsaugos priemonėmis ir kitais atvejais, kai darbo aplinka kenksminga ir (ar) pavojinga sveikatai, gyvybei, o pagal 9 str. 2 d. 3 p. VDI gali spręsti ginčą tarp darbdavio ir darbuotojo dėl darbuotojo atsisakymo dirbti motyvuojant, jog negarantuota darbuotojų sauga ir sveikata.

Būtų tikslinga, kad VDI galėtų skirti daugiau laiko bei lėšų šios funkcijos įgyvendinimui užuot atlikdama nepagrįstai jos kompetencijai priskirtas funkcijas. Kalbama apie nelegalaus darbo kontrolę kaip vieną iš pagrindinių VDI veiklos sričių. Tačiau tokios institucijos kaip Valstybinė mokesčių inspekcija, FNTT neabejotinai gali tinkamai atlikti analogiškas funkcijas, paliekant daugiau galimybių VDI kontroliuoti darbų saugos įgyvendinimą.

Atsižvelgiant į Valstybinės darbo inspekcijos pateikiamą informaciją²⁰ apie 2010 m. įvykusių nelaimingų atsitikimų darbe priežastis bei aplinkybes matyti, kad darbų saugai nei darbuotojai, nei darbdaviai neskiria pakankamo dėmesio. Pernai šalyje darbe įvyko keturi sprogimai, kurių metu mirtinai sužaloti aštuoni darbuotojai – iš visų šalyje žuvusiųjų darbuotojų kas penktas tapo sprogimo auka. Visi šie sprogimai įvyko vidutinio dydžio įmonėse, kuriose nebuvo įvertinta atliekamų darbų rizika ir tuo darbuotojai neapsaugoti nuo sprogimo pavojaus. Prie darbų, kurie pareikalavo daugiausiai žmogiškųjų aukų, priskirtini taip pat vandens tiekimo ir kanalizacijos įrenginių aptarnavimo ir remonto, miško ruošos bei krovinių tvarkymo darbai – šiose veiklos srityse 2010 m. žuvo po keturis darbuotojus. Padidėjusį pavojų kelia trumpas stažas atliekant darbą. Dažniausiai šios nelaimės atsitinka dėl to, kad neturintys profesinių įgūdžių darbuotojai įmonėse nemokomi saugiai dirbti, jiems prižiūrėti darbo metu neskiriami kvalifikuoti, patyrę darbuotojai. Dauguma nelaimingų atsitikimų darbe įvyksta žuvo eismo įvykiuose, atliekant sandėliavimo, transportavimo, pakrovimo ir iškrovimo darbus bei kertant mišką.

276 straipsnyje numatyta darbuotojo atsisakymo dirbti tvarka - darbuotojas nutraukia darbą ir nedelsdamas praneša raštu darbdaviui atsisakymo dirbti priežastis. Jei darbdavys nesutinka su darbuotojo pateiktais darbuotojų saugos ir sveikatos neužtikrinimo motyvais, ginčai dėl darbuotojo atsisakymo dirbti nagrinėjami įstatymų nustatyta tvarka.. Kai darbuotojas nevykdo neteisėtų nurodymų, jis darbo drausmės nepažeidžia. Už laiką, kurį darbuotojas pagrįstai atsisakė dirbti, darbuotojui mokamas vidutinis darbo užmokestis. Esant nepagrįstam atsisakymui darbuotojo veiksmai vertintini kaip darbo drausmės pažeidimas su visomis galimomis pasekmėmis ir už nedirbtą laiką nemokama. Darbuotojui gali būti taikoma

²⁰ Valstybinė darbo inspekcija. Naujienos, *vdi.lt*, <http://www.vdi.lt/index.php?-732818559>, [2011-01-25].

tiek drausminė atsakomybė, tiek materialinė atsakomybė už darbdaviui padarytą žalą dėl sutrikdyto normalaus darbo ritmo.

274 straipsnis. Darbuotojų pareigos

Darbuotojai turi ne tik teises, bet ir pareigas darbdavio atžvilgiu. Tarybos direktyvos 89/391/EEB Dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatai gerinti 13 straipsnyje nurodyta „kiekvieno darbuotojo pareiga yra kuo geriau rūpintis savo ir kitų asmenų, kuriems turi įtakos jo veiksmai arba neveikimas darbe, sauga bei sveikata, remiantis savo žiniomis, įgytomis profesinio mokymo metu, ir darbdavio duotais nurodymais.“²¹ Darbuotojai privalo vykdyti įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus ir kaip galima labiau rūpintis kitų darbuotojų sauga ir sveikata. Bendrosios darbuotojų pareigos užtikrinant darbuotojų saugą ir sveikatą nustatomos darbo tvarkos taisyklėse. Konkrečios darbuotojų pareigos saugant savo ir kitų darbuotojų sveikatą bei gyvybę nustatomos darbuotojų saugos ir sveikatos instrukcijose, pareigybės aprašymuose ir nuostatuose. Juose privalo būti nurodyti esami ir galimi rizikos darbuotojų saugai ir sveikatai veiksniai, darbo priemonių saugaus naudojimo reikalavimai. Darbuotojai privalo bendradarbiauti su darbdaviu, siekdami apsaugoti tiek savo, tiek bendradarbių sveikatą bei gyvybę.

„Būtina pabrėžti, kad darbdaviai nepasieks norimų rezultatų saugos ir sveikatos darbe srityje, jei jų veiksmai nebus užtikrinami pačių darbuotojų geranoriškumu vykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Todėl saugos ir sveikatos darbe užtikrinimas turi būti abipusis procesas, kuriama bendradarbiauja abi darbo sutarties šalys“²²

Pateikiamas pavyzdys parodo, kaip darbų saugos reikalavimų nepaisymas, pačių dirbančiųjų nerūpestingumas, sukėlė pavojų žmogaus sveikatai. Jei prieš dirbant būtų imtasi reikiamų atsargumo priemonių, tinkamai naudotasi įrengimu, nelaimės būtų buvę galima išvengti. „Ketvirtadienį ugniagesių ir medikų pagalbos šaukėsi miške į bėdą patekę žmonės - tėvas kvietė pagalbą šakų smulkintuve įstrigusiam 39 metų savo sūnui. Nelaimė nutiko, kai abu vyrai dirbo miške. Jaunesnysis darbininkas, manoma, nutarė koją pagrūsti šakas į veikiančio smulkintuvo angą, sraigčiai pagavo vyriško kelnes ir įsuko koją.

Sužalotas žmogus išvežtas į ligoninę. Panevėžio apskrities darbo inspekcijos specialistai dar nenustatė, ar vyriškis miške dirbo kokios nors įmonės siūstas, ar kaip tėvo

²¹ Europos sąjungos socialinė teisė. Norminių teisės aktų rinkinys. Sudarytojai dr. Davulis T., Usonis J. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. Tarybos direktyva 89/391/EEB 1989 06 12. P. 537.

²² Usonis J. Darbo teisinių santykių reglamentavimo ypatumai kelių transporte: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S)/LTU biblioteka, Vilnius, 2005. P.141.

pagalbininkas, tačiau nėra neabejojama, kad žmogus grubiai pažeidė darbo saugą - koja grūsti šakų į smulkintuvą jokių būdu negalima.²³

Taigi, apžvelgus DK straipsnių nuostatas matyti, kad įstatyminė bazė numato detalią darbuotojų teisių apsaugą darbovietėje sužalojimo darbe atveju. Tačiau dažnu atveju šių teisių įgyvendinimas priklauso nuo darbdavio profesionalumo ir geranoriškumo. Esant didelei bedarbystei išlieka didesnis darbuotojo pavaldumas darbdaviui ir darbdavio galimybė piktnaudžiauti savo teisėmis, nes lengva pakeisti neįtikusį darbuotoją kitu. Aišku „jeigu bedarbystės nėra, darbdavio privilegijos bus tik teorinės.“²⁴ Darbuotojų interesams atstovauti trūksta stiprių profsajungų, neskatinamas jų kūrimasis, nepakanka aktyvios grandies socialinių partnerių dialogui. „Šią situaciją būtų galima vertinti kaip darbuotojų interesams atstovaujančių organizacijų silpnumo požymį, kadangi lyginant tiek Europos, tiek Baltijos šalių regioną, Lietuvos profesinių sąjungų narių skaičius, o ypač privačiame sektoriuje, yra nedidelis.“²⁵. Profsajungų įtakos didėjimas būtų labai svarbus veiksnys ginant darbuotojų teises, kadangi profsajunga gali geriau ginti socialinius interesus nei pavienis darbuotojas. Be to, su aktyviomis ir pagrįstus reikalavimus keliančiomis profsajungomis darbdavys būtų privaloma derinti interesus, liktų mažiau galimybių piktnaudžiavimams.

Be to, nesukurta bendra, apimanti visas garantijų rūšis, visiems prieinama informavimo darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais sistema. Darbe sužalotiems asmenims taikomos garantijos išdėstytos atskiruose teisės aktuose, kurių nuostatas suprasti ir tinkamai į jas išsigilinti yra sudėtinga, ypač kai darbuotojas yra sužalojamas, patiria moralinę traumą bei materialinius nuostolius, turi rūpintis sveikata, o ne gilintis į teisės normų reikšmes. Būtų tikslinga plėsti šviečiamąją veiklą pasitelkiant žiniasklaidos priemones, lankstinukus ir pan., kad žmonės gautų kuo daugiau informacijos apie garantijas sužalojimo darbe atveju, o darbdaviui liktų mažiau galimybių pasinaudoti savo dominuojančia padėtimi.

²³ Delfi. Nusikaltimai ir nelaimės, 2011-01-11. Panevėžio r. miške šakų smulkintuvu sužalotas darbininkas, <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/panevezio-r-miske-saku-smulkintuvu-suzalotas-darbininkas.d?id=41914413> [žiūrėta 2011-02-12].

²⁴ Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai./Mokslinis redaktorius prof. habil. dr. Nekrošius V. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P.312.

²⁵ Socialinio dialogo Lietuvoje įvertinimas. Vilnius: Lietuvos Pramoninkų konfederacija, 2003. P 19.

3.NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO IŠMOKOS

3.1. Draudiminiai įvykiai

Lietuvos Respublikos Seimas Sveikatos sistemos įstatymo preambulėje pripažįsta, kad „gyventojų sveikata yra didžiausia visuomenės socialinė ir ekonominė vertybė, sveikata - tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė.“²⁶ Teisė į sveikatą yra prigimtinė. Valstybės pareiga yra užtikrinti savo piliečių galimybes turėti sveiką aplinką, saugias darbo sąlygas, prieinamą ir tinkamą sveikatos priežiūrą. Gera visuomenės sveikata ir pasitikėjimas valstybėmis taikomos priemonėmis „yra būtina Lietuvos valstybės saugumo ir klestėjimo bei atviros, teisingos ir darnios pilietinės visuomenės kūrimo prielaida“.²⁷

Darbdavys apdraudžia darbuotojus nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, mokėdamas už juos valstybinio socialinio draudimo įmokas. Įmokų mokėjimas reiškia, kad įstatymo pagrindu draudėjas (darbdavys) sudaro draudimo sutartį su draudiku (įmokas administruojančiu asmeniu) apdraustojo (darbuotojo) naudai. Darbdaviui mokant draudimo įmokas, t. y. darbo sutarties galiojimo ir vykdymo laiku, draudikas įsipareigoja iš sukauptų draudimo lėšų apmokėti apdraustojo darbuotojo patirtą žalą (nuostolius) dėl profesinės ligos, sužalojimo ar žuvus dėl nelaimingo atsitikimo darbe. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad draudikas atlygina tik negautas dėl sužalojimo darbinės pajamas, o papildomų išlaidų (pvz. vaistams, reabilitacijai) atlyginimas tenka darbdaviui.

Draudiminio įvykio nustatymo sąlygos:

- 1) nustatytas darbo laikas, taip pat atskiru draudėjo nurodymu paskirtu dirbti laiku bei dirbant tarnybinių komandiruočių laiku;
- 2) darbosutartyje sulygtas darbas (įskaitant ir darbo vietos parengimą bei sutvarkymą), taip pat atliekant kitus draudėjo pavestus su jo vykdoma veikla susijusius darbus draudėjo naudai arba atliekant viešojo administravimo funkcijas. Namudininkams, dirbantiems pagal darbo sutartį, draudiminiais įvykiais pripažįstami tik tie nelaimingi atsitikimai, kuriuos ištyrus nustatoma, kad dirbant darbdavio naudai juos lėmė ar sukėlė darbdavio pateiktos medžiagos ar darbo priemonės, taip pat pats gamybos procesas.

²⁶ Sveikatos sistemos įstatymas// Valstybės žinios.,1994, Nr. 63-1231. Aktuali redakcija 2010-04-20 Nr. I-552, nuo 2010-07-01. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371265&p_query=&p_tr2= (2010-08-13).

²⁷ Ten pat.

3) darbas, už kurį mokamas darbo užmokestis, nuo kurio mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos.

Draudiminiais įvykiais pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 4 d. taip pat pripažįstami apdraustiesiems įvykę nelaimingi atsitikimai, šiais atvejais:

1) papildomų, specialių pertraukų ar pertraukų pailsėti ir pavalgyti metu, kai darbuotojas yra darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje;

2) pakeliui į darbą ar iš darbo;

3) kai išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu (pagal Darbo kodekso 130 straipsnio 3 dalį) darbuotojas ieško naujo darbo;

4) apdraustiesiems atliekant įstatymų nustatytas valstybines, visuomenines ar piliečio pareigas, kai už tą laiką mokamas darbo užmokestis arba atitinkama kompensacija, nuo kurių mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos.

Pagal tokį formulavimą galima suprasti, kad valstybinė, visuomeninė ar piliečio pareiga gali būti tik tokia, už kurią mokamas darbo užmokestis arba kompensacija. Tarkime, pardavėja darbo metu, pastebėjusi, kad pirkėjas vagia prekes, jį demaskavo, vagis ją sužalojo. Toks nelaimingas atsitikimas, dėl kurio nukentėjo pardavėja, turėtų būti pripažintas draudiminiu. Tačiau jei minėta moteris vagį demaskuotų po darbo valandų, atliktų pilietinę pareigą, kaip tada tokiu atveju dėl draudiminio įvykio pripažinimo? Pagal įstatymo normą, įvykis neturėtų būti laikomas draudiminiu, kadangi darbo užmokestis jai jau nebūtų skaičiuojamas. Autorės nuomone - bet kokių atveju minėtų pareigų atlikimas turėtų būti traktuojamas kaip draudiminis įvykis.

Socialinio draudimo draudžiama rizika yra ir tada, kai darbuotojas sveikatos sužalojimą patiria vykdamas į darbą ar iš darbo į gyvenamąją vietą tiesioginiais ar įprastiniais maršrutais per kelionei reikalingą laiką. Tai teisiškai nevienareikšmė situacija, todėl ją panagrinėsime plačiau.

Sveikatos sužalojimo ryšys su šia draudžiama rizika gali būti konstatuotas tik išaiškinus visas konkrečius atvejo aplinkybes ir įvertinus jas pagal teisingumo ir protingumo kriterijus. Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš jo darbuotojo darbo dienomis kelyje dėl eismo įvykio kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos pripažįstamas draudiminiu įvykiu, jei jis įvyko nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu apdraustajam asmeniui ir ne dėl darbuotojo kaltės. Jei teisėsaugos institucijos

nustato, kad nelaimingas atsitikimas įvyko dėl darbuotojo kaltės (pažeidė kelių eismo taisykles ir kt.), nelaimingas atsitikimas nebus pripažintas draudiminiu.

Pasitaiko atvejų, kai darbuotojas, suderinęs su tiesioginiu savo viršininku, išeina iš darbo anksčiau nei numatyta darbo sutartyje. Atsitikus nelaimingam atsitikimui tuo metu įvykis nebus pripažintas draudiminiu. Pripažįstant nelaimingą atsitikimą draudiminiu kreipiamas dėmesys, ar asmuo darbo metu ir darbo vietoje atliko funkcijas, kurios yra numatytos darbo sutartyje. Dažnai ginčai vyksta dėl to, kai nelaimingas atsitikimas (dažniausiai mirtis) įvyksta darbe arba pakeliui į/iš darbo dėl nukentėjusiojo bendro susirgimo. Dėl tokių priežasčių įvykusios nelaimės nėra pripažįstamos draudiminiais įvykiais.

Atsižvelgiant į gaunamus draudėjų, apdraustųjų bei teritorinių skyrių prašymus paaiškinti nelaimingų atsitikimų darbe pripažinimo draudiminiais įvykiais klausimus, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, **2001 m. rugpjūčio 16 d. Nr. 307-15-3366 priėmė išaiškinimą Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pripažinimo draudiminiais įvykiais tvarkos 5 ir 6 punktų taikymo**, pagal kurį nelaimingi atsitikimai darbe, vykstant į darbą/iš darbo, negali būti pripažinti draudiminiais įvykiais, jeigu jie įvyko:

-darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos, vykstant tiesioginiu maršrutu (pagrindu laikomas trumpiausias maršrutas visuomeniniu transportu), tačiau pakeliui aplankant įvairius objektus (kirpyklą, parduotuvę, restoraną, kavinę, alaus barą ir kt.) arba netiesioginiu maršrutu. Taip pat jeigu darbe ar kelyje vartojo alkoholinius gėrimus, įskaitant alų, narkotines ar toksines medžiagas, t. y. kai nukentėjusysis kelyje buvo apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių ar toksinių medžiagų (išskyrus atvejus, kai nelaimingas atsitikimas įvyko dėl trečiojo asmens kaltės ar aplinkybių, nepriklausančių nuo nukentėjusiojo valios ir veiksmų). Neblaivumas ar apsvaigimas priskiriamas prie padidintos rizikos faktorių, sąlygojančių nelaimingą atsitikimą ir laikoma jo priežastimi dėl nukentėjusiojo veiksmų neblaivumo ar apsvaigimo būsenoje (neatidūs ar sąmoningi veiksmai).

Pateikiamas straipsnis iš spaudos apie teismo nagrinėtą ginčą tarp bendrovės ir draudimo kompanijos, kai vieną darbininkų ištiko nelaimė pakeliui iš darbo. Byloje priimtas sprendimas svarbus analizuojant sąvoką dėl tiesioginių ar įprastinių maršrutų per kelionei reikalingą laiką. Pagal minėtą VSDFV išaiškinimą nelaimingas atsitikimas nebus pripažintas draudiminiu, jei jis įvyko, kai asmuo, pakeliui į namus, užsuko į kirpyklą, parduotuvę, polikliniką. Tačiau teismas įvertino tą aplinkybę, kad darbuotojas pakeliui iš darbo užsuko į parduotuvę ir po to ėjo tiesiai namo, o jo kelionei sugaištas kelionei laikas buvo realus. Autorės nuomone, nelaimingas atsitikimas, įvykęs darbuotojui po darbo apsilankius tiesioginiame maršrute esančioje parduotuvėje ar pasiėmus vaiką iš darželio, mokyklos turėtų būti traktuojamas kaip draudiminis įvykis.

„Draudimo bendrovė „PZU Lietuva“ uždarajai akcinei bendrovei „Atkočių agroservisas“ (Ukmergės r.) privalės išmokėti 100 tūkst. litų draudiminę išmoką. Toks buvo Ukmergės rajono apylinkės teismo verdiktas. Šio sprendimo, priimto pirmos instancijos teisme, draudėjai neapskundė, ir liepos 22 d. jis įsiteisėjo.

2005 metų lapkričio 18 dieną UAB „Atkočių agroservisas“ ir draudimo bendrovė „PZU Lietuva“ sudarė draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sutartį. Bendrovė apdraudė 35 savo darbuotojus. Sutartyje buvo pasirinktos rizikos – darbe, pakeliui iš darbo arba į darbą bei girtumas.

2006 metų lapkričio 7 dieną automobilis partrenkė ir mirtinai sužalojo Robertą Žiedelį. Atkočių kaime įsikūrusioje bendrovėje vyriškis dirbo suvirintoju. Tą dieną jis buvo darbe. Apie 17 val. išėjo kartu su bendradarbiu, kuris jį pavėžėjo iki Jakutiškių kaimo. Apie 18 val. R.Žiedelis buvo užsukęs į parduotuvę, kurioje nusipirko gėrimų, maisto ir cigarečių. Po to išėjo į namus. Nuo Jakutiškių iki namų Kryžiaukos kaime jam tebuvo likę vos 3 kilometrai. Dar po valandos R.Žiedelis buvo rastas ant kelio Ukmergė–Šėta–Kėdainiai važiuojamosios dalies nebegyvas. Iki namų jam tebuvo likę vos kilometras. R.Žiedeliui buvo smarkiai sužalota galva. Atlikus ekspertizę, jo kraujyje rasta alkoholio.

Policijos komisariatare buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, paskelbta iš įvykio vietos pabėgusio automobilio paieška. Tačiau avarijos kaltininko surasti nepavyko ir vėliau byla buvo nutraukta. Apie šį nelaimingą atsitikimą buvo pranešta Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniam Vilniaus skyriui. Nelaimingo atsitikimo pakeliui iš darbo akte nustatyta, kad R.Žiedelis žuvo pakeliui iš darbo į gyvenamąją vietą.

Atsakovas „PZU Lietuva“ nenorėjo mokėti draudiminės išmokos, o šią nelaimę vadino nedraudiminiu įvykiu. Jų nuomone, tai nebuvo nelaimingas atsitikimas vykstant iš darbo į namus. Motyvuodami šį teiginį draudimo kompanijos atstovai rėmėsi Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos išaiškinimu, kuriame rašoma, kad „nelaimingi atsitikimai vykstant į darbą/iš darbo negali būti pripažinti draudiminiais įvykiais, jeigu jie įvyko darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos vykstant tiesioginiu maršrutu, tačiau pakeliui aplankant įvairius objektus (kirpyklą, parduotuvę, restoraną ir kt.) arba netiesioginiu maršrutu“. Atsakovas teigė, kad R.Žiedelis iš darbo vyko aplankydamas kitus objektus, todėl atsitikusio įvykio negalima traktuoti kaip nelaimingo atsitikimo pakeliui iš darbo. Be to, atsitikus avarijai jau buvo praėję nemažai laiko nuo darbo pabaigos.

Ukmergės rajono apylinkės teisme civilinę bylą nagrinėjo pirmininkas Evaldas Pašilis. Šie atsakovo teiginiai pripažinti nepagrįstais. Teismo manymu, laikas, kurį R.Žiedelis sugaišo eidamas namo, yra realus. Mirusysis R.Žiedelis, vykdamas pakeliui iš darbo,

neturėjo pasirinkimo dėl maršruto namo, nes buvo pavežtas iki parduotuvės. Be to, jo girtumas buvo apdraustas.

Teismas ieškinį patenkino. Eismo įvykis, kurio metu žuvo UAB „Atkočių agroservisas“ darbuotojas, pripažintas draudiminiu įvykiu, todėl iš atsakovo, draudimo kompanijos UAB „PZU Lietuva“, priteista 100 000 litų draudimo išmoka bei 3030 litų bylinėjimosi išlaidų valstybės naudai.

„Teisės požiūriu – tai reikšminga byla, nes nekasdieninė ir pati draudimo sutartis – apdraustas girtumas. Suprantama, kad girto žmogaus veikla ir veiksmai yra daug rizikingesni, todėl ir draudėjo atsakomybė turėtų būti daug didesnė“, – sako teismo pirmininkas, kurio darbo praktikoje tai buvo pirmas įvykis, kuomet bendrovė apdraudžia girtumą.²⁸

Nagrinėjant klausimą dėl įvykio pripažinimo draudiminiu, svarbus faktas yra neatidėliotinas nukentėjusiojo kreipimasis į gydymo įstaigą bei jo paaiškinimai gydymo įstaigoje apie įvykio ir gautos traumos aplinkybes. Darbuotojas, nukentėjęs dėl nelaimingo atsitikimo darbe (jei jis pajėgia) ir asmuo, matęs įvykį arba jo padarinius, privalo nedelsdami pranešti darbdaviui, įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai apie nelaimingą atsitikimą darbe. Nustatant, ar laiku buvo kreiptasi į gydymo įstaigą, reikia įvertinti įvykio vietą (kaimo ar miesto vietovėje), ryšį su gydymo įstaiga, atstumą iki gydymo įstaigos bei kitas objektyvias aplinkybes. Jeigu į gydymo įstaigą kreipiamasi praėjus tam tikram laikui, nesant svarbioms pateisinamoms priežastims, tokia aplinkybė gali būti viena iš sąlygų nepripažinti įvykio draudiminiu.

Teisės aktuose numatyti atvejai, kai įvykus draudiminiam įvykiui draudimo išmoka neskiriama arba sumažinama. LR CK 6.1014 straipsnyje reglamentuota, kad:

1. Draudikas atleidžiamas nuo išmokos mokėjimo, jeigu draudiminis įvykis įvyko dėl draudėjo, apdraustojo ar naudos gavėjo tyčios, išskyrus šio straipsnio 3 ir 4 dalyse nustatytas išimtis. Draudikas privalo mokėti draudimo išmoką, jeigu tyčiniai veiksmai ar neveikimas yra socialiai vertingi (būtinoji gintis, pilietinės pareigos atlikimas ir kt.).

2. Įstatymas gali nustatyti atvejus, kuriais draudikas atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo dėl to, kad draudiminis įvykis įvyko dėl draudėjo ar naudos gavėjo didelio neatsargumo.

²⁸ Delfi Verslas Apdraudus girtumą – didžiulė išmoka. 2008 rugpjūčio mėn. 23 d., <http://verslas.delfi.lt/law/apdraudus-girtuma-didziule-ismoka.d?id=18260768> [žiūrėta 2011-03-12].

3. Draudikas neatleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo pagal civilinės atsakomybės draudimo sutartį, jeigu žala gyvybei ar sveikatai padaryta dėl atsakingo už žalą asmens kaltės.

4. Draudikas neatleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo, kai ji pagal draudimo sutartį turi būti mokama apdraustojo mirties atveju, o mirtis įvyko dėl savižudybės, bet draudimo sutartis galioja daugiau kaip trejus metus.

5. Jeigu draudimo sutartis nenustato ko kita, draudikas atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo taip pat šiais atvejais:

1) jeigu draudiminis įvykis įvyko dėl karo veiksmų ar radioaktyvaus spinduliavimo poveikio;

2) jeigu žala atsirado dėl turto konfiskavimo, arešto ar jo sunaikinimo valstybės valdžios institucijų nurodymu;

3) kitais įstatymų numatytais atvejais.

6. Įstatymai gali nustatyti ir kitus atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo atvejus.

Civilinio kodekso 6.1014 straipsnio nuostata dėl didelio neatsargumo, kaip atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo pagrindo, gali būti taikoma tik tokiu atveju, jei įstatymas tiesiogiai konkrečiai draudimo formai ar rūšiai numato tokią galimybę. Civiliniame kodekse nurodyti atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo (apdraustojo ar naudos gavėjo tyčia) pagrindai numatyti tam atvejui, kai draudiminis įvykis jau įvyko, t.y. atsisakymas mokėti draudimo išmoką yra susietas su tam tikromis aplinkybėmis, atleidžiančiomis nuo tokios išmokos mokėjimo. Tačiau tai nereiškia, kad šalys, sudarydamos draudimo sutartį, negalėtų numatyti, kad įvykiai, įvykę dėl draudėjo (naudos gavėjo) didelio neatsargumo, laikytini nedraudiminiais. Šalys nėra įstatymo ribojamos numatyti nedraudiminių įvykių sąrašą, išskyrus atvejus, jei šalys ar bent viena iš jų žino ar turi žinoti, kad toks draudiminis įvykis būtinai įvyks, nes tai prieštarautų draudiminio įvykio sampratai.

Ištyrus nelaimingą atsitikimą darbe surašomas N-I formos aktas, o vykstant į darbą ar iš darbo - N-2 formos aktas. Šie aktai privalo būti registruojami specialios formos žurnaluose. Nelaimingų atsitikimų darbe aktai Valstybinėje darbo inspekcijoje saugomi 45 metus. Sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentai saugomi nuolat. Įmonėje nelaimingų atsitikimų darbe aktai ir tyrimo medžiaga saugomi 45 metus, o sunkių ir mirtinų - 75 metus.

Jei nelaimingą atsitikimą darbe asmuo patiria keliaudamas ES, Islandijoje, Lichtenšteine, Norvegijoje arba Šveicarijoje, draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe tebegalioja.

Tik tinkamas priežastinio ryšio sąlygos aiškinimas, kuris priklauso nuo konkretaus atvejo aplinkybių, teisingumo ir protingumo kriterijų bei socialinės saugos tikslų supratimas, gali užtikrinti teisingą darbuotojo sveikatai padarytos žalos kompensavimą.

3.2. Nedraudiminių įvykių konstatavimas

Nedraudiminiais įvykiais turėtų būti laikomi tik tokie darbuoto sveikatai padarytos žalos atvejai, kurie nėra susiję su nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo draudžiama rizika - nelaimingi atsitikimai, įvykę ne darbe, nevykstant darbuotojui į darbą ar iš darbo, taip pat ligos, kurios nėra kenksmingos darbo aplinkos poveikio pasekmė. Priežastinio ryšio tarp sveikatos sužalojimo ir draudžiamos rizikos nebuvimas rodo, kad nelaimingas atsitikimas yra nedraudiminis įvykis.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 dalyje nurodomi atvejai, kada sveikatos sužalojimas nėra susijęs su darbinių pareigų atlikimu. Iš esmės tai atvejai, kuriuos sąlygoja paties darbuotojo kaltė, trečiųjų asmenų veiksmai arba pašalinės aplinkybės:

1.apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis. Neblaivumas gali esmingai įtakoti nelaimingo atsitikimo eigą ir ši aplinkybė gali būti pripažinta pagrindine arba lemiamą nelaimingo atsitikimo priežastimi. Darbdavys turi pareigą nušalinti neblaivų darbuotoją nuo darbo, siekdamas apsaugoti tiek jį, tiek kitus dirbančiuosius nuo nelaimingo atsitikimo galimybės, kuri gali sukelti neblaivaus darbuotojo neatidumas. Prieš nušalinant nuo darbo tikslinga užfiksuoti aplinkybes, patvirtinančias neblaivumo faktą – tai gali būti nuo darbuotojo sklindantis alkoholio kvapas, nekoordinuoti judesiai, nerišli kalba. Tai pat tikslinga būtų pasinaudoti alkoholio matuokliu, kadangi jo parodymai būtų ne subjektyvus vertinimas, kurį galima ginčyti, o techniniai parametrai.

Konstitucinis Teismas 2008 m. balandžio 29 d. nutarimu²⁹ konstatavo, kad ginčytuose teisės aktuose buvo nustatyta, jog draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe, kuriuos ištyrus nustatoma, kad nors jie atitinka įstatymo

²⁹ LR Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo ir vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų kai kurios nuostatos prieštarauja Konstitucijai, www.lrkt.lt, http://www.lrkt.lt/Pranesimai/txt_2008/L20080429a.htm [žiūrėta 2011-03-10].

nustatytas sąlygas (įvyko darbe, asmuo buvo draudžiamas, ne pats sukėlė draudiminį įvykį), tačiau yra įvykę, kai apdraustasis buvo neblaivus arba apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų.

Konstitucinis Teismas pripažino, kad tais atvejais, kai nelaimingus atsitikimus darbe lėmė ne darbuotojo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai (kiekvienas žmogus turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti socialinę apsaugą nedarbo atveju), 52 straipsniui (valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais), konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šiame nutarime konstatuota, kad iš Konstitucijos kylanti žmogaus teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas nepaneigia ir kiekvieno darbuotojo pareigos laikytis saugos darbe reikalavimų. **Įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmens, kurio sveikatai buvo pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų, nepriklausančių nuo šio asmens veiksmų ir būsenos (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su šio asmens būsena (taip pat jo neblaivumu ar apsvaigimu nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų), kai tokia asmens būsena apskritai nelėmė ir negalėjo lemti pakenkimo jo sveikatai.** Taigi, draudimo įstaiga negali atsisakyti pripažinti įvykio draudiminiu, jei nelaimingo atsitikimo priežastimi buvo ne darbuotojo neblaivumas, o kitos priežastys.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. lapkričio 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2008 nagrinėjo klausimą dėl žalos atlyginimo, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe. Jo metu mirtinai traumotas ieškovų vyras ir tėvas A. M. Kadangi žuvusiojo organizme rasta alkoholio pėdsakų, tai VSDFV Vilniaus skyrius atsisakė pripažinti nelaimingą atsitikimą draudiminiu įvykiu ir nurodė, kad tokiu atveju atsiradusią turtinę bei neturtinę žalą privalo atlyginti darbdavys.

„Byloje nustatyta, kad nukentėjusysis darbo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio (jo kraujyje rasta 1,94 ‰ alkoholio), o atsakovas, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, neužtikrino saugių darbo sąlygų, nes privalėjo taip organizuoti darbą, kad darbuotojai neturėtų galimybės darbo metu girtauti, o neblaivūs darbuotojai būtų nedelsiant nušalinti nuo darbo. Kasatoriaus teiginį, kad jis ėmėsi visų įmanomų priemonių saugioms darbo sąlygoms užtikrinti, paneigia pirmiau nurodytas teismų nustatytas faktas. Pagal suformuotą teismų

praktiką dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo teismai atsižvelgia į darbdavio (skolininko) veiksmus, kurie nors minimaliai turi įtakos šios žalos atsiradimui.“³⁰

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija kolegija sprendė, kad dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo vienodai kalti ir atsakovas, netinkamai organizavęs darbą, ir nuketėjusysis, pažeidęs darbo drausmę, abiejų mišrią kaltę įvertindama po 50 proc. Spręsdama dėl neturtinės žalos atlyginimo, teisėjų kolegija pažymėjo, kad neturtinė žala nukentėjusiajam (jo šeimos nariams) neatlyginama iš draudimo atlyginimo, gauto pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, šią žalą privalo atlyginti už ją atsakingas asmuo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 3 d. nutartį paliko nepakeistą.

Vertėtų atkreipti dėmesį į šios teisės normos leidžiamą išimtį – kai darbuotojo apsvaigimą lėmė įmonės gamybos procesai. Pagal DK 235 str. 1 d. 8 p. tokiu atveju apsvaigimas netgi nelaikomas šiurkščiu darbo drausmės pažeidimu. Tačiau kyla klausimas dėl neblaivaus ar apsvaigusio nuo toksinių medžiagų darbuotojo nušalinimo nuo darbo. Tolesnis tokio darbuotojo darbinių pareigų atlikimas gali sukelti nelaimingą atsitikimą darbe. Tačiau nušalinus nuo darbo už nušalinimo laiką darbuotojas negaus atlyginimo, bet juk dėl apsvaigimo jo kaltės nėra. “Manytina, jog šią situaciją darbdaviai privalėtų vertinti vadovaudamiesi DK 266 str. 1 d.5 p., kuris numato darbų sustabdymą, kai darbo aplinka kenksminga ir (ar) pavojinga sveikatai. Už šį laikotarpį darbdavys darbuotojui turėtų mokėti vidutinį darbo užmokestį.“³¹

2.apdraustasis sirgo liga, nesusijusia su darbu, t.y. tokia liga, kai pagal asmens sveikatos priežiūros įstaigų išvadas, medicininės ekspertizės įstaigų išvadas nustatoma, kad nelaimingas atsitikimas darbe įvyko dėl ligos, nesusijusios su darbu, t.y. nelaimingą atsitikimą darbe ar ūmią profesinę ligą lėmė bendro pobūdžio sveikatos sutrikimai, o ne darbo procesas ar kenksmingos sąlygos.

Tikslinga išanalizuoti, ar darbuotojui nebuvo pavestas atlikti jo sveikatos būklės neatitinkantis darbas (DK 273 str. DK 1 str. 2 d). Pažymėtina, kad darbuotojo sveikata yra reikšminga sąlyga apskritai atsirasti darbo teisiniams santykiams. Darbo įstatymai priėmimą į darbą gali sieti su tam tikra sveikatos būkle, ir tokiu atveju darbdavys privalo reikalauti, kad priimamas asmuo pateiktų sveikatos būklę patvirtinančius

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2008, www.lat.lt, http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [2011-01-26].

³¹ Tartilaitė A. Darbų saugos ir sveikatos teisinis reguliavimas.: daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01S)/M. Romerio universitetas, Vilnius, 2010.

dokumentus (DK 104 str. d.). Draudžiama perkelti darbuotoją į tokį darbą, kuris neleistas dėl jo sveikatos būklės (DK 21 str. 2 d.).

3.apdraustasis savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais).

Šiuo atveju būtų sudėtinga įrodyti, kad darbuotojas iš tikrųjų dirbo darbdavio nurodymu. Kadangi darbe visi pavedimai atlikti konkrečią užduotį tikrai nėra informinami raštu, nelaimingo atsitikimo atveju darbuotojas liktų prastesnėje padėtyje negu darbdavys, kuris galėtų teigti, jog darbuotojas dirbo savo interesais be jo žinios, o nukentėjusysis neturėtų tai paneigiančių įrodymų. Būtų tikslinga įstatyme įvesti nuostatą, kad dirbti darbe asmeniniais interesais galima tik su rašytiniu darbdavio leidimu. Vis tik, jei darbuotojas susižalojo atlikdamas darbo sutartyje nesulygtą darbą, toks nelaimingas atsitikimas pripažintinas draudiminiu, jei apdraustasis dirbo ne savo, o darbdavio naudai.

4.prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję darbu, išskyrus, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbą ar iš darbo.

Būtina nustatyti darbuotojo darbo laiką, vietą, įvykio aplinkybes, ar yra priežastinis ryšys su darbinėmis pareigomis. Tačiau sveikatos sužalojimas dėl smurto niekada negali būti laikomas sveikatos sužalojimu, susijusiu su darbu, nes būtent smurtas, o ne darbo funkcijų vykdymas, yra tiesioginė sveikatos sužalojimo priežastis. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 str. 2 d. 1 ir 2 p. konkretizuoja, kad sveikatos sužalojimu, įvykusi betarpiškai darbo proceso metu, laikomas sužalojimas įvykęs darbo laiku darbuotojui vykdant pavestą darbą. Tuo tarpu smurtas, kuris turi asmeninį pobūdį ir nėra susijęs su darbuotojo atliekamomis darbo funkcijomis, aišku, jog nebus susijęs su darbu. Smurto aplinkybės ir motyvai nustatomi remiantis teisėsaugos institucijų išvadomis.

5.apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas nustatė nusikalstamos veikos požymius arba kai ši veika yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu, išskyrus darbo saugos ar darbo higienos norminių teisės aktų pažeidimus.

Nusikalstamos veikos požymius įrodo ikiteisminio tyrimo institucijos išvada, procesinis sprendimas ar teismo nuosprendis. Teismui priėmus išteisinamąjį nuosprendį (apdraustąjį pripažinus nekaltu), nelaimingas atsitikimas darbe ar ūmi profesinė liga pripažįstami draudiminiu įvykiu. Administracinis teisės pažeidimas, susijęs su apdraustojo veika, nustatomas remiantis administracinę teisės pažeidimą tiriančios institucijos

surašytais administracinių teisės pažeidimų protokolais, nutarimais, kitais dokumentais ir teismo sprendimais.

6.apdraustasis sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas, t.y. darbuotojas savo valia, savo veiksmais ir suprasdamas būsimas pasekmes, susižalojo. Tai gali būti savižudybė ar pasikėsinimas į savo gyvybę ar sveikatą. Tokie faktai įrodomi remiantis teisėsaugos institucijų, sveikatos priežiūros įstaigų ar nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo komisijos išvada.

Nelaimingo atsitikimo tyrimo metu nustatčius, kad įvykis darbe nesusijęs su darbu, arba nustatčius, kad darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, įvykio tyrimas nutraukiamas, N-I ar N-2 formos aktas nesurašomas.

3.3. Socialinio draudimo išmokų rūšys

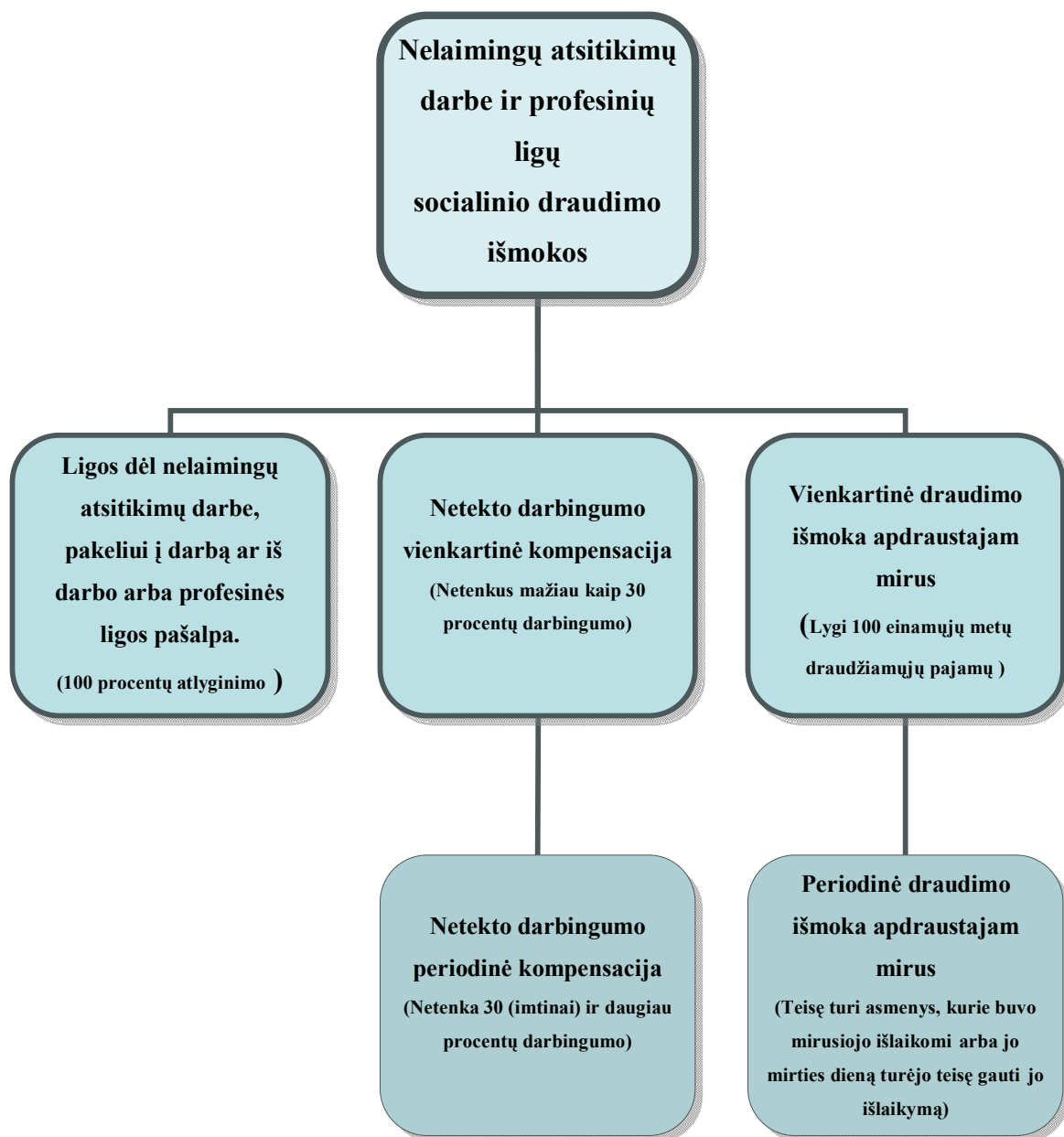
Darbuotojui, kuris dėl nelaimingo atsitikimo darbe, profesinės ligos neteko darbingumo ir dėl to prarado pajamas, jų kompensavimo tvarką nustato Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas bei kiti įstatymai.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokos skiriamos ir mokamos, jeigu nelaimingi atsitikimai darbe (pakeliui į darbą ar iš darbo) ar nustatytos profesinės ligos pripažįstami draudiminiais įvykiais. Priežastinio ryšio tarp darbuotojo sveikatos sužalojimo ir darbo veiklos konstatavimas reiškia draudiminio įvykio konstatavimą. Sprendimą dėl pripažinimo draudiminiu/nedraudiminiu įvykiu priima VSDFV prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos („Sodros“) teritorinis skyrius pagal apdraustojo paskutinio draudėjo registracijos vietą atsižvelgiant į draudimo sutarties sudarymą ir įmokų mokėjimą.

Valstybinio socialinio draudimo įmokas privalo mokėti draudėjai ir apdraustieji. Draudėjo ir apdraustojo asmens valstybinio socialinio draudimo įmokas į Fondą priskaičiuoja, išskaito ir moka draudėjas nuo tos dienos, kurią apdraustasis asmuo pradeda dirbti, neatsižvelgdamas į draudėjo įregistravimo teritorinėje valstybinėje mokesčių inspekcijoje datą.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokos klasifikuojamos pagal 3 pavyzdį.

3 pavyzdys. Socialinio draudimo išmokų rūšys

3.3.1. Ligos dėl nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa

Ligos pašalpa skiriama ir mokama, jeigu teisė ją gauti atsirado darbo laikotarpiu. Pagrindas skirti ligos pašalpą yra nustatyta tvarka išduotas nedarbingumo pažymėjimas. Ligos pašalpa skiriama nuo laikinojo nedarbingumo nustatymo dienos, jeigu dėl jos kreipiamasi ne vėliau kaip per 3 metus nuo laikinojo nedarbingumo pabaigos.

Ligos pašalpa mokama 100 procentų kompensuojamojo uždarbio dydžio nuo pirmos nedarbingumo dienos iki darbingumo atgavimo dienos arba iki darbingumo lygio nustatymo dienos. Tuo atveju, jeigu Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba

(NDNT) nustato profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį, ligos pašalpa mokama iki pirmos dalyvavimo profesinės reabilitacijos programoje dienos.

Palyginus su ligos pašalpa, gaunama pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, matyti, kad už dvi pirmąsias kalendorines laikinojo nedarbingumo dienas, sutampančias su darbuotojo darbo grafiku, moka darbdavys (išskyrus slaugančius šeimos narį bei organų donorus). Ši pašalpa negali būti mažesnė negu 80 procentų ir ne didesnė kaip 100 procentų pašalpos gavėjo vidutinio darbo. Iš „Sodros“ biudžeto lėšų ligos pašalpa mokama nuo trečiosios laikinojo nedarbingumo dienos iki septintosios (imtina) – 40 procentų, nuo aštuntosios laikinojo nedarbingumo dienos – 80 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. **Taigi, įstatymų leidėjas darbe patirtą sužalojimą įvertina kaip didesnę riziką ir apdraustųjų interesams užtikrinti taiko didesnę kompensavimo procesą - 100 procentų kompensuojamojo uždarbio dydžio nuo pirmos nedarbingumo dienos - nei susirgus ar susižalojus dėl priežasties, nesusijusios su darbinių funkcijų atlikimu.**

Kompensuojamasis uždarbis ligos pašalpai skaičiuoti nustatomas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeiliui einančius 3 kalendorinius mėnesius, buvusius iki praeito kalendorinio mėnesio prieš laikinojo nedarbingumo nustatymo mėnesį.

Apdraustojo asmens draudžiamosios pajamos – visos pajamos, nuo kurių buvo mokamos arba turėjo būti mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos nelaimingų atsitikimų darbe socialiniam draudimui, taip pat ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpos, nustatytos šiame įstatyme, ligos, profesinės reabilitacijos, motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) pašalpos, nustatytos Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme, bei nedarbo socialinio draudimo išmokos, kurios pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymą yra mokamos bedarbiams. Mėnesio kompensuojamasis uždarbis ligos pašalpai skaičiuoti negali viršyti Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų (toliau vadinama - einamųjų metų draudžiamosios pajamos), galiojusių laikinojo nedarbingumo nustatymo mėnesį, keturių dydžių sumos ir negali būti mažesnis už ketvirtadalį einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojusių laikinojo nedarbingumo nustatymo mėnesį.

3.3.2. Netekto darbingumo vienkartinė kompensacija

Šios kompensacijos skiriamos apdraustiems asmenims, kai jie dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba nustatytos profesinės ligos, pripažintų draudiminiais įvykiais, **netenka mažiau kaip 30 procentų darbingumo**. Darbingumo netekimą nustato Neįgalumo ir

darbingumo nustatymo tarnyba (NDNT). Netekto darbingumo vienkartinė kompensacija skiriama, jeigu dėl jos kreipiamasi per 3 metus nuo tos dienos, kai NDNT nustato darbingumo netekimą.

Kompensacijos skiriamos tokių dydžių:

- netekus iki 20 procentų (imtina) darbingumo - 10 procentų jo 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio, taikomo vienkartinei kompensacijai apskaičiuoti;
- netekus nuo 21 iki 29 procentų (imtina) darbingumo - 20 procentų jo 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio, taikomo vienkartinei kompensacijai apskaičiuoti.

Nurodyto dydžio kompensacijos mokamos tuo atveju, jei NDNT nustato terminuotą darbingumo netekimą. Jei atitinkamas darbingumo netekimo procentas nustatomas neterminuotam laikotarpiui, išmokama trigubai didesnė netekto darbingumo vienkartinė kompensacija.

Mėnesio kompensuojamasis uždarbis vienkartinei kompensacijai apskaičiuojamas pagal nukentėjusio asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeiliui einančius 12 kalendorinių mėnesių, buvusių iki praeito kalendorinio mėnesio prieš nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos nustatymo mėnesį.

3.3.3. Netekto darbingumo periodinė kompensacija

Ši kompensacija skiriama apdraustiesiems asmenims, kai jie dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba susirgimo profesine liga **netenka 30 (imtina) ir daugiau procentų darbingumo**. Darbingumo netekimą nustato Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba (NDNT). Netekto darbingumo periodinė kompensacija skiriama nuo darbingumo netekimo nustatymo dienos, jeigu dėl jos kreipiamasi per 3 metus nuo teisės į šią išmoką atsiradimo dienos. Jeigu asmuo dėl netekto darbingumo periodinės kompensacijos kreipiasi praėjus 3 metams, išmoka už praėjusį laiką mokama už 12 mėnesių, skaičiuojant atgal nuo kreipimosi dienos.

Periodinė kompensacija (K) apskaičiuojama pagal formulę:

$$K = 0,5 \times d \times k \times D, \text{ kurioje:}$$

d - darbingumo netekimo koeficientas - vieneto dalimis išreikštas dydis, kuris apskaičiuojamas netekto darbingumo procentą dalijant iš šimto;

Kompensavimo koeficientas (k) nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos atveju – asmens vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų per paskutinius paeiliui einančius 12 mėnesių, skaičiuojant atgal nuo pabaigos užpraeito kalendorinio mėnesio, buvusio prieš nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į

darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos nustatymo mėnesį, santykis su nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba susirgimo ūmia profesine liga nustatymo metu galiojančiomis einamųjų metų draudžiamosiomis pajamomis. Šis koeficientas taip pat taikomas skaičiuojant netekto darbingumo periodinę kompensaciją, kai asmuo, kuriam nustatyta lėtinė profesinė liga, pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymą neturi teisės gauti netekto darbingumo (invalidumo) arba senatvės pensijos.

Kompensavimo koeficientas (k) lėtinės profesinės ligos atveju yra apskaičiuojamas pagal formulę $k = (K1 \cdot S1 + K2 \cdot S2) / (S1 + S2)$. Čia:

1. K1 ir K2 – asmens draudžiamųjų pajamų koeficientai, taikomi atitinkamai už laikotarpį iki 1994 metų ir nuo 1994 metų, apskaičiuoti Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatyta tvarka;
2. S1 – pensijų draudimo stažo metų, pagal kuriuos apskaičiuotas koeficientas K1, skaičius;
3. S2 – pensijų draudimo stažo metų, nuo 1994 metų ir Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatyta tvarka įskaitomų valstybinės socialinio draudimo invalidumo arba senatvės pensijos papildomai daliai apskaičiuoti, skaičius.

Kompensavimo koeficientas negali būti mažesnis kaip 0,25 ir didesnis kaip 3.

D - Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos einamųjų metų draudžiamosios pajamos, galiojančios mėnesį, už kurį mokama netekto darbingumo periodinė kompensacija.

3.3.4. Vienkartinė draudimo išmoka apdraustajam mirus

Apdraustajam mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar ūmios profesinės ligos, pripažintų draudiminiais įvykiais, mirusiojo šeimai išmokama **vienkartinė draudimo išmoka, lygi 100 einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojusių mirties mėnesį**. Ši išmoka lygiomis dalimis išmokama kiekvienam gavėjui tenkanti dalis (jeigu gavėjas yra vienas asmuo, jam išmokama viso dydžio vienkartinė draudimo išmoka).

Mirusiojo šeimos nariais laikomi jo sutuoktinis, nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), kol jiems sukaks 18 metų, vaikai (įvaikiai) nuo 18 iki 24 metų, besimokantys nustatyta tvarka įregistruotų aukštųjų, aukštesniųjų, profesinių, bendrojo lavinimo mokyklų dieniniuose skyriuose, taip pat mirusiojo vaikai (įvaikiai), vyresni kaip 18 metų, jeigu jie pripažinti neįgaliaisiais (iki 2005 m. liepos 1d. - invalidais) iki 18 metų, mirusiojo vaikai, gimę praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po jo mirties, tėvas (įtėvis) ir motina (įmotė).

Vienkartinė draudimo išmoka apdraustajam mirus skiriama ne anksčiau kaip praėjus 3 mėnesių kreipimosi terminui nuo teisės į šią išmoką atsiradimo dienos. Kai per šį terminą nėra

vienas iš asmenų, turinčių teisę į šią išmoką, nesikreipė, ši išmoka skiriama pirmajam prašymą pateikusiam asmeniui, turinčiam teisę į šią išmoką, jeigu jis kreipėsi per 3 metus nuo apdraustojų mirties dienos.

3.3.5. Periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus

Jeigu apdraustasis dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba ūmios profesinės ligos, pripažintų draudiminiais įvykiais, miršta, teisę į periodinę draudimo išmoką turi nedarbingi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti jo išlaikymą, taip pat mirusiojo vaikas (vaikai), gimęs (gimę) praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po jo mirties. Periodinė draudimo išmoka taip pat mokama mirusiojo asmens vaikams (įvaikiams), kurie įgijo teisę į išmoką po jo mirties dienos.

Teisę į šią išmoką turi:

- vaikai ir įvaikiai
 - iki 18 metų (nepriklausomai nuo mokymosi);
 - iki 24 metų;
 - jeigu jie mokosi nustatyta tvarka įregistruotų aukštųjų, aukštesniųjų, profesinių, bendrojo lavinimo mokyklų dieniniuose skyriuose;
 - jeigu jie pripažinti neįgaliaisiais (iki 2005 m. liepos 1d. - invalidais) iki 18 metų - kol jie yra nedarbingi ar iš dalies darbingi (invalidai).
- sutuoktinis, jeigu jis:
 - nedirba (nepriklausomai nuo amžiaus ir darbingumo) ir prižiūri mirusiojo vaikus (įvaikius), vaikaičius, brolius, seseris, - iki šiems sukaks 8 metai;
 - yra sukakęs Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatytą senatvės pensijos amžių, - iki gyvos galvos;
 - yra pripažintas neįgalioju (iki 2005 m. liepos 1d. - invalidu) - kol jis yra nedarbingas ar iš dalies darbingas (invalidas).

Išmoka taip pat mokama mirusiojo tėvui (motinai), įtėviui (įmotei), neatsižvelgiant į amžių ir darbingumą, kuris nedirba ir prižiūri mirusiojo vaikus (įvaikius), vaikaičius, brolius, seseris, - iki šiems sukaks 8 metai.

Kiti nedarbingi ar iš dalies darbingi, arba sukakę pensijos amžiaus asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi ar apdraustojų mirties dieną turėjo teisę gauti išlaikymą, išlaikymo faktą įrodo teismine tvarka.

Periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus apskaičiuojama kaip ir netekto darbingumo periodinė kompensacija (pagal formulę $K = 0,5 \times dx \times D$), laikant, kad netekta 100

procentų darbingumo ($d = 1$). Apskaičiuotas kompensacijos dydis dalijamas iš vienetu padidinto asmenų, turinčių teisę ją gauti, skaičiaus, ir gautas dydis mokamas kiekvienam asmeniui, turinčiam teisę ją gauti, neatsižvelgiant į kitas asmens gaunamas pajamas.

Kompensavimo koeficientas (k) nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos atveju – asmens vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų per paskutinius paeiliui einančius 12 mėnesių, skaičiuojant atgal nuo pabaigos užpraeito kalendorinio mėnesio, buvusio prieš nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos nustatymo mėnesį, santykis su nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba susirgimo ūmia profesine liga nustatymo metu galiojančiomis einamųjų metų draudžiamosiomis pajamomis. Šis koeficientas taip pat taikomas skaičiuojant netekto darbingumo periodinę kompensaciją, kai asmuo, kuriam nustatyta lėtinė profesinė liga, pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymą neturi teisės gauti netekto darbingumo (invalidumo) arba senatvės pensijos.

Periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus skiriama nuo teisės į draudimo išmoką atsiradimo dienos, jeigu dėl jos kreipiamasi per 3 metus nuo teisės į šią išmoką atsiradimo dienos. Jeigu asmuo dėl periodinės draudimo išmokos apdraustajam mirus kreipiasi praėjus 3 metams, išmoka už praėjusį laiką mokama už 12 mėnesių, skaičiuojant atgal nuo kreipimosi dienos, jei ši išmoka nebuvo paskirta nė vienam iš išvardytų asmenų. Kai asmuo, turintis teisę gauti periodinę draudimo išmoką apdraustajam mirus, kreipiasi dėl šios išmokos po to, kai ji buvo paskirta kitiems asmenims, periodinė draudimo išmoka perskaičiuojama ir visiems gavėjams mokama nuo mėnesio, einančio po to mėnesio, kurį gautas paskutinis prašymas, pirmos dienos.

4. DARBDAVIO MATERIALINĖ ATSAKOMYBĖ

4.1. Darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo pagrindai

Žalą, padarytą dėl darbuotojo sužalojimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, taip pat dėl darbuotojo turto sugadinimo, sunaikinimo arba praradimo bei jo ar kitų asmenų turtinių interesų pažeidimo privalo atlyginti darbdavys pagal Civilinio kodekso normas (LR DK 249 str.)

Tai svarbi garantija sužalotų darbe asmenų atžvilgiu, kadangi įteisina tiesioginę darbdavio atsakomybę tuo atveju, kai darbdavys nevykdo savo pareigos drausti darbuotoją socialiniu draudimu nuo nelaimingų atsitikimų. Tokiu atveju sužalotas darbuotojas turi teisę gauti patirtų išlaidų atlyginimą iš darbdavio. Iš kitos pusės, apdraudęs darbuotoją minėtu draudimu, darbdavys gali jaustis visiškai atleistas nuo atsakomybės, o tokia įstatymo nuostata irgi kritikuotina. Visais atvejais darbdavys turėtų būti įtrauktas į žalos atlyginimo sistemą, kadangi tik nuo jo priklauso tinkamas saugaus darbo proceso organizavimas.

Tam, kad darbe sužalotas darbuotojas galėtų pasinaudoti garantija ir gauti materialinį žalos atlyginimą iš darbdavio reikalinga nustatyti tam tikras sąlygas. LR DK 246 straipsnyje numatytos materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos, įskaitant ir bendrąsias sąlygas, taikytinas visais atvejais, ir specialiąsias, taikytinas išimtinai darbo teisės santykiams. **Taigi, materialinė atsakomybė atsiranda, kai yra visos paminėtos sąlygos:**

- 1) padaroma žala;
- 2) žala padaroma neteisėta veika;
- 3) yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo;
- 4) yra pažeidėjo kaltė. Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, darbdavio kaltė yra preziumuojama. Tačiau, nustatant darbdavio atsakomybę, nepakanka konstatuoti jo kaltę, bet būtina nustatyti ir kitas bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus (neveikimą), žalą ir priežastinį ryšį tarp atsiradusios žalos ir neteisėtų veiksmų

5) pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais;

6) žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla.

Pirmosios keturios sąlygos, kaip jau minėta, yra bendrosios, būtinos turtinei atsakomybei atsirasti apskritai. Dvi paskutiniosios - specialiosios, kurios taikytinos tik darbo

teisėje. Materialinė atsakomybė darbo santykiuose atsiranda tik esant visoms šešioms sąlygoms. Jos turi būti kartu padarant pažeidimą ir yra viena kitos egzistavimo prielaida.

LR DK 248 str reglamentuoja, kad darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda tais atvejais, kai:

1) darbuotojas sužalojamas ar miršta arba suserga profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu (Kodekso 249 straipsnis);

2) žala padaroma sugadinant, sunaikinant arba prarandant darbuotojo turtą (Kodekso 249 straipsnis);

3) kitokiu būdu pažeidžiami darbuotojo ar kitų asmenų turtiniai interesai (Kodekso 249 straipsnis);

4) darbuotojui padaroma neturtinė žala.

Kai sužalojimas darbe yra nelaimingo atsitikimo darbe padarinys, kyla klausimas dėl žalos atlyginimo. **Kalbant apie darbdavio atsakomybę už darbuotojo sveikatos sužalojimą būtina skirti du atvejus, įvertinant socialinio draudimo įtaką darbo santykiams:**

1. žalos atsiradimas, kai darbuotojas apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu;

2. žalos atsiradimas, kai darbuotojas neapdraustas privalomuoju socialiniu draudimu.

Visi darbuotojai turi būti draudžiami valstybiniu socialiniu nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimu. Todėl darbdavio atsakomybė derinama su SODROS teikiamomis garantijomis. Jei darbuotojas apdraustas minėtu draudimu, žala jam atlyginama pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą. Iš Sodros biudžeto darbuotojui kompensuojamos dėl sveikatos sužalojimo prarastos pajamos. Draudžiant darbuotoją socialiniu draudimu atsiranda tik ribota draudiko atsakomybė. Neturtinės žalos atlyginimas į socialinio draudimo išmokas neįtrauktas. Jeigu žala nėra pilnai padengiama iš draudimo, likusi jos dalis atlyginama bendraisiais pagrindais pagal CK normas išieškant likusią žalos dalį iš darbdavio.

Prarastų darbo pajamų kompensavimas iš socialinio draudimo sistemos neužkerta kelio darbuotojui reikalauti iš darbdavio atlyginti jo turėtas papildomas išlaidas, pvz. vaistams, medicininei reabilitacijai, neturtinę žalą. Iš Sodros biudžeto prarastos pajamos kompensuojamos tik pripažinus įvykį draudiminiu.

Socialinio draudimo išmokos, mokamos sužalojus sveikatą, yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį kaip numato LR CK 6.290 str. 1 d., todėl reikalaujant žalos iš

darbdavio, draudimo išmokos iš nurodomos sumos minusuojamos. Tačiau ši nuostata netaikoma savanoriškojo draudimo atveju. Socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios nukentėjusiajam draudimo išmokas, įgyja regreso teisę į žalą padariusį asmenį, išskyrus atvejus, kai draudimo įmokas už nukentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo, t.y. darbdavys.

Jei įvykis pripažįstamas nedraudiminiu, darbuotojas reikalavimą dėl prarastų darbo pajamų kompensavimo gali kelti tiesiogiai darbdaviui. Jei darbdavys gera valia žalos neatlygina, galimas darbuotojo kreipimasis į teismą. Ginčas dėl žalos atlyginimo savo prigimtimi yra civilinis teisinis santykis, todėl nagrinėjamas bendros kompetencijos teisme. Kreipimosi į teismą atveju darbuotojas privalo įrodyti žalos sveikatai ryšį su darbinių pareigų atlikimu bei darbdavio kalte dėl saugių darbo sąlygų neužtikrinimo.

Įvertinant teismų darbo krūvį, tokio pobūdžio bylų sudėtingumą, dėl ko užsitęsia teisminis nagrinėjimas, gali praeiti ne vieneri metai nuo nelaimingo atsitikimo ir sveikatos sužalojimo iki sprendimo įsiteisėjimo dienos. Galima daryti išvadą, kiek laiko, moralinių pastangų bei piniginių lėšų reikia norint apginti nukentėjusiajam savo pažeistas teises. Tai tik dar kartą patvirtina, kaip svarbu ne tik teisiškai įforminti sužalotų darbe asmenų socialines garantijas, bet ir dėti visas pastangas tam, kad tokios garantijos būtų efektyviai įgyvendinamos praktikoje, kuo greičiau atlyginant patirtą žalą dėl nelaimingo atsitikimo darbe.

4.2. Priežastinis ryšys ir kaltė kaip atsakomybės atsiradimo sąlygos

Darbdavio materialinei atsakomybei už sužalotą darbuotojo sveikatą atsirasti būtinas priežastinio ryšio tarp neteisėtos veikos ir padarytos žalos sąsaja. Nuo teisingai nustatyto priežastinio ryšio priklauso materialinė atsakomybė ir jos dydis. Priežastiniam ryšiui konstatuoti reikia įrodyti, kad darbdavio elgesys sąlygojo žalos atsiradimą. Tam turi būti įvertintas priežastinis ryšys tarp darbdavio veiksmų (neveikimo) užtikrinat saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas bei kilusių neigiamų pasekmių, t.y. darbuotojo sveikatos sužalojimo.

Priežastinis ryšys gali būti tiesioginis ir netiesioginis. Tiesioginio ryšio atveju žala yra tiesioginis tam tikrų veiksmų padarinys. Kai yra netiesioginis ryšys - veiksmai tiesiogiai nesąlygoja žalos, bet padidina jos atsiradimo galimybę. Galimi atvejai, kai vienas veiksmas sukelia kitų veiksmų grandinę ir atsiranda ne vienas padarinys. Nustatyti tiesioginį ryšį nėra sudėtinga, sudėtingiau yra netiesioginio ryšio atveju. Netiesioginis ryšys nebūtinai sukelia pasekmes, o yra tik sąlyga joms atsirasti. Šiuo atveju žalos padarymas turi atsitiktinį ryšį (

saugos darbe taisyklių nesilaikymas ne visada sukelia sveikatos sužalojimą). Kai žalą nulemia keletas priežasčių, reikia nustatyti pagrindinę iš jų.

Priežastinio ryšio tarp neteisėtos veikos ir žalos faktui nustatyti tikslinga išsiaiškinti aplinkybes, ar asmuo turėjo teisinę pareigą, ar ją pažeidė ir tuo padarė žalą. Šiuo atveju teisinė pareiga yra darbdaviui keliama sąlyga užtikrinti saugaus darbo proceso organizavimą, o įvykęs nelaimingas atsitikimas konstatuoja, kad tokia pareiga netinkamai vykdyta ir pažeista.

Kaltė yra būtinoji atsakomybės sąlyga. Kalte turėtų būti laikomas asmens nesugebėjimas elgtis taip, kaip galima tikėtis iš rūpestingo ir apdairaus žmogaus (CK 6.248 str. 3 d.). Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, darbdavio kaltė yra preziumuojama, kadangi daroma išvada, jog jis nesiėmė visų įmanomų priemonių užtikrinti darbų saugą.

Darbo teisiniam santykiui atsirasti būtinas tam tikras juridinis faktas tarp darbo subjektų ir paprastai tai yra darbo sutartis ir jos pagrindu susiklostę darbiniai santykiai. Pagrindas materialinei atsakomybei atsiranda dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui, netinkamai arba iš viso neatlikdamas savo darbo pareigų (LR DK 245 str.).

Nelaimingo atsitikimo darbe ir žalos darbuotojo sveikatai padarymo atveju darbdavio pareigų neatlikimas ir kaltė pasireiškia saugių darbo sąlygų neužtikrinimu. Vien jau nelaimingo atsitikimo faktas ir darbuotojo sužalojimas leidžia suponuoti išvadą, kad darbdavys netinkamai vykdė savo pareigą ir nesiėmė visų įmanomų priemonių nelaimei išvengti. Darbdavys privalo atsakyti už žalą, kai ją galėjo ar turėjo numatyti, nes darbdaviui taikytinas didesnio atidumo standartas. Pagal teismų praktiką laikomasi nuomonės, kad darbdavio atsakomybė yra deliktinė, todėl jam kyla pareiga atlyginti žalą, atsiradusią dėl saugos darbe pažeidimų.

Darbdaviui ir darbuotojui taikomi skirtingi elgesio standartai, atsižvelgiant į jų ekonominę nelygybę. Darbdavys turi didesnius finansinius išteklius nei jo samdomi darbuotojai, taip pat dažnai yra geriau informuotas teisiniais klausimais. Darbdaviui tenka pareiga organizuoti saugų darbo procesą, todėl ir taikytini standartai jam yra griežtesni. Darbdavio kaltė iš esmės yra tai, kad nebuvo užtikrintos saugios darbo sąlygos ir dėl to darbuotojas patiria sužalojimą. Kaltę patvirtina surinkti duomenys apie pažeidimus – tai gali būti nuostatų, instrukcijų pažeidimai, saugių darbo sąlygų nesudarymas, užfiksuoti patikrinimo dokumentuose. Kaltė suprantama objektyviai, ji yra preziumuojama, kadangi pats žalos atsiradimas rodo darbdavio kaltės buvimo faktą.

Net jeigu darbuotojas dirbdamas sutinka prisiimti tam tikrą riziką, atsakingas už žalos atsiradimą vis tiek lieka darbdavys. Darbuotojo sutikimas dirbti kenksmingomis sąlygomis

darbdavio nuo atsakomybės neatleidžia. Rizikai įvertinti reikia atsižvelgti į darbo sąlygas, naudojamą priemonę, kokia yra tikimybė, kad pavojus padarys žalą ir kokio dydžio ta žala bus. Sveikatos sužalojimo tikimybė ir pasekmės vertinamos naudojant balus nuo 1 iki 3. „1“ reiškia, kad darbo sąlygos normalios, rizika palyginti maža, galima nepaisyt, tuo tarpu „3“ jau reiškia didelį pavojų, sunkios traumos galimybę ir būtinumą imtis papildomų darbų saugos priemonių.

Materialinės atsakomybės dydis priklauso nuo to, kiek kiekvienos šalies kaltė turėjo įtakos žalai atsirasti. Kiekvienu konkrečiu atveju reikalinga įvertinti tiek darbdavio, tiek darbuotojo veiksmų ar neveikimo įtaką žalos atsiradimui. Pagal LR DK 247 straipsnį įvertinant žalos dydį atsižvelgiama ir į nukentėjusiojo kaltę. Jeigu žalai atsirasti sudarė sąlygas nukentėjusiojo kaltė (sužalojimo ir mirties atvejais – sužalotojo (mirusiojo) asmens didelis neatsargumas), žalos atlyginimas yra mažinamas atsižvelgiant į kaltės laipsnį arba reikalavimas atlyginti žalą atmetamas.

Darbuotojas privalo paklusti darbdavio nustatytai vidaus darbo tvarkai ir turi ribotas galimybes rinktis darbo sąlygas, todėl darbdaviui vis tiek išlieka pareiga pasirūpinti darbo proceso saugumu. Paprastas darbuotojo neatsargumas neturi reikšmės materialinės atsakomybės dydžiui ir nėra pagrindas mažinti žalą, atsiradusią dėl sveikatos sužalojimo. Joks darbas neįmanomas be rizikos.

Įstatymų leidėjas daro išimtį, kai žala padaroma asmens sužalojimu arba gyvybės atėmimu. Šiais atvejais mažinti kaltojo asmens materialinę atsakomybę galima tik dėl sužalotojo didelio neatsargumo. Yra dvi konkuruojančios normos: CK 6.282 str. 2 d. ir DK 247 str., reglamentuojančios kiek dėl nukentėjusiojo asmens kaltės gali būti mažinamas atlygintinos žalos dydis tai atvejais, kai nukentėjęs miršta ir kai jis buvo šeimos maitintoju. CK norma numato, kad į nukentėjusio asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą ir atlyginant laidojimo išlaidas. DK akcentuoja tai, kad jeigu sąlygas žalai atsirasti sudarė nukentėjusiojo kaltė, žalos atlyginimas mirties atveju mažinamas atsižvelgiant į kaltės laipsnį. Dideliu nukentėjusio neatsargumu laikytinas elgesys, neatitinkantis įprastų atidumo, rūpestingumo reikalavimų, pvz. apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių medžiagų, alkoholio.

„Manytume, kad CK įtvirtinta nuostata turėtų būti traktuojama kaip speciali, todėl tais atvejais, kai žala atsiranda dėl mirusiojo didelio neatsargumo, bet gyvybė atimta maitintojui, žala turėtų būti mažinama tik išimtiniais atvejais. Ši nuomonė grindžiama socialiniu interesu, nes likusių be maitintojo asmenų padėtis gali labai pasunkėti, jei jie negautų žalos atlyginimo.

Kita vertus, manytume, kad, pavyzdžiui, asmens neblaivumas galėtų būti sąlyga mažinti atlygintą žalą.³²

Lietuvos Aukščiausiojo teismas 2007 m. balandžio 18 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007³³ nagrinėjo atvejį, kai žalos dydžiui įtaką turėjo abipusė kaltė.

„Ieškovas A. L. nurodė, kad 2004 m. gruodžio 16 d. įvyko nelaimingas atsitikimas darbe. Dėl patirtų sužalojimų jis buvo gydomas ligoninėje, o ambulatorinis gydymas tęsiasi iki šiol. Jis neteko 85 proc. darbingumo, jam nustatyta pirma invalidumo grupė. Ieškovui padarytą neturtinę žalą turi atlyginti atsakovas, nes nustatyta jo kaltė dėl nelaimingo atsitikimo. Neturtinės žalos dydį ieškovas įvertino 150 000 Lt ir prašė ją priteisti.

Ištyrus nelaimingo atsitikimo aplinkybes nustatyta, kad ieškovas buvo nepakankamai instrukuotas darbo vietoje. Darbdavio (atsakovo UAB „Pajūrio mediena“) neteisėta veika – darbų saugos ir sveikatos norminio akto pažeidimas.

Klaipėdos apygardos teismas 2006 m. gegužės 9 d. sprendimu ieškinį patenkino iš dalies: priteisė 100 000 Lt neturtinės žalos. Teismas nurodė, kad Nelaimingo atsitikimo darbe akte yra konstatuoti tiek ieškovo, tiek atsakovo neteisėti veiksmai: ieškovas pažeidė Darbų saugos ir sveikatos instrukcijos lentų paketuotojui Nr. 61 (toliau - Instrukcija) 3.10 punkto reikalavimus, nes, neužėjęs už lentų paketo galo, nukirpo vieną iš galinių paketo juostų ir dėl to lentos krito ir jį prispaudė. Atsakovas pažeidė Darbo kodekso (toliau - DK) 264 straipsnio 2 dalies 1 ir 4 punktus, nes neįvertino galimos rizikos darbuotojų saugai ir sveikatai bei netinkamai parengė įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos vietinį norminį teisės aktą. Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad dėl nelaimingo atsitikimo darbe yra ir dalis ieškovo kaltės, vadovaudamasis DK 247 straipsniu, priteistinos žalos dydį sumažino trečdaliu.

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovo apeliacinį skundą, 2006 m. spalio 9 d. nutartimi pirmosios instancijos teismo sprendimą pakeitė: iš atsakovo ieškovui priteistą žalos atlyginimo sumą sumažino iki 50 000 Lt. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nelaimingą atsitikimą labiau lėmė ieškovo neatsargus elgesys, dėl kurio įvyko nelaimingas atsitikimas ir kilo tokia pasekmė, todėl didesnis kaltės laipsnis yra ne atsakovo, o ieškovo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija daro išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė CK 6.250 straipsnyje nurodytus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus ir jo nustatytas neturtinės žalos atlyginimo dydis – 50 000 Lt (kai dėl darbų saugos reikalavimų pažeidimo darbuotojui padaryta

³² Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius : Registrų centras, 2008. P.220.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007, http://www.lai.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1[žiūrėta 2011-01-30].

neturtinė žala, esant sunkioms sužalojimo pasekmėms, taip pat nustatyta ir darbdavio, ir darbuotojo kaltė dėl nelaimingo atsitikimo darbe) – atitinka teismų praktiką (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2006 ir kt.), todėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis palikta nepakeista.

Taigi, teismai konstatavo, kad žalai dėl sužalojimo darbe atsirasti įtakos turėjo tiek ieškovo, tiek atsakovo neteisėti veiksmai, t.y. darbdavio kaltė buvo tai, kad jis neįvertino galimos rizikos, nepakankamai instruktavo darbuotoją, darbuotojo kaltė pasireiškė Darbų saugos ir sveikatos instrukcijos pažeidimu, todėl įvertinus abipusės (mišrios) kaltės principą atlygintina žala yra sumažinta trečdaliu nuo ieškovo reikalautos 150000 Lt sumos iki 50000 Lt. Matyti, kad buvo tinkamai įvertinta kiekvienos šalies kaltė priimant sprendimą dėl taikytinos garantijos sužalojimo darbe atveju – žalos atlyginimo priteisimo iš darbdavio.

4.3. Turtinės žalos atlyginimas

Žalą darbdavys turi atlyginti pagal CK normas ir principus. Pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą draudimas atlygina tik dėl nelaimingo atsitikimo prarastas darbinės pajamas. Todėl darbdaviui vis tiek išlieka pareiga atlyginti visas kitas sužaloto darbuotojo turėtas išlaidas - gydymo, reabilitacijos ir pan.

Darbe sužalotas darbuotojas privalo įrodyti, kad žala sveikatai padaryta atliekant darbinės pareigas. Žala atlyginama nuo padarymo dienos, o jeigu atsirado vėliau - nuo žalos atsiradimo dienos. Pagal CK 6.288 str. jei asmuo kreipiasi dėl žalos praėjus trejiems metams po jos padarymo dienos, tai žalos atlyginimas skaičiuojamas tik nuo kreipimosi dienos, todėl darbuotojui turėtų būti svarbu nedelsti, o efektyviai ir laiku imtis ginti savo pažeistas teises bei reikalauti, kad būtų įgyvendintos jo socialinė garantijos.

LR DK 249 ir 283 straipsniuose nurodyta žalos, padarytos dėl darbuotojo sužalojimo, mirties, darbuotojo ar kitų asmenų turtinių interesų pažeidimo, atlyginimo tvarka. LR CK 6.283 straipsnyje reglamentuota, jeigu fizinis asmuo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. LR CK 6.283 straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. Civilinės teisės normos taikomos tiek, kiek tai neprieštarauja darbo teisės normoms.

DK 249 ir 283 str. ne visai tiksliai nurodo žalos atlyginimą, kadangi pagal CK darbdavys privalo atlyginti žalą ne tik tada, kai darbuotojas nėra draustas socialiniu draudimu,

bet ir kai nelaimingas atsitikimas pripažįstamas nedraudiminiu įvykiu ar visa darbuotojo patirta žala nėra draudimo pilnai atlyginama.

Pagrindas žalos atlyginimui yra pats sveikatos sužalojimas kaip fizinė žala. Nuostolius sudaro negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota, ir su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos (gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių įsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos bei kitos sveikatos grąžinimui būtinos išlaidos). Darbdavio atlyginamos prarastos pajamos negali būti skaičiuojamos mažesnės nei numato Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas.

Negautos pajamos skaičiuojamos pagal darbuotojo iki sužalojimo gautą vidutinį darbo užmokestį. „Jeigu nukentėjęs darbuotojas įrodys, kad apskaičiuotas jo vidutinis darbo užmokestis neparodo tikrųjų jo pajamų, gautų iki sužalojimo ar darbingumo netekimo, tai teismas gali atsižvelgti ir į kitokį jo darbo užmokesčio apskaičiavimą.“³⁴ Negautos pajamos – tai yra pajamos, kurios apskaičiuojamos kaip pajamų, darbuotojo gautų iki sužalojimo ir po jo skirtumas. Pagal CK 6.288 str. negautos pajamos priteisiamos periodiniais mokėjimais ar vienkartinė išmoka.

Jei priėmus sprendimą dėl žalos atlyginimo darbuotojo sveikata dar pablogėja dėl įvykusio sužalojimo darbe, tai jis turi teisę darbdaviui pareikšti ieškinį dėl papildomų išlaidų, išskyrus kai darbdavys žalą atlygino vienkartinė išmoka (CK 6.283 str.). Ir priešingai, jei darbuotojo sveikata pagerėja, darbdavys gali reikalauti sumažinti priteistą išmoką (CK 6.287 str.).

Visiškas žalos atlyginimas reiškia nukentėjusiojo grąžinimą į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jei nebūtų padaryta žala. Negalima reikalauti, kad būtų atlyginta daugiau nei patirta žala, kadangi tokiu atveju nukentėjusiojo materialinė padėtis taptų geresnė nei buvo iki pažeidimo, o taip neturėtų būti. Sveikatai padarytos žalos atlyginimo principu siekiama, kad būtų proporcingai apginti abiejų šalių interesai, o žalos atlyginimas turi užtikrinti optimalią nukentėjusiojo tolesnio gyvenimo kokybę.

Pateikiamas straipsnis padeda įvertinti, kokios didelės materialinės gali būti nelaimingo atsitikimo darbe pasekmės, nekalbant jau apie patirtą nukentėjusiojo moralinę žalą.

„Neįgalus tapęs 22 metų samdinys nori prisiteisti 0,5 mln. litų. Atsakovo advokatė teigė galinti pasiūlyti tik 10 kartų mažesnę sumą.

³⁴ LR Darbo kodekso komentaras, III dalis. Individualūs darbo ginčai. Vilnius: Justitia, 2004.P. 370.

Rugpjūčio 14-ąją S. J. laukuose prie traktoriaus prikabintu presu V. A. į ritinius vyniojo šiaudus. Kadangi presas buvo sugedęs, samdinys turėjo į besisukančius presų volus mesti prie gniūžtės šiaudų pririštą virvės galą. Kartą metama virvė užsikabino vaikiniui už pirštų ir įtraukė ranką tarp volų. V. A. kita ranka dar spėjo mobiliuoju telefonu paskambinti ūkininkui S. Ja., bet volai įtraukė ir kitą vaikinio ranką. Kauno klinikose medikai amputavo abi V. A. rankas aukščiau alkūnių.

Vėliau ūkininkas prisipažino, jog V. A. ir dar vienas vaikinys jo ūkyje dirbo nelegaliai. Už tai, kad būtų sudaryta taikos sutartis, advokatė ūkininko vardu pasiūlė 50 tūkst. litų. V. A. tokia suma atrodo juokinga - tiek kainuoja tik vienos rankos vokiškas protezas, kurį po kelerių metų reiktų pakeisti nauju...³⁵

Atlikus paiešką Lietuvos teismų informacinės sistemoje LITEKO rasti teismo priimti procesiniai sprendimai dėl straipsnyje paminėto nelaimingo atsitikimo (priedas Nr.2 ir Nr.3). Administracinėje byloje Nr.A2.1-3217-452/2010 (priedas Nr.2) Panevėžio miesto apylinkės teismas 2010-10-01 priėmė nutarimą S. J. pripažinti kaltu padarius administracinį teisės pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41³ straipsnio 1 dalyje, ir skirti administracinę nuobaudą už du nelegalius darbuotojus– 8000 Lt (aštuonių tūkstančių litų) baudą.

Teismas konstatavo, kad „Teisminio nagrinėjimo metu administracinė atsakomybė traukiamas asmuo S. J. kaltu prisipažino. Nelaimingo įvykio dieną, 2010 m. rugpjūčio 14 d. apie 12 val. V.A. susitvarkė traktorių, užsipylė kuro ir išvažiavo dirbti į laukus. Po pietų paskambino V.A. ir prašė pagalbos. Nuvažiavęs pamatė, kad jo abi rankos įkištos į volą. Jis išjungė traktorių, tačiau vienas nieko negalėdamas padaryti, atsivedė pagalbą A.K., atjungė traktoriaus darbinį veleną, atsuko volus ir išlaisvino rankas. Nukentėjusysis buvo išvežtas į ligoninę. Jis nukentėjusiojo ligoninėje nelankė, nes pats buvo ištiktas šoko ir susirgo. V. A. aplankė jo žmona ir žentas, sumokėjo 2500 Lt draudimo mokestį, davė 400 Lt jo draugei I.R.. Dėl savo padaryto pažeidimo labai gailisi, supranta, kad privalėjo sudaryti su darbuotojais darbo sutartį, tačiau to nepadarė. Skiriant nuobaudą prašė atsižvelgti į jo amžių ir skirti švelnesnę nuobaudą.“

Civilinė byla Nr.2-428-198/2001 (priedas Nr.3) dėl turtinės ir neturtinės žalos sustabdyta, kol bus išnagrinėta baudžiamoji byla Nr. 50-2-00198-10, kurioje ūkininkui S.J. pareikšti įtarimai dėl nusikalstamos veikos, numatytos BK 187 str., t.y. S.J. įtariamas tuo, kad jis 2010-08-14, pažeisdamas darbų saugos darbe reikalavimus, nurodė savo samdiniui V. A. traktoriumi MTZ-80

³⁵ Delfi. Sveikata, 2011-01-11. Iš ūkininko samdinys prašo atlygio už nukirstas rankas, <http://www.delfi.lt/news/daily/Health/is-ukininko-samdinys-praso-atlygio-uz-nukirstas-rankas.d?id=41885085> [žiūrėta 2011-02-11]

ir techniškai netvarkingu ruloniniu presu vykti į laukus ruošti šiaudų, dėl ko V.A. dirbant su ruloniniu presu įvyko nelaimingas atsitikimas – buvo įtrauktos ir sužalotos į ruloninį presą abi jo rankos. Baudžiamojoje byloje bus nustatinėjama, koks kaltės laipsnis dėl nelaimingo atsitikimo tenka ieškovui ir atsakovui bei svarstoma galimybė pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje.

Baudžiamoji byla iki 2011-03-10 teismui pateikta dar nebuvo, vyksta ikiteisminis tyrimas. Reikėtų įvertinti, kad procesas tikrai užsitęs, o visą tą laiką sužalotas V. A. neturės galimybės gyventi įprasto gyvenimo, nes sužalojimas sunkus, asmuo tapo neįgalus. Greičiausiai jis neturės finansinių galimybių įsigyti tinkamus ir kokybiškus rankų protezus, visą laiką jam bus reikalinga kito žmogaus priežiūra. Žalos atlyginimas turi užtikrinti optimalią nukentėjusiojo tolesnio gyvenimo kokybę, o šiuo atveju nukentėjusysis turės laukti, kol bus išnagrinėtos minėtos bylos.

4.4. Neturtinės žalos įvertinimas

„Saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra vienas iš darbo santykių teisinio reglamentavimo principų (DK 2 straipsnio 1 dalies, 5 punktas). Realus nurodyto principo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant pagrindinius teisinius darbuotojų saugos ir sveikatos (t. y. darbo aplinkos, darbo vietų, darbų organizavimo) reikalavimus, darbdavio pareigą garantuoti darbuotojų saugą ir sveikatą, šios pareigos įgyvendinimo kontrolę bei atsakomybę už jos pažeidimą. Darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai neturtinę žalą, o jos dydį kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas, vadovaudamasis Civiliniu kodeksu (DK 250 straipsnis).“³⁶

Draudžiant darbuotoją socialiniu draudimu atsiranda tik ribota draudiko atsakomybė. Neturtinės žalos atlyginimas į socialinio draudimo išmokas neįtrauktas, todėl reikalavimas dėl neturtinės žalos reiškiamas tiesiogiai darbdaviui.

Neturtinės žalos atlyginimas asmens gyvybės atėmimo atveju reglamentuojamas CK 6.250 straipsnio 2 dalyje ir 6.263 straipsnyje. CK 6.263 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas visiško žalos atlyginimo principas. Be turtinės, atlyginama ir neturtinė žala (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). Vadovaujantis CK 6.250 str. 2 dalimi, neturtinė žala atlyginama visais įstatymų nustatytais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai (jeigu asmuo buvo suluošintas arba kitaip

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-556/2008, http://www.lai.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [žiūrėta 2011-02-08].

buvo sužalota jo sveikata), nepriklausomai nuo to, kad ji padaryta ne nusikaltimu ir kad nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe tvarka.

DK 250 straipsnis nustato, kad darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Neturtinė žala, padaryta darbuotojui, yra suprantama kaip darbuotojo dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, darbuotojo reputacijos pablogėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Sveikatos sužalojimo darbe atveju ši garantija taikytina, kadangi suprantama, jos sveikatos sužalojimas darbuotojui sukelia eilę minėtų išgyvenimų dėl patirto fizinio sužalojimo ir jį lydinčių pasekmių.

Fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam (CK 6.284 str.). Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą ir gali reikšti tokį reikalavimą darbdaviui per teismą.

Maksimali priteisiama suma už neturtinę žalą nėra ribojama įstatymo, todėl nukentėjęs asmuo gali reikalauti tiek, kiek subjektyviai tai įvertina pinigais, tačiau reikalavimas turi būti pagrįstai įvertintas atsižvelgiant į įvykio aplinkybes. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį ir kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Apibendrintai galima teigti, kad neturtinės žalos atlyginimas dėl gyvybės atėmimo ar sunkaus kūno sužalojimo remiantis teisminėmis bylomis vidutiniškai sudaro iki 150 000 Lt.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-556/2008 pasisakyta dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kurio metu žuvo darbuotojas ir dėl jo žūties ieškovai reikalavo po 50 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo.

„Ieškovai, nurodydami, kad 2003 m. spalio 15 d. įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe metu buvo mirtinai sužalotas atsakovo bendrovėje nuo 2003 m. kovo 17 d. sandėlininku-mašinistu dirbęs jų sūnus Laurynas, kuris nebuvo atsakovo laiku ir tinkamai instrukuotas dėl darbo pareigų atlikimo bei supažindintas su darbų saugą įmonėje reglamentuojančiais dokumentais, ir todėl laikydami, kad dėl sūnaus žūties kaltas atsakovas, nes jis pažeidė įrenginių projektavimo ir eksploataavimo teisės norminių aktų reikalavimus bei nesiėmė priemonių darbų saugai darbovietėje organizuoti ir užtikrinti, prašė priteisti jiems iš atsakovo po 500 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo.

Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad AB „Achema“ kalcio amonio salietros gamybos cecho sandėlio darbininkas–mašinistas L. G., 2003 m. spalio 15 d. dirbdamas AB „Achema“ kalcio amonio salietros cecho gatavos produkcijos atkrovimo mazge, užlipo į bunkerio viršutinę aikštelę ties 14,05 m žyma, pasiėmęs priešgaisrinį kastuvą pateko (įlindo) į bunkerio vidų per šoninę transporterio U-508/2 rėmo 430 mm x 760 mm dydžio angą bei bunkerio F-510/2 1150 mm x 1250 mm dydžio angą, esančią po juostiniu transporteriu, kastuvu kasė bunkeryje esantį produktą, nusiėmė šalmą ir apie 23 val. 40 min. staiga prasmego granulėse. L. G. buvo ištrauktas maždaug po 40 min., medicinos darbuotojai bandė suteikti pagalbą jam, tačiau 2003 m. spalio 16 d. apie 00 val. 45 min. konstatavo L. G. mirtį.

Nustatant neturtinės žalos dydį, turi būti atsižvelgta į žalą padariusio asmens kalbę, Remiantis nelaimingo atsitikimo metu galiojusio Darbų saugos ir sveikatos įstatymo 3 straipsniu, darbdavio pareiga yra sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais. Kai ne visi saugos reikalavimai įvykdomi, turi būti vertinama, kiek jie objektyviai buvo žalos atsiradimo priežastis ir lėmė neigiamas pasekmes.

Pagal suformuotą teismų praktiką dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo teismai atsižvelgia į darbdavio (skolininko) veiksmus, kurie nors minimaliai turi įtakos šios žalos atsiradimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *M. J. su V. Č.*, bylos Nr. 3K-7-159/2005; ir kt). Darbuotojų padarytas darbų saugos norminių aktų pažeidimas ar elementarios savisaugos reikalavimų nesilaikymas gali būti teismo pripažintas kaip vienas iš kriterijų, reikšmingų darbuotojui (arba jo šeimos nariams) padarytos neturtinės žalos atlyginimo dydžiui nustatyti (CPK 6.250 straipsnis).

Byloje nustatytos faktinės aplinkybės, kuriomis remiasi kasacinis teismas (CPK 353 straipsnio 1 dalis), patvirtina, kad tarp darbdavio saugos darbe norminių aktų pažeidimo ir nukentėjusiojo mirties bei atsiradusios neturtinės žalos yra tiesioginis priežastinis ryšys, todėl darbdavys turi atlyginti ieškovams padarytą žalą.

Byloje esantis (N-)1 formos aktas, surašytas asmeniui, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbe, nustatyta tvarka nenuginčytas, o jame esantys sprendimai dėl nelaimingo atsitikimo darbe priežasčių patvirtina, kad nelaimingą atsitikimą darbe lėmė akte konstatuoti darbo saugos reikalavimų pažeidimai. Pažymėtina, kad būtent šis aktas, kaip specialus dokumentas, kuriuo nustatomos nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybės ir priežastys, o ne ikiteisminio tyrimo metu priimti procesiniai sprendimai dėl baudžiamojo persekiojimo procedūrų nutraukimo, turi lemiamą reikšmę vertinant, buvo ar nebuvo pažeistos darbo sauga

ir sveikas darbo sąlygas reglamentuojančios teisės normos ir ar tie pažeidimai yra susiję priežastiniu ryšiu su nukentėjusiojo mirtimi.

Atsakovo neteisėti veiksmai (neveikimas) yra susiję tiesioginiu priežastiniu ryšiu su atsiradusiomis neigiamomis pasekmėmis, todėl atsakovas yra atsakingas už ieškovams padarytą neturtinę žalą.“³⁷

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija šioje byloje apygardos ir apeliacinio teismo sprendimus, kuriais buvo atmestas reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo motyvuojant paties nukentėjusiojo neteisėtais veiksmais- darbo saugos instrukcijos reikalavimo saugoti savo ir nekenkti kitų darbuotojų sveikatai, mokėti saugiai dirbti nesilaikymu, panaikino ir priėmė naują sprendimą - priteisė ieškovams D. G. ir V. G. iš atsakovo AB „Achema“ po 70 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo.

LR CK 6.251 numato visiško padarytos žalos atlyginimo principą. Sveikatos sužalojimo atveju tai gana sudėtinga įgyvendinti, nes sveikata yra nemateriali vertybė ir po patirto sužalojimo ją gali būti neįmanoma visiškai atstatyti – kaip ir minėtu atveju. Jokia pinigine suma neatstatys žmogaus sveikatos ir gyvenimo kokybės iki sužalojimo.

“Todėl galėtume kalbėti tik apie dalinį patirtos žalos kompensavimą. Žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo atveju yra riboto pobūdžio. Taigi šiuo atveju susiduriama su visiško žalos atlyginimo problema.“³⁸, kadangi įstatymas numato būtinumą atlyginti padarytą žalą pilnai, o sveikatos sužalojimo atveju šį principą ne visada įmanoma realiai įgyvendinti. Tačiau vis tiek kiekvienu konkrečiu atveju turi būti siekiama kuo objektyviau įvertinti padarytos žalos dydį ir siekti optimalaus jos atlyginimo.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-556/2008 [žiūrėta 2011-03-03].

³⁸ Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius : Registrų centras, 2008. P.188.

IŠVADOS

1. Dėl dažno teisinės bazės keitimo bei pildymo kyla neatitikimų tarp teisės normų, trūksta jų sisteminimo ir analizės. Visų pirma būtina nelaimingo atsitikimo darbe bei profesinės ligos apibrėžimus pakeisti tikslios teisinės redakcijos formuluotėmis. Tikslinga būtų nelaimingo atsitikimo darbe sąvoką formuluoti kaip darbuotojo sveikatos sužalojimą dėl darbo aplinkos poveikio ar neatsargumo, dėl kurio darbuotojas netenka darbingumo ar miršta, ir kurio tyrimo tvarką nustato Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai. Profesinei ligai kaip tik būdingas lėtinis pobūdis, todėl apibrėžime pirma naudojama ūmus sveikatos sutrikimo sąvoka nepagrįsta. Profesinę ligą galima įvardinti kaip lėtinį ar ūmų darbuotojo sveikatos sutrikimą, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, ir kurio tyrimo tvarką nustato Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatai.

2. Socialines garantijas darbe sužalotiems asmenims pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą sudaro garantijos darbe, numatytos LR DK 133 str. 1d., 273, 212, 135 str. 1d., 275 str.5 d., socialinio draudimo išmokos pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, darbdavio materialinė atsakomybė. Darbdavio atsakomybė kyla iš pareigos užtikrinti saugias darbo sąlygas. Nelaimingo atsitikimo faktas ir darbuotojo sveikatos sužalojimas leidžia suponuoti išvadą, kad darbdavys netinkamai vykdė savo pareigą ir nesiėmė visų įmanomų priemonių nelaimei išvengti, nors galėjo ar turėjo ją numatyti. Darbdaviui taikytinas didesnio atidumo standartas, o darbuotojo sutikimas dirbti kenksmingomis sąlygomis darbdavio nuo atsakomybės neatleidžia.

3. Darbdavio atsakomybė derinama su SODROS teikiamomis garantijomis. Jei darbuotojas yra apdraustas, žala jam atlyginama pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą. Draudiko atsakomybė apsiriboja prarastų darbo pajamų kompensavimu. DK 249 ir 283 str. ne visai tiksliai nurodo žalos atlyginimą, kadangi pagal CK darbdavys privalo atlyginti žalą ne tik tada, kai darbuotojas nėra draustas socialiniu draudimu, bet ir kai nelaimingas atsitikimas pripažįstamas nedraudiminiu įvykiu ar visa darbuotojo patirta žala nėra draudimo pilnai atlyginama. Neturtinės žalos atlyginimas į socialinio draudimo išmokas neįtrauktas.

4. Išanalizavus DK straipsnių nuostatas matyti, kad įstatyminė bazė numato detalią darbuotojų teisių apsaugą sužalojimo darbe atveju, tačiau nėra užtikrintas visų garantijų praktinis įgyvendinimas. Tokia garantija numatyta LR DK 275 straipsnyje, kuris suteikia teisę atsisakyti dirbti, jei yra kilęs pavojus saugai ir sveikatai. Darbuotojai šia nuostata nesinaudoja vengdami konflikto su darbdaviu. Be to, tokiam atsisakymui reikalingas tiek

atsisakymo įforminimo žinojimas, tiek pačio darbuotojo darbų saugos išmanymas, kad galėtų įvertinti kylantį pavojų. Šios garantijos įgyvendinimo kontrolė priskirta VDI kompetencijai. Būtų tikslinga, kad VDI galėtų skirti daugiau laiko bei lėšų šios funkcijos įgyvendinimui užuot atlikdama nepagrįstai jos kompetencijai priskirtas funkcijas. Kalbama apie nelegalaus darbo kontrolę kaip vieną iš pagrindinių VDI veiklos sričių. Tačiau tokios institucijos kaip VMI, FNTT neabejotinai gali tinkamai atlikti analogiškas funkcijas, paliekant daugiau galimybių VDI kontroliuoti minėtos garantijos įgyvendinimą.

5. Viena iš socialinio draudimo draudžiamų rizikų yra nelaimingas atsitikimas, kai darbuotojas sveikatos sužalojimą patiria vykdamas į darbą ar iš darbo į gyvenamąją vietą tiesioginiais ar įprastiniais maršrutais per kelionei reikalingą laiką. Pagal VSDFV 2001 m. rugpjūčio 16 d. Nr. 307-15-3366 priimtą išaiškinimą įvykis nebus pripažintas draudiminiu, jeigu pakeliui darbuotojas aplankys įvairius objektus (kirpyklą, parduotuvę, restoraną, kavinę, alaus barą ir kt.) arba vyks netiesioginiu maršrutu. Būtų tikslinga koreguoti tokį išaiškinimą ir nelaimingą atsitikimą, įvykusį darbuotojui po darbo apsilankius tiesioginiame maršrute esančioje parduotuvėje, pasiėmus vaiką iš darželio ar mokyklos kvalifikuoti kaip draudiminį įvykį.

6. Apdraustiesiems patyrus žalą sveikatai atliekant įstatymų nustatytas valstybines, visuomenines ar piliečio pareigas, kai už tą laiką mokamas darbo užmokestis arba atitinkama kompensacija, atlyginama iš socialinio draudimo sistemos. Pagal tokį formulavimą galima suprasti, kad valstybinė, visuomeninė ar piliečio pareiga gali būti tik tokia, už kurią mokamas darbo užmokestis arba kompensacija. Toks aiškinimas neatitinka teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų, kadangi minėtų pareigų atlikimas darbo metu ir po darbo vertinamas skirtingai. Bet kuriuo atveju sužalojimas atliekant nurodytus veiksmus privalo būti laikomas draudiminiu įvykiu.

7. Vertinant draudiminį/nedraudiminį įvykį, kuris įvyko darbuotojui esant neblaiviam ar apsvaigusiam reikalinga atsižvelgti į Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. 2 d. 1 p. formuluotę bei į Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimą. Įstatyme traktuojama, kad sveikatos sužalojimas nėra susijęs su darbinių pareigų atlikimu, jei apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis. Konstitucinis Teismas pasisakė, kad draudiminio įvykio nepripažinimas tais atvejais, kai nelaimingus atsitikimus darbe lėmė ne darbuotojo neblaivumas arba apsvaigimas, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

PASIŪLYMAI

1. Informacijos pateikimas viešojoje erdvėje - per televiziją, internetą – taip pat institucijose, bibliotekose padėtų kuo plačiau paskleisti teisės aktų nuostatas. Duomenų sisteminimas iš įvairių teisės aktų ir paprastas išdėstymas, pavyzdžiui lankstinukuose, tik padidintų visuomenės informuotumą apie valstybės taikomas socialines garantijas sužalojimo darbe atveju ir skatintų efektyvesnį savo teisių gynimą.

2. Stiprėjantis darbdavių suvokimas, kad darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimas įmonėje lemia verslo sėkmę, darbo kokybę, kad prevencijos taikymas efektyvesnis nei padarinių šalinimas, turėtų būti tinkama paskata pasirūpinti darbuotojų sauga įmonėse, todėl tikslinga ir toliau plėtoti darbdavių švietimą.

3. Socialinis draudimas nuo nelaimingų atsitikimų sumažina darbdavio atsakomybę, dėl ko darbdavys gali ir neinvestuoti į darbuotojų saugą. Taip pat galimi atvejai, kai darbdaviai piktnaudžiauja savo dominuojančia padėtimi ir apie nelaimingus atsitikimus darbdavio nurodymu iš viso nėra pranešama arba siūloma darbuotojui tai traktuoti kaip buitinę traumą, kad darbdavys išvengtų atsakomybės. Tikslinga griežčiau kontroliuoti darbdavius tam, kad nebūtų slepiama informacija apie įvykusį nelaimingą atsitikimą, dėl ko apdraustieji patiria nepagrįstų nuostolių. Mokesčių diferencijavimas ir visais atvejais darbdavio įtraukimas į žalos atlyginimo sistemą yra tinkama priemonė siekti šio tikslo kartu su darbdavių švietimu.

4. Įtvirtinus sąlygą, kad darbuotojo, kuris patyrė sužalojimą darbe ar susirgo profesine liga, teisinės paslaugas apmokėtų darbdavys, tai būtų tiek prevencinė priemonė, skatinanti darbdavį pasirūpinti sauga darbe, tiek papildoma garantija darbuotojui, padedanti įvertinti situaciją teisiniu požiūriu.

5. Naujų rizikų įvertinimas ir pripažinimas, tokių kaip stresas, psichologinis spaudimas darbe bei jų įtaka nelaimingiems atsitikimams, būtų sveikintina iniciatyva darbų saugos ir darbuotojų sveikatos srityje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. LR teisės aktai

- 1.Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.
- 2.Lietuvos Respublikos darbo kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr.64-2569, Nr.71.
- 3.Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262, Nr.77, 80, 82.
- 4.Sveikatos sistemos įstatymas// Valstybės žinios.1994, [Nr. 63-1231](#). Aktuali redakcija 2010-04-20 Nr. I-552, nuo 2010-07-01.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=371265&p_query=&p_tr2= (2010-08-13).
- 5.Sveikatos draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. [55-1287](#). Aktuali redakcija 2010-06-30 Nr.I-1343, nuo 2010-07-20.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=378564&p_query=&p_tr2= (2010-08-13).
- 6.Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr. [70-3170](#). Aktuali redakcija 2010-05-11 Nr. IX-1672, nuo 2010-06-01,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373260&p_query=&p_tr2= (2010-08-13).
- 7.Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. [110-3207](#), Aktuali redakcija 2009-12-22 Nr. VIII-1509, nuo 2010-07-01,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=362854 (2010-08-13).
8. Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. [111-3574](#). Aktuali redakcija 2010-07-02 Nr. IX-110 nuo 2010-07-20.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=378844&p_query=&p_tr2= (2010-08-13).
- 9.Valstybinės darbo inspekcijos įstatymas// Valstybės žinios. 2003 m. spalio 14 d. Nr. IX-1768, Žin. 2003, Nr. 102-4585, aktuali redakcija nuo 2009 08 04,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=350626 [žiūrėta 2011-02-02].
- 10.Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimu Nr. 1118// Valstybės žinios. 2004-09-07, Nr. 136-4945, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=369045 [2011-01-20].
- 11.Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 48//Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2398,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=388580 [2011-01-20].

12.Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 1368 patvirtinta Draudėjų priskyrimo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos tarifų grupei metodika// Valstybės žinios. 2005, Nr.149-5437.

13.Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos 2001 m. rugpjūčio 16 d. Nr. 307-15-3366 išaiškinimas Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pripažinimo draudiminiais įvykiais tvarkos 5 ir 6 punktų taikymo, [http://www.sodra.lt/\[2011-01-10\]](http://www.sodra.lt/[2011-01-10]).

II. Specialioji literatūra

14.Socialinio dialogo Lietuvoje įvertinimas. Vilnius: Lietuvos Pramoninkų konfederacija, 2003.

15. Europos sąjungos socialinė teisė. Norminių teisės aktų rinkinys. Sudarytojai dr. Davulis T., Usonis J. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.

16.LR Darbo kodekso komentaras, III dalis. Individualūs darbo ginčai. Vilnius: Justitia, 2004

17.Tartilas J. Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.

18.Kapočiūtė J./ moksliniai redaktoriai dr. Milčiuvienė S., doc. dr. Kiršienė J. Darbo teisė. Kaunas: Smarta, 2006.

19.Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos. Nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai/Mokslinis redaktorius prof. habil. dr. Nekrošius V.Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.

20.Bagdanskis T., Dambrauskienė G., Guobaitė R. Darbo teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

21.Bagdanskis T. Materialinė atsakomybė darbo teisėje. Vilnius : Registrų centras, 2008.

22. Tartilas J. Darbų saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu // Jurisprudencija: mokslo darbai. ISSN 1392-6195. 2008, Nr.8(110). p. 13-17.

23.Bitinas A., Tartilas J., Litvaitienė J. Socialinės apsaugos teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011.

III. Disertacijos

24.Usonis J. Darbo teisinių santykių reglamentavimo ypatumai kelių transporte: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S)/ LTU biblioteka, Vilnius, 2005.

25.Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S)/ M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007.

26.Tartilaitė A. Darbų saugos ir sveikatos teisinis reguliavimas: daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01S)/ M. Romerio universitetas, Vilnius, 2010.

IV. Teismų praktika

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo nr. 1004 "Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo" 3.1 punkto Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui“// Valstybės žinios, 1997, Nr.7-130. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/1997/n710120a.htm> [2010-08-15].

28. LR Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo ir vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų kai kurios nuostatos prieštarauja Konstitucijai, http://www.lrkt.lt/Pranesimai/txt_2008/L20080429a.htm [2011-03-10].

29. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr.3K-3-14/2007, 2007 m. sausio 23 d., www.lat.lt/http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [2011-01-16].

Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007, www.lat.lt, http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [2011-01-30].

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis, priimta byloje Nr. 3K-3-278/2007, <http://www.lat.lt/default.aspx?item=home>.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2008, http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [2011-01-26].

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-556/2008, http://www.lat.lt/Default.aspx?item=tn_liteko&lang=1 [2011-02-08].

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2009, 2009 m. kovo 20 d., www.lat.lt [2011-01-16].

V. Interneto svetainių adresai

34. Lietuvos Respublikos Seimas, <http://www.lrs.lt/>.

35. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, <http://www.lrkt.lt/>

36. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, <http://www.lat.lt/>

37. Teismų informacinė sistema LITEKO.

38. Valstybinė darbo inspekcija, <http://www.vdi.lt/>

39. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, <http://www.sodra.lt/>.

40. Europos Komisija, <http://ec.europa.eu/>.

41. DELFI žinios, <http://www.delfi.lt/>.

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: nelaimingas atsitikimas darbe, sveikatos sužalojimas, socialinės garantijos, draudimo išmokos, žalos atlyginimas.

Darbuotojų sauga ir sveikata – vienas svarbiausių su užimtumu ir socialiniais reikalais susijusių Europos Sąjungos politikos prioritetų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnis, LR Darbo kodeksas, Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas ir kiti norminiai teisės aktai numato saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų užtikrinimą kaip vieną iš darbo santykių teisinio reglamentavimo principų.

Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, kurio metu padaroma žala darbuotojo sveikatai, kyla valstybės ir visuomenės pareiga užtikrinti nukentėjusiojo asmens socialinio saugumo poreikius. Socialines garantijas darbe sužalotiems asmenims pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą sudaro LR Darbo kodekse numatytos materialinės ir nematerialinės garantijos darbovietėje, socialinio draudimo išmokos pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą bei darbdavio materialinė atsakomybė, kylanti netinkamai vykdžius pareigą užtikrinti saugias darbo sąlygas.

Iš Sodros biudžeto prarastos pajamos kompensuojamos pripažinus įvykį draudiminiu. Priežastinio ryšio tarp sveikatos sužalojimo ir draudžiamos rizikos nebuvimas rodo, kad nelaimingas atsitikimas yra nedraudiminis įvykis ir tokiu atveju darbuotojas reikalavimą dėl prarastų darbo pajamų kompensavimo gali kelti tiesiogiai darbdaviui. Tai pat darbdaviui išlieka pareiga atlyginti sužaloto darbuotojo turėtas papildomas išlaidas - gydymo, reabilitacijos ir pan., nes draudimas kompensuoja tik prarastas darbinės pajamas. Neturtinės žalos atlyginimas į socialinio draudimo išmokas nėra įtrauktas.

Socialinio draudimo išmokos, mokamos sužalojus sveikatą, yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį, todėl reikalaujant žalos iš darbdavio, draudimo išmokos iš nurodomos sumos minusuojamos. Tačiau ši nuostata netaikoma savanoriškojo draudimo atveju. Socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios nukentėjusiajam draudimo išmokas, igyja regresio teisę į žalą padariusį asmenį, išskyrus atvejus, kai draudimo įmokas už nukentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo, t.y. darbdavys.

Sveikatai padarytos žalos atlyginimo principu siekiama, kad būtų proporcingai apginti abiejų šalių interesai, o žalos atlyginimas turi užtikrinti optimalią nukentėjusiojo tolesnio gyvenimo kokybę.

WORKPLACE INJURY INSURANCE GUARANTEES PURSUANT TO THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

VAIDA PUMERIENĖ

Keywords: workplace injury, health impediment, social insurance, insurance payouts, damage coverage.

SUMMARY

Employee safety and health is one of the major priorities of the European Union politics in terms of occupation and social affairs. As it is set forth in Article 48 of the Constitution of the Republic of Lithuania, the Labor Code of the Republic of Lithuania, the Law on Occupational Safety and Health as well as other legal norms and regulations, every employee must be provided with safe and hazardless work conditions, and this is one of the key principles that regulate the relationship between an employer and an employee.

In the event of an accident at work which causes injury and damages employee's health, the State and the society must get involved and ensure that the injured receives the pertinent social benefits. Pursuant to the legislation of the Republic of Lithuania, the workplace injury insurance consists of the guarantees provided by the employer, both material and nonmaterial, as stipulated in the Labor Code of the Republic of Lithuania, also the social insurance benefits which pertain as set forth in the Law on Social Security Insurance in Case of Workplace Accidents and Occupational Illness, and the financial liability of the employer in case of the employer's failure to provide proper safety and health conditions.

In the accident is proven to be subject for insurance coverage, the incurred damage gets refunded by the State Social Insurance Fund Board (Sodra). The absence of a causal relationship between health impediment and insurance coverage results in voiding the State's liability, and in such a case the employee may claim the refund for the incurred damage directly from the employer. The employer is also liable for the coverage of other losses incurred by the injured, such as treatment and recuperation expenses and alike, as the insurance covers only the income from employment. Compensation for nonmaterial damage is not covered by the social insurance.

The social insurance payouts which are paid in case of health impediment are included into the total amount of damage compensation; therefore, the said amount must be deducted from the amount claimed from the employer. However, this condition does is not applicable in case of voluntary insurance. Upon paying the insurance payouts to the injured, the social insurance institutions obtain a right to claim the funds from the person liable for the damage, i.e. the employer, except for the cases when the insurance premiums were paid the employer. The principle of compensation for the damage done to an employee's health is designed to equally protect the interests of both parties, and the nature and amount of compensation should guarantee the optimal quality of life for the injured.

1 priedas³⁹

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2009 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. 669

DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS 2009–2012 METŲ STRATEGIJA

DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS 2009–2012 METŲ STRATEGIJOS SANTRAUKA

I. STRATEGINIS TIKSLAS Siekti, kad sumažėtų sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe – tobulinti teisinę ir organizacinę darbuotojų saugos ir sveikatos sistemą, užtikrinančią darbuotojų darbo kokybę ir darbingumo išsaugojimą	
<i>Strateginio tikslo įgyvendinimo vertinimo kriterijai</i> Nelaimingų atsitikimų darbe mažėjimas: 1. Mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe, tenkančių 100 tūkst. dirbančiųjų, sumažėjimas 25 procentais 2012 metais, palyginti su 2006 metais (nuo 8,4 iki 6,3). 2. Sunkių nelaimingų atsitikimų darbe, tenkančių 100 tūkst. dirbančiųjų, sumažėjimas 25 procentais 2012 metais, palyginti su 2006 metais (nuo 17,8 iki 13,4)	
II. STRATEGIJOS TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR TIKSLŲ ĮGYVENDINIMO VERTINIMO KRITERIJAI (REZULTATO KRITERIJAI)	
1 tikslas Stiprinti ir plėtoti darbuotojų saugos ir sveikatos politiką	<i>Rezultato kriterijai</i> 1. Mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe, tenkančių 100 tūkst. dirbančiųjų, sumažėjimas 25 procentais 2012 metais, palyginti su 2006 metais (nuo 8,4 iki 6,3). 2. Sunkių nelaimingų atsitikimų darbe, tenkančių 100 tūkst. dirbančiųjų, sumažėjimas 25 procentais 2012 metais, palyginti su 2006 metais (nuo 17,8 iki 13,4)
<i>Uždaviniai</i> 1. Tobulinti teises priemones, užtikrinančias darbuotojų saugos ir sveikatos išsaugojimą. 2. Plėtoti darbuotojų saugos ir sveikatos srities tyrimus, skirtus nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai	
2 tikslas Tobulinti švietimo, mokymo, atestavimo, informavimo ir darbuotojų instruktavimo darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais sistemą	<i>Rezultato kriterijai</i> 1. Darbuotojų saugos ir sveikatos mokymas įtrauktas į studijų programas, profesinės rizikos ir jos prevencijos mokymas įdiegtas į mokymo programas. 2. Pasiektas teisės aktų nustatytas darbdavių ir darbuotojų informavimo lygis (darbdaviams ir darbuotojams išplatinti informaciniai leidiniai, plakatai, vaizdo klipai darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais) 3. Geros kokybės mokymas, informavimas ir instruktavimas darbuotojų saugos ir sveikatos

³⁹ Valstybinė darbo inspekcija, Darbuotojų saugos ir sveikatos 2009–2012 metų strategija, *vdi.lt* [http://www.vdi.lt/index.php?-1662271869\(2010-09-17\)](http://www.vdi.lt/index.php?-1662271869(2010-09-17)).

	<p>klausimais.</p> <p>4. Sukurta efektyvi bendra ir visiems prieinama darbdavių ir darbuotojų informavimo darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais sistema, pagrįsta informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis šviesti, informuoti ir mokyti interaktyvioje aplinkoje</p>
<p><i>Uždaviniai</i></p> <p>1. Diegti profesinės rizikos ir jos prevencijos mokymą į visus švietimo proceso lygmenis ir visų sričių mokymo programas, siekiant parengti jaunimą darbinei veiklai.</p> <p>2. Nuolat šviesti ir mokyti darbdavius ir darbuotojus galimų profesinės rizikos veiksnių, jų atpažinimo, veikimo ir pasekmių klausimais, ypač mažose ir vidutinėse įmonėse.</p> <p>3. Užtikrinti mokymo darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais kokybę.</p> <p>4. Sukurti efektyvią darbdavių ir darbuotojų informavimo darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais sistemą</p>	
<p>3 tikslas</p> <p>Didinti darbuotojų sveikatos priežiūros prevencinį veiksmingumą</p>	<p><i>Rezultato kriterijai</i></p> <p>1. Pagal geros patirties pavyzdžius parengtos priemonės, padedančios įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnyboms tinkamiau atlikti darbuotojų saugos ir sveikatos priežiūrą; parengti įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų vykdomos darbuotojų sveikatos priežiūros veiklos vertinimo rodikliai.</p> <p>2. Efektyviai teikiamos darbuotojų sveikatos priežiūros paslaugos, patikslinti darbuotojų sveikatos priežiūrą ir profesinių ligų nustatymą reglamentuojantys teisės aktai.</p> <p>3. Sukurta profesinės sveikatos specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistema; didėjantis darbo medicinos gydytojo vaidmuo atliekant darbuotojų sveikatos priežiūrą</p>
<p><i>Uždaviniai</i></p> <p>1. Didinti įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų indėlį į darbuotojų sveikatos išsaugojimą ir stiprinimą.</p> <p>2. Gerinti darbuotojų sveikatos priežiūros paslaugų kokybę.</p> <p>3. Nuolat tobulinti darbuotojų sveikatos priežiūros specialistų kvalifikaciją</p>	
<p>4 tikslas</p> <p>Gerinti darbuotojų, dirbančių pavojingus darbus, saugą</p>	<p><i>Rezultato kriterijai</i></p> <p>1. Įgyvendinti darbuotojų, dirbančių pavojingus darbus, mokymo projektai, ugdantys darbuotojų gebėjimus saugiai dirbti pavojingus darbus.</p> <p>2. Sklandus Valstybinės darbo inspekcijos (toliau vadinama – Inspekcija) ir įgaliotų potencialiai pavojingų įrenginių privalomosios techninės būklės tikrinimo įstaigų bendradarbiavimas atliekant potencialiai pavojingų įrenginių priežiūrą</p>
<p><i>Uždaviniai</i></p> <p>1. Įgyvendinti darbuotojų, dirbančių pavojingus darbus, mokymo projektus, ugdyti darbdavių gebėjimus saugiai organizuoti pavojingus darbus ir darbuotojų gebėjimus saugiai dirbti pavojingus darbus.</p> <p>2. Stiprinti Inspekcijos vykdomos potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros ir pavojingų darbų atlikimo kontrolę, taip pat įgaliotų potencialiai pavojingų įrenginių techninės būklės tikrinimo įstaigų ir Inspekcijos bendradarbiavimą atliekant potencialiai pavojingų įrenginių priežiūrą ir kontrolę</p>	

Priedas Nr.2

Administracinė byla A2.1-3217-452/2010
Teismo proceso Nr. 4-08-3-02857-2010-0
Procesinio sprendimo kategorija: 40.1.2.;52.3.

PANEVĖŽIO MIESTO APYLINKĖS TEISMAS N U T A R I M A S

2010 m. spalio 1 d.
Panevėžys

Panevėžio miesto apylinkės teismo teisėja Virginija Svirplienė,
viešame teismo posėdyje žodinio proceso tvarka išnagrinėjo S. J., administracinio teisės
pažeidimo bylą, ir

n u s t a t ė :

S.J. administracinio teisės pažeidimo protokolas surašytas už tai, kad jis, būdamas S. J. ūkio ūkininku - darbdaviu – savo ūkyje V. A. laikotarpyje nuo 2010 m. liepos mėnesio iki rugpjūčio 14 d. leido dirbti - pjauti, grębti, vynioti į ritinius šiaudus su ruloniniu presu, vairuoti traktorių, taip pat remontuoti ūkio techniką, dėl ko jis 2010-08-14, dirbdamas su ruloniniu šiaudų presu ir vyniodamas šiaudus į ritinius susižalojo abi rankas, ir T.S. leido dirbti prie gyvulių, grūdų ir kitus ūkio darbus laikotarpyje nuo 2009 m. rugsėjo mėnesio iki 2010 m. rugpjūčio 14 d., ne vėliau kaip prieš darbo pradžią nesudarius su jais rašytinės darbo sutarties, neįregistravus jų į darbo sutarčių į registravimo žurnalą, neišdavus jiems antrojo darbo sutarties egzemplioriaus ir jų tapatybę patvirtinančio dokumento - darbo pažymėjimo, nustatyta tvarka nepranešus Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniam skyriui duomenis apie priimtus dirbti V. A. ir T. S., tuo jis pažeidė Darbo kodekso (toliau – DK) 99 straipsnio 1,2 dalių, 98 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimus ir šiais savo veiksmais padarė administracinį teisės pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau - ATPK) 41³ straipsnio 1 dalyje.

Teismo nagrinėjimo metu administracinė atsakomybė traukiamas asmuo S. J. kaltu prisipažino visiškai ir parodė, kad 2001 metais jo vardu registruotame ūkyje jis dirbo su žmona, vaikams ir anūkams padedant. 2009 m. rudenį jis leido ūkyje dirbti T. S., kuris būdamas moksleiviu, dirbdavo po pamokų - padėdavo pašerti gyvulius, melždavo karves, išvalydavo tvartus. T.S. jis mokėdavo apie 10 Lt už valandą, kartais mažiau, priklausomai nuo darbo. V. A. buvo našlaitis ir gyveno kaimynystėje, todėl jam leisdavo uždirbti pragyvenimui. V. A. grėbė šieną, šiaudus, vežė su traktoriais. Pradžioje dirbo nepastoviai, o nuo 2010 m. liepos 10 d. iki rugpjūčio 14 d. (įvykusio nelaimingo atsitikimo dienos) dirbo kiekvieną dieną. Užmokestį už darbą po 20-60 Lt V.A. mokėdavo kiekvieną dieną. Nelaimingo įvykio dieną, 2010 m. rugpjūčio 14 d. apie 12 val. V.A. susitvarkė traktorių, užsipylė kuro ir išvažiavo dirbti į laukus. Po pietų paskambino V.A. ir prašė pagalbos. Nuvažiavęs pamatė, kad jo abi rankos įkištos į volą. Jis išjungė traktorių, tačiau vienas nieko negalėdamas padaryti, atsivedė pagalbą A.K., atjungė traktoriaus darbinį veleną, atsuko volus ir išlaisvino rankas. Nukentėjusysis buvo išvežtas į ligoninę. Jis

nukentėjusiojo ligoninėje nelankė, nes pats buvo ištiktas šoko ir susirgo. V. A. aplankė jo žmona ir žentas, sumokėjo 2500 Lt draudimo mokestį, davė 400 Lt jo draugei I.R. Dėl savo padaryto pažeidimo labai gailisi, supranta, kad privalėjo sudaryti su darbuotojais darbo sutartį, tačiau to nepadarė. Skiriant nuobaudą prašė atsižvelgti į jo amžių ir skirti švelnesnę nuobaudą.

Administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens atstovė advokatė Aušra Bračiulienė prašusi bylą nagrinėti nedalyvaujant nukentėjusiajam bei neapklausti liudytojų, nes S. J. pilnai pripažįsta savo kaltę ir jo veika kvalifikuota teisingai. Ji paaiškino, kad pažeidėjas yra 76 metų amžiaus, daug dirba savo ūkyje. **Skiriant nuobaudą, prašė atsižvelgti į tai, kad po nelaimingo atsitikimo padėjo materialiai nukentėjusiajam, sumokėjo įmoką ligonių kasai,** be to, sudegė jo tvartas su šienu, todėl jei neįstengs nusipirkti šieno, teks pardavinėti gyvulius. Atsižvelgus į visas bylos aplinkybes, prašė taikyti ATPK 30¹ straipsnį ir skirti švelnesnę nuobaudą.

Valstybinės darbo inspekcijos Panevėžio skyriaus atstovė parodė, kad 2010-08-16 darbo inspekcija, gavusi iš ligoninės pranešimą, kad šių metų rugpjūčio 14 d., 16 val. S. J. ūkyje įvyko nelaimingas atsitikimas, kurio metu buvo sužalotas V. A., atliko tyrimą. Tyrimo metu išaiškėjo, kad V.A. dirbo S.J. ūkyje nepranešus VSDF skyriui. Apklaustas nukentėjusysis V.A., patvirtino, kad dirbo pas S.J., jam buvo mokamas atlyginimas už atliekamą darbą. Nelaimingas atsitikimas įvyko darbo metu, kai jis rulonavo šiaudus. Apklausus T. S. paaiškėjo, kad jis nelegaliai dirbo pas S.J. nuo praeitų metų rugsėjo. Už darbą gaudavo atlyginimą. Tiriant šį įvykį nustatyta, kad apie T. S. įdarbinimą nepranešta VSDF skyriui, nesudaryta darbo sutartis, todėl buvo surašytas protokolas dėl abiejų nelegaliai dirbančių asmenų. Prašė už ATPK 41³ straipsnio 1 dalyje numatyto pažeidimo padarymą už du negaliai dirbusius asmenis skirti pažeidėjui S. J. baudą sankcijos ribose.

LR ATPK 41³ straipsnyje numatytas administracinis teisės pažeidimas – nelegalus darbas - yra blanketinė teisės norma, t.y. teisės norma, kurios pagrindiniai dispozicijos elementai išdėstyti kitame teisės akte. Draudžiama veika pagal ATPK 41³ straipsnio dispoziciją yra pripažįstama tokia veika, kai darbdavio ir darbuotojo susitarimui yra būdingi Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 93 straipsnio nustatyti darbo sutarties požymiai ir darbas dirbamas be rašytinės darbo sutarties. Darbo kodekso 99 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatyta, kad darbo sutartis turi būti sudaroma raštu : darbdavys privalo užtikrinti, kad darbuotojui būtų leidžiama dirbti tik pasirašius su juo darbo sutartį, įteikus jam antrą sutarties egzempliorių ir išdavus jo tapatybę patvirtinantį dokumentą, nustatyta tvarka pranešus Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniam skyriui duomenis apie įdarbintus asmenis; už tinkamą darbo sutarties sudarymą atsako darbdavys. Darbo sutarties nepasirašius abiem darbo santykių subjektams – tiek darbuotojui, tiek darbdaviui – laikoma, kad rašytinė darbo sutartis nėra sudaryta, o darbdavys neturi teisės leisti pradėti darbuotojui dirbti, darbuotojų darbas esant nurodytoms sąlygoms yra nelegalus.

Bylos nagrinėjimo metu S. J., pripažindamas savo kaltę, nurodė, kad jis nesudaręs darbo sutarčių bei nesutvarkęs kitų reikalingų priimančių darbą dokumentų, nepranešęs Sodrai, savo ūkyje kurį laiką buvo įdarbinęs V. A. ir T. S., jiems mokėjo atlyginimą. **Teismo nuomone tarp ūkininko S.J., kaip darbdavio, ir V. A., T. S. buvo atsiradę darbo teisiniai santykiai, kaip juos apibrėžia DK 93 straipsnis. Nors darbo sutartis nebuvo sudaryta, tačiau buvo nurodytas darbų pobūdis, mokamas darbo užmokestis. Minėtas aplinkybes patvirtina nelegalaus darbo tyrimo aktas (4-5 b.l.), kurio metu ir buvo užfiksuotas nelegalus darbas S. J. ūkyje.** Tokiu būdu teismas daro išvadą, kad S. J., būdamas darbdaviu, savo ūkyje laikotarpyje nuo 2010 m. liepos mėnesio iki 2010 rugpjūčio 14 d. leido dirbti ir mokėjo atlyginimą V. A., laikotarpyje nuo 2009 m. rugsėjo mėnesio iki 2010 m. rugpjūčio 14 d. T.S., nesudaręs su jais rašytinės darbo sutarties, neįregistravęs į darbo sutarčių registravimo žurnalą, neišdavęs jiems antrojo darbo sutarties egzemplioriaus ir darbo pažymėjimo, nustatyta tvarka nepranešęs Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos

teritoriniam skyriui duomenų apie priimtus dirbti du darbininkus. Šis jo padarytas administracinis teisės pažeidimas kvalifikuotas teisingai ir atitinka LR ATPK 41³ straipsnio 1 dalies sudėtį.

Įvertinus visus administracinėje byloje esamus ištirtus įrodymus t.y. apklaustų administracinę atsakomybę traukiamo asmens S. J., jo atstovės, Darbo inspekcijos atstovės paaiškinimus bei byloje esančius ir teismo posėdžio metu ištirtus rašytinius įrodymus, teismas konstatuoja, kad administracinę atsakomybę traukiamo asmens S. J. kaltė dėl padaryto administracinio teisės pažeidimo, numatyto LR ATPK 41³ str. 1 d., yra visiškai įrodyta, todėl pažeidėjas baustinas.

Tai, jog teisės pažeidimas sukėlė sunkias pasekmes, nes V. A. neteko abiejų rankų ir tapo neįgalus, teismas laiko pažeidėjo S. J. atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Jo atsakomybę lengvinančiomis aplinkybėmis teismas laiko šias aplinkybes - pažeidėjas nuoširdžiai gailisi, teisės pažeidimą padarė sulaukęs 76 metų amžiaus.

Skirdamas administracinę nuobaudą administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui, teismas atsižvelgia į padaryto pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę - neteistas, administracine tvarka nebaustas, į šeimos turtinę padėtį – yra pensininkas, gauna 518,40 Lt senatvės pensiją, 2010-08-17 gaisro metu sudegė jo ūkinis pastatas bei jame buvęs turtas, į S.J. elgesį – sumokėjo nukentėjusiojo V. A. sveikatos draudimo mokestį, padėjo materialiai, į nustatytas atsakomybę lengvinančias ir sunkinančią aplinkybes. Tačiau teismas nenustatė išskirtinių aplinkybių, kurios leistų teismui taikyti ATPK 30¹ straipsnį ir skirti švelnesnę nuobaudą nei sankcijoje numatyta. Atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, pažeidėjui skiriamos baudos dydis nustatomas pagal baudos dydžio sankcijoje minimumo ir maksimumo vidurkį (Lietuvos Respublikos ATPK 30² str. 1 d.) ir S. J. skirtina Lietuvos Respublikos ATPK 41³ straipsnio 1 dalies sankcijoje numatyta nuobauda – bauda po 4000 Lt už du nelegaliai dirbusius asmenis, viso 8000 Lt bauda.

Vadovaudamasis LR ATPK 286 straipsniu, 287 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 288 straipsniu, teismas

n u t a r i a:

S. J. pripažinti kaltu padarius administracinį teisės pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41³ straipsnio 1 dalyje, ir skirti administracinę nuobaudą – 8000 Lt (aštuonių tūkstančių litų) baudą.

Baudą sumokėti per 40 dienų.

Nutarimas per 10 dienų nuo nutarimo priėmimo dienos gali būti skundžiamas Lietuvos Vyriausiajam administraciniam teismui LR ATPK 291,292 straipsniuose numatyta tvarka.

Teisėja

Virginija Svirplienė

Priedas Nr.3

Civilinė byla Nr. 2-482-198/2011

Procesinio sprendimo kategorija:

110.6; 113.6.1.3; 117.2

Nuorašas

PANEVĖŽIO APYGARDOS TEISMAS

N U T A R T I S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2011 m. vasario 11 d.

Panevėžys

Panevėžio apygardos teismo teisėja Birutė Jonaitienė,
sekretoriaujant Angelei Andrikonienei,
dalyvaujant ieškoviui V.A., jo atstovui advokatui Vytautui Garlai,
atsakovo S.J. atstovei advokatei Aušrai Bračiulienei,
žodinio proceso tvarka išnagrinėjusi atsakovo S.J. prašymą dėl 2010 m. lapkričio 19 d. Panevėžio apygardos teismo nutartimi taikytų laikinųjų apsaugos priemonių pakeitimo ir prašymą sustabdyti civilinę bylą,

n u s t a t ė:

Panevėžio apygardos teismas 2010 m. lapkričio 19 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2-1171-212/2010 taikė laikinąsias apsaugos priemones iki ieškinio pateikimo dienos: areštavo ūkininko S.J., asmeninį kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą 500 000 Lt sumai, o jo nesant, ar esant nepakankamai – pinigines lėšas banko sąskaitoje (sąskaitose), uždraudamas turtą perleisti, išnuomoti, suteikti panaudai ar kitaip apsunkinti. Leido S.J. naudotis lėšomis sąskaitoje, vykdant atsiskaitymus su valstybės biudžetu, darbuotojais ir ieškovu. 2011 m. sausio 20 d. nutartimi teismas pakeitė 2010 m. lapkričio 19 d. nutartį, nurodydamas areštuoti ūkininko S.J., asmeninį kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą 500 000 Lt sumai, o jo nesant, ar esant nepakankamai – pinigines lėšas banko sąskaitoje (sąskaitose), uždrausti turtą perleisti, išnuomoti, suteikti panaudai ar kitaip apsunkinti; leisti S.J. naudotis lėšomis sąskaitoje vykdant atsiskaitymus su valstybės biudžetu, darbuotojais ir ieškovu V.A.; taip pat S.J. leisti naudotis pinigėmis lėšomis, kurios į areštuotą sąskaitą patenka kaip atsakovui mokama pensija.

Bylą nagrinėjant 2011 m. vasario 10 d. teismo posėdžio metu atsakovas pateikė prašymą pakeisti teismo nutartimi taikytas laikinąsias apsaugos priemones – leisti parduoti pagal 2010-11-23 turto aprašą Nr. 0102/10/03909 areštuotus gyvulius, įpareigojant, kad visos lėšos būtų pervestos į areštuotą S.J. sąskaitą. Nurodė, kad tokiu būdu bus apsaugotos ieškovo teisės ir laikinųjų apsaugos priemonių paskirtis, nes bus gautos lėšos į banko sąskaitą, o ne galimi nuostoliai. Priešingu atveju, stokojant pašarų, kurie sudegė, yra didelė tikimybė, kad gyvuliai nugaiš.

Taip pat prašo sustabdyti šią civilinę bylą iki bus išnagrinėta baudžiamoji byla ir nustatytas ieškovo ir atsakovo kaltės dydis.

Prašymai tenkintini (CPK 146 str. 1 d., 163 str. 3 p.).

Teismas gali dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų pagrįstu prašymu pakeisti vieną laikinąją apsaugos priemonę kita (CPK 146 str. 1 d.). Atsakovas ūkininkas S.J. ir jo atstovas 2011-02-10 teismo posėdžio metu nurodė, kad antstolis Saulius Ramanauskas 2010-11-23 yra areštavęs 19 galvijų bandą ir atsakovą paskyręs gyvulių saugotoju. Tačiau S.J. pašarai sudegė, pašarams pirkti lėšų nėra, atsargų neturi, be to, pasibaigė 32 ha žemės nuomos sutartys, kuriose buvo galvijų ganyklos ir pievos.

Gyvulių prižiūrėtojas privalo užtikrinti tinkamą jų priežiūrą bei maitinimą, kurio atsakovas garantuoti negali. Pirmosios instancijos teismas iš esmės sutinka su atsakovo S.J. ir jo atstovo nurodytais motyvais dėl Panevėžio apygardos teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutarties, kuria atsakovo ūkininko S.J. atžvilgiu taikytos laikinosios apsaugos priemonės. 2010 m. lapkričio 19 nutartis keičiama dalyje dėl areštuotų gyvulių pagal 2010-11-23 turto aprašą Nr. 0102/10/03909.

CPK 163 str. 3 p. numato, kad privalomai byla sustabdoma, kai negalima nagrinėti tos bylos tol, kol bus išspręsta kita byla, nagrinėjama civiline, baudžiamąja ar administracine tvarka. Atsakovo atstovas paaiškino, kad tik dabar sužinojo, kad S.J. yra iškelta baudžiamoji byla, todėl gali būti svarstoma galimybė pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje. Iš ieškovo atstovės pateikto teismui 2010-10-25 pranešimo matyti, kad ieškovui S.J. pareikšti įtarimai nusikalstamos veikos, numatytos BK 187 str. padarymu, t.y. S.J. įtariamas tuo, kad jis 2010-08-14, pažeisdamas darbų saugos darbe reikalavimus, nurodė savo samdiniui V.A. traktoriumi MTZ-80 ir techniškai netvarkingu ruloniniu presu vykti į laukus ruošti šiaudų, dėl ko V.A. dirbant su ruloniniu presu įvyko nelaimingas atsitikimas – buvo įtrauktos ir sužalotos į ruloninį presą abi jo rankos. Šalių atstovai mano, kad tikslinga civilinę bylą sustabdyti, nes iškelta byloje Nr. 50-2-00198-10 nustatinėjama koks kaltės laipsnis dėl nelaimingo atsitikimo tenka ieškovui ir atsakovui. Preziūmuojamų pagal įstatymus ir nepaneigtų bendra tvarka aplinkybių, nustatytų baudžiamojoje byloje, nereikės iš naujo įrodinėti šioje civilinėje byloje (CPK 182 str.4 p.), todėl iškelta civilinė byla stabdoma CPK 163 str.3 p. pagrindu.

Teismas, vadovaudamasis CPK 144 str., 145 str., 146 str. 1 d., 163 str. 3 p,

n u t a r i a:

Pakeisti Panevėžio apygardos teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atsakovui S.J. ir išdėstyti taip:

Taikyti laikinąsias apsaugos priemones: areštuoti ūkininko S.J. asmeninį kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą 500 000 Lt sumai, o jo nesant, ar esant nepakankamai – pinigines lėšas banko sąskaitoje (sąskaitose), uždrausti turtą perleisti, išnuomoti, suteikti panaudai ar kitaip apsunkinti. Leisti S.J. naudotis lėšomis sąskaitoje vykdant atsiskaitymus su valstybės biudžetu, darbuotojais ir ieškovu V.A.. Taip pat S.J. leisti naudotis pinigėmis lėšomis, kurios į areštuotą sąskaitą patenka kaip atsakovui mokama pensija. Taip pat S.J. leisti parduoti pagal 2010-11-23 turto aprašą Nr. 0102/10/03909 areštuotus gyvulius (19 galvijų), įpareigojant, kad visos lėšos būtų pervestos į areštuotą S.J. sąskaitą.

Nutartį vykdyti skubiai.

Sustabdyti civilinę bylą Nr. 2-482-198/2011 iki bus išnagrinėta baudžiamoji byla Nr. 50-2-00198-10.

Dėl nutarties per 7 dienas nuo jos gavimo gali būti duodamas atskirasis skundas Lietuvos apeliaciniam teismui, skundą paduodant Panevėžio apygardos teisme.

Teisėja

Birutė Jonaitienė